МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ЕКОНОМІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

Кафедра фінансів банківської справи та страхування та кредиту

Кваліфікаційна робота

магістра

на тему «Місце та роль банківської системи в економічному розвитку держави»

Виконала: студентка 2 курсу групи 8.0722-фк-з
спеціальності 072 Фінанси, банківська справа та страхування, освітня програма фінанси і кредит

К.Д. Усеїнова

Керівник к.е.н., доцент Батракова Т.І.

Рецензент д.е.н., професор Крилов Д.С.

Запоріжжя – 2023

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет економічний
Кафедра фінансів, банківської справи та страхування
Освітній рівень магістр
Спеціальність 072 Фінанси, банківська справа та страхування, освітня програма фінанси і кредит

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри _____А.П. Кущик

«____»_____2023 року

З А В Д А Н Н Я
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТЦІ

Усеїнової Каріни Денисівни

1. Тема роботи: «Місце та роль банківської системи в економічному розвитку держави»
керівник роботи: Батракова Тетяна Іванівна, к.е.н., доцент
затверджені наказом ЗНУ від 01 травня 2023 р. № 651-с.
2. Строк подання студентом роботи: 10листопада 2023р.

3. Вихідні дані до роботи: наукові та також монографічні дослідження вітчизняних та зарубіжних вчених та економістів, наукові статті вітчизняних і зарубіжних авторів, статистичні дані, звіти НБУ

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити): вивчити сутність і історію розвитку банківської системи України;розглянути організацію взаємодії банківської системи галузями господарства, способи та умови взаємодії цих галузей; виявити проблеми та необхідність розвитку кредитних відносин між банками та реальним сектором економіки на сучасному етапі, а також дослідити пропозиції щодо умов кредитування банками підприємств різних галузей, виявити які послуги надаються банківськими установами для суб'єктів підприємницької діяльності під час війни; дослідити іноземний досвід впливу банківської системи на розвиток економіки;зробити висновки та запропонувати шляхи вдосконалення механізму банківськог кредитування реального сектору економіки

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень): кваліфікаційна робота містить 40 рис., 18 табл.

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
1	Батракова Т.І., доцент	8.08.2023 р.	08.08.2023 р.
2	Батракова Т.І., доцент	11.09.2023 р.	11.09.2023 р.
3	Батракова Т.І., доцент	02.10.2023 р.	02.10.2023 р.

7. Дата видачі завдання: 20 червня 2023 року

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1.	Складання бібліографії та вивчення літературних джерел	20.06.2023 р. – 31.07.2023 р	виконано
2.	Виконання вступу	1.08.2023 р. – 07.08.2023 р	виконано
3.	Виконання розділу 1	08.08.2023 р. – 10.09.2023 р.	виконано
4.	Виконання розділу 2	11.09.2023 р. – 1.10.2023 р.	виконано
5.	Виконання розділу 3	2.10.2023 р. – 19.10.2023 р.	виконано
6.	Формування висновків	20.10.2023 р. – 1.11.2023 р	виконано
7.	Оформлення роботи, одержання відгуку та рецензії	2.11.2023 р. – 9.11.2023 р.	виконано
8.	Подання роботи на кафедру	10.11.2023 р.	виконано

Студент _____ К.Д. Усеїнова
(підпис) (ініціали та прізвище)

Керівник роботи _____ Т.І. Батракова
(підпис) (ініціали та прізвище)

Нормоконтроль пройдено

Нормоконтролер _____ І.О. Щебликіна
(підпис) (ініціали та прізвище)

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна робота: 96 с., 40 рис., 18 табл., 5 додатків, 71 джерело.

Об’єктом дослідження є банківська система як складова національної економіки.

Предметом дослідження є теоретичні і практичні аспекти функціонування банківської системи України в сучасних умовах.

Метою кваліфікаційної роботи є дослідження особливостей функціонування банківської системи України в сучасних умовах розвитку національної економіки та розробка методичних підходів і практичних рекомендацій щодо його удосконалення.

У процесі дослідження використовувалися такі методи: аналізу та синтезу, статистичного аналізу, метод узагальнення, порівняльний метод, метод індукції та дедукції тощо. Інформаційна основа дослідження є нормативні та законодавчі акти, що регулюють банківську діяльність, офіційні сайти Національного Банку України, публікації у наукових виданнях, офіційні публікації рейтингових агентств.

Одержані результати: встановлено взаємозв'язок між функціонуванням банківської системи та розвитком реального сектору економіки. Визначено напрями удосконалення взаємодії банківської системи та реального сектору економіки які дозволять сприяти соціально-економічному зростанню національної економіки України.

Результати дослідження, висновки і методичні рекомендації кваліфікаційної роботи можуть бути застосовані підприємствами любих галузей та банками для удосконалення процесів банківського кредитування.

БАНКІВСЬКА СИСТЕМА, КРЕДИТУВАННЯ, РЕАЛЬНІ ГАЛУЗІ ЕКОНОМІКИ, ВІЙСЬКОВІ ДІЇ, ДЕРЖАВНА ПІДТРИМКА, ФІНАНСОВІ ПОКАЗНИКИ, ЕКОНОМІЧНІ НОРМАТИВИ

SUMMARY

Qualification work: 96 pages, 40figures, 18 tables, 5 appendices, 71 sources.

The banking system plays an important role in the formation of economic relations between money market subjects. First of all, this is due to the fact that banks are important elements of the structure of the economy in terms of the organization of the movement of financial flows. The banking system, namely banks as its component, form the basis of the country's credit system and concentrate the main share of its resources. Any phenomena occurring in the economy are most actively and dynamically manifested in the functioning of the banking system.

The object of research is the banking system as a component of the national economy.

The subject of the study is the theoretical and practical aspects of the functioning of the banking system of Ukraine in modern conditions.

The purpose of the qualification work is to study the peculiarities of the functioning of the banking system of Ukraine in modern conditions of the development of the national economy and to develop methodological approaches and practical recommendations for its improvement.

The following methods were used in the research process: analysis and synthesis, statistical analysis, generalization method, comparative method, induction and deduction method, etc. The information base of the research is normative and legislative acts regulating banking activities, official websites of the National Bank of Ukraine, publications in scientific publications, official publications of rating agencies.

The obtained results: the relationship between the functioning of the banking system and the development of the real sector of the economy has been established. The directions for improving the interaction of the banking system and the real sector of the economy have been determined, which will contribute to the socio-economic growth of the national economy of Ukraine.

The results of the research, conclusions and methodological recommendations

of the qualification work can be applied by enterprises of any industry and banks to improve bank lending processes.

Approbation of research results. The main provisions and results of the research were reported and discussed at the XVIII International Scientific and Practical Conference "Challenges and Prospects of the Development of the New Economy at the World, State and Regional Levels" (Zaporizhia, October 19-20, 2023)

BANKING SYSTEM, LENDING, REAL ECONOMIC SECTORS, MILITARY ACTIONS, GOVERNMENT SUPPORT, FINANCIAL INDICATORS, ECONOMIC STANDARDS.

ЗМІСТ

ВСТУП.....8
1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ……..12
1.1 Сутність та структура банківської системи……..…12
1.2 Завдання та функції банківської системи…….....18
1.3 Організаційно правові засади функціонування банківської системи України …….25
2 СУЧАСНИЙ СТАН ФУНКЦІОНУВАННЯ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ…….....31
2.1 Банківський нагляд та його вплив на банківську систему України……...31
2.2 Основні показники діяльності банків України ……...41
2.3 Функціонування банківської системи України під час військових дій 2022 року ……..…….....45
3 МІСЦЕ ТА РОЛЬ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ В ЕКОНОМІЧНОМУ РОЗВИТКУ ДЕРЖАВИ…….…….....63
3.1 Значення банківського кредитування для розвитку реального сектору економіки…….....63
3.2 Підримка банківською системою реального сектору економіки ……..69
3.3 Шляхи покращення співпраці банківської системи з суб’єктами господарювання реального сектору економіки……..81
ВИСНОВКИ.....90
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....96
ДОДАТКИ

ВСТУП

Банківська система є важливою складовою економіки держави. Для ефективного функціонування економіки держави в цілому, та прибуткової господарської діяльності суб'єктів господарювання любої галузі та забезпечення життєдіяльності населення є необхідна грошова маса в обігу, яка може регулюватися залежно від попиту саме завдяки належному виконанню банківською системою своїх функцій. Основним завданням банківського сектору в сучасних умовах розвитку економіки є перерозподіл фінансових ресурсів між державою, суб'єктами господарювання та домогосподарствами у важливі галузі економіки, а також належним чином мають виконуватись трансформаційна та стабілізаційна функції банківської системи.

Банківською системою розроблений дієвий механізм забезпечення ефективного формування платіжних засобів, концентруючи фінансові ресурси і спрямовуючи їх в пріоритетні галузі економіки, що є цілеспрямованим шляхом до стабілізації соціально-економічної ситуації в державі.

Отже, зрозуміло що у формуванні економічних відносин між суб'єктами грошового ринку банківська система відіграє важливу роль. В першу чергу, це обумовлено тим, що банки є важливими елементами структури економіки щодо організації руху фінансових потоків. Банківська система, а саме банки як її складова формують основу кредитної системи країни та концентрують основну частку її ресурсів. Любі явища, що відбуваються в економіці найбільш активно та динамічно проявляються у функціонуванні банківської системи.

Повномасштабне російське вторгнення стало серйозним викликом для української економіки в цілому, для підприємств різних галузей та різних за розмірами – від мікро бізнесу до великого. Перед бізнесом постала мета – виживання та збереження бізнесу. Проблемою була і остається окупація територій, підприємства не мають доступу до своїх промислових об'єктів та запасів, більшисть з яких російські загарбники просто вкрали та вивезли на територію росії. Банківська галузь знаходилася в такому самому положенні як і

інші – невизначеність та невідомість. Банківське кредитування сильно постраждало від війни. Багато фінустанов скорочували та навіть сгортали свої програми з об'єктивних причин, насамперед, у зонах окупації та бойових дій. Військовий стан, пов’язаний з повномасштабним вторгненням рф на територію України зумовив появу нових ризиків які впоинули на функціонування як банківської системи, так і економіки в цілому. Руйнування критичної інфраструктури, майна підприємств та громадян, перебої з електропостачанням, суттєво впливають і на рівень функціонування банківської системи, тому необхідно вироблення нових пріоритетів у діяльності банків та їх узгодження із Національним банком України, як такого що забезпечує функцію контролю та нагляду.

Дослідженню діяльності банківської системи та її впливу на економічний розвиток країни присвячені праці науковців, економістів і урядовців, а саме Андрєєва О.В., Дятлова Ю.В., Колісник М.Б., Міщенко В.І., Яценюк А.П., КоваленкоВ.В., Коренєва О.Г., Данилишина Б, Гетманцева Д.

Об’єктом дослідження є банківська система як складова національної економіки.

Предметом дослідження є теоретичні і практичні аспекти функціонування банківської системи України в сучасних умовах.

Метою кваліфікаційної роботи є дослідження особливостей функціонування банківської системи України в сучасних умовах розвитку національної економіки та розробка методичних підходів і практичних рекомендацій щодо його удосконалення.

Для досягнення даної мети були поставлені наступні завдання:

− дослідити економічну сутність функції і завдання сучасної банківської системи України;

− здійснити аналіз розвитку сучасного стану банківської системи України в довоєнний період та під час військового вторгнення;

− визначити фактори, які обумовлюють розвиток банківської систем;

− встановити взаємозв'язок між банківською системою та реальним

сектором економіки.

− дослідити умови кредитування реального сектору економіки банківською системою України;

− зробити висновки та обґрунтувати напрями удосконалення взаємодії банківської системи та реального сектору економіки, що дозволить сприяти соціально-економічному зростанню національної економіки України.

У процесі дослідження були застосовані такі загальні та конкретні наукові методи дослідження, як: системний підхід, методи логічного узагальнення та порівняння, наукової абстракції; методи статистичного та графічного аналізу; економіко-математичного моделювання; методи синтезу, логічного узагальнення, аналогій.

Методологічною та інформаційною основою дослідження є нормативно-інструктивні матеріали вітчизняних органів управління, матеріали періодичних видань, статистичні дані та сучасні підходи щодо аналізу динаміки, структури й оцінки впливу банківського кредитування реального сектора на розвиток економіки, які висвітлено в наукових працях зарубіжних і вітчизняних учених, дані Державної служби статистики України, Національного банку України.

Наукова новизна результатів дослідження полягає у вдосконаленні методичних підходів до процесу банківського кредитування підприємств реального сектора економіки й оцінка його впливу на процес забезпечення стабільного економічного зростання економіки України АПК в умовах невизначеності:

− удосконалено: поняття банківської системи України;

− досліджено:основні домінанти розвитку банківського кредитування різних галузей економіки України;

− встановлено: що банківське кредитування набуло особливої актуальності під час війни, та має прямий вплив основні економічні показники;

− подальшого розвитку набуло визначення впливу банківського кредитування на процес забезпечення стабільного економічного зростання економіки України; питання реформ банківської системи України згідно із

стандартами ЄС.

Цінність і практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що результати дослідження, висновки і методичні рекомендації кваліфікаційної роботи можуть бути застосовані підприємствами любих галузей та банками для удосконалення процесів банківського кредитування. Апробація результатів дослідження. Основні положення і результати дослідження доповідалися й обговорювалися на XVIII Міжнародної науково-практичної конференції «Виклики та перспективи розвитку нової економіки на світовому, державному та регіональному рівнях» (м.Запоріжжя19–20 жовтня 2023 р.)

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ

1.1 Сутність та структура банківської системи

Говорячи про банківську систему, завжди згадуємо про те що гроші кров економіки, а банківська система фактично виступає кровоносною системою кожної країни, особливого значення вся ця алегорія надбала під час війни, коли по особливому відчувається значимість саме ефективно працюючої банківськоїсистеми для забезпечення можливостей функціонування усіх галузей народного господарства. Від ефективного функціонування банківської системи зараз як ніколи залежать показники соціального, економічного та політичного стану держави, та можливість їх стратегічного розвитку та загалом функціонування та розвиток національної економіки в цілому.

Банківська система відіграє дуже важливу роль у формуванні економічних відносин між суб'єктами грошового ринку,це обумовлено тим, що банки є важливими елементами структури економіки щодо організації руху фінансових потоків. Саме банки концентрують ресурси, для формування кредитної системи країни.

Сутність банківської системи слід розглядати через основні підходи до трактування поняття «банківська система». Тому, доречно виділити два основних підходи – інституційний та інституційно-економічний.

Ввизначення сутності банківської системи за інституційним підходом, який визначає банківську систему як сукупність банків, які її утворюють простежується у національному законодавстві. Закон України «Про банки і банківську діяльність» говорить, що банківська система України складається з Національного банку України та інших банківських установ, а також філій Загалом інституційний підхід до визначення діфініції «банківська система» базується на таких основних підходах: банківська система – сукупність банків,

які її утворюють і є складовими кредитної системи[1]. За інституційно-економічним підходом банківську систему розглядають, виходячи з економічних, правових та організаційних умов, які визначають потребу системного впорядкування банківської діяльності, тобто, структура банківської системи залежить від конкретних суспільно-економічних умов. Трактування сутності банківської системи різними вченими наведено у табл.1.1.

Таблиця 1.1– Трактування дефініції «банківська система»

Автор	Трактування сутності
Закон України «Про банки та банківську діяльність»	Банківська система України складається з Національного банку України та інших банків, а також філій іноземних банків, що створені і діють на території України відповідно до положень Закону та інших законів України.
Жарковська Є.	Банківська система це сукупність різних видів національних банків і кредитних установ, які діють в межах загального.грошово-кредитного механізму.
Савлук М. І.	Це законодавчо визначена, чітко структурована та субординована сукупність фінансових посередників, які здійснюють банківську діяльність на постійній професійній основі і функціонально пов'язані в самостійну економічну структуру.
Дзюблюк О. В.	Банківська система є чітко структурована, де виділяється два рівні: рівень центрального банку та рівень комерційних банків
Стельмах В.С.	Це складний комплекс, який функціонує і розвивається відповідно до цілого ряду законодавчих і нормативних документів
Гетьманцев Д	Це складова кредитної системи держави, що включає у себе НБУ, інші банки (резиденти та нерезиденти, зареєстровані у встановленому законодавством порядку на території України) та небанківські фінансові установи, виключною діяльністю яких є прийняття вкладів, розміщення кредитів або ведення розрахунків клієнтів, банківську інфраструктуру, а також зв'язки та взаємини між ними.

Банківська система − це сукупність різних видів банків та інших кредитних установ, інститутів, у їх взаємозв'язку, яка існує в тій чи іншій країні в певний історичний період і функціонує в межах єдиного фінансового механізму; складова частина кредитної системи [2].

Аналізуючи трактування різних економістів та вчених приходимо до висновку, що банківська система є складовою фінансової системи держави, та складається з банківських установ які є різними за організаційно-правовою формою та своєю спеціалізацією, але на сьогодняшній день з дебільшого універсальних, що функціонують у межах єдиної фінансової системи та єдиного грошово-кредитного механізму в певний проміжок часу.

Банківська система є атрибутом функціонування кожної країни в будь-який історичний період і складає головний елемент її кредитно-грошової системи, а загалом є елементом економічного базису суспільства.

Як зазначає професор О.П. Орлюк, необхідність формування банківської системи як особливої структури в економіці країни пояснюється двома основними групами причин, що пов'язані:

− із необхідністю здійснення суспільного нагляду та регулювання банківської діяльності, узгодження комерційних інтересів окремих банків із державними та суспільними інтересами – забезпечення стабільності національної валюти і стабільної роботи всіх кредитно-фінансових посередників;

− з формуванням грошового ринку, забезпеченням збалансованості попиту та пропозиції на грошовому ринку і в кожному його секторі.

Банківська система − це ключовий компонент фінансової інфраструктури країни, який складається з усіх банків, які надають фінансові послуги громадянам, підприємствам та іншим фінансовим установам. Банківська система відіграє важливу роль у фінансовій стабільності держави, бо вона забезпечує доступ до фінансових ресурсів, підтримує платіжну систему, сприяє фінансуванню підприємств і проектів, а також управляє ризиками. Один із ключових аспектів її ролі полягає в тому, що банки є депозитаріями грошей

громадян, і вони мають зобов'язання забезпечити доступ до цих коштів, зберігаючи їхню стабільність та ліквідність.

Особлива роль банківської системи, як складової економічної інфраструктури полягає в [3]:

– формуючи грошову пропозицію, банківська система впливає на рівень інфляційних очікувань в економіці;

– перерозподіл тимчасово вільних грошових коштів і трансформація їх у функціонуючий капітал банками виступають головними чинниками розвитку реального сектору, сприяючи найбільш ефективному використанню коштів;

– депозитна діяльність банків, яка відображає схильність населення до зберігання, впливає на перебіг усіх мультиплікативних макроеконо-мічних процесів;

– банківська система є свого роду «інформаційним центром», акумулюючи інформацію про стан справ у реальному секторі. Банки в своїй поточній діяльності проводять аналіз процесів, що характеризують стан та розвиток виробничої сфери; спеціальні підрозділи банківської системи здійснюють моніторинг підприємств з метою отримання незалежних і опе-ративних оцінок економічної кон’юнктури ринку, фінансового становища підприємств і їх інвестиційних потреб. Це дозволяє вдосконалювати опе-раційні процедури й інструменти грошово-кредитної політики, а також підвищувати її ефективність, що істотно впливає на стан економіки країни.

Організація та побудова банківських систем на сьогодні базується на таких принципах: заснована на двох рівнях, чіткий розподіл компетенцій та функцій комерційних банків та центрального банку, регулювання і нагляд за діяльністю всіх інших банків центральним банком, центральний банк не конкурує зі всіма іншими банками та не надає ніяких преференцій. Створення банківської системи зумовлене потребою здійснення нагляду і регулювання банківської діяльності, забезпечення грошової стабільності та роботи банків, а також прагненням до збалансованості попиту і пропозиції на грошовому ринку. Теорії і практиці банківської діяльності на сучасному етапі розвитку відомо два види банківських

систем: однорівнева і дворівнева. Однорівнева банківська система передбачає, що усі функціонуючі в країні банки перебувають на одному ієрархічному рівні, тобто між ними існують виключно горизонтальні зв'язки. Однорівнева побудова банківських систем характерна для країн із низьким рівнем розвитку економіки, з тоталітарним або командно-адміністративним режимом правління. В економічно розвинених країнах банківські системи складаються із двох рівнів[4].

Для кожного рівня та, відповідно, інституцій які в ньому знаходяться законодавчо закріплюються та розмежовуються відповідні обов'язки, функції, компетенції.

Банківська система Урраїни має В Україні дворівневу структуру, основи якої було закладено Законом України «Про банки і банківську діяльність» [1].

На першому рівні знаходиться центральний банк держави – Національний банк України, на другому рівні – комерційні банки різних форм власності, спеціалізації та територіального статусу (рис.1.1). Загалом, під структурою банківської системи слід розуміти сукупність її елементів (банків) та зв'язків між ними, які впливають на внутрішній стан та її організацію.

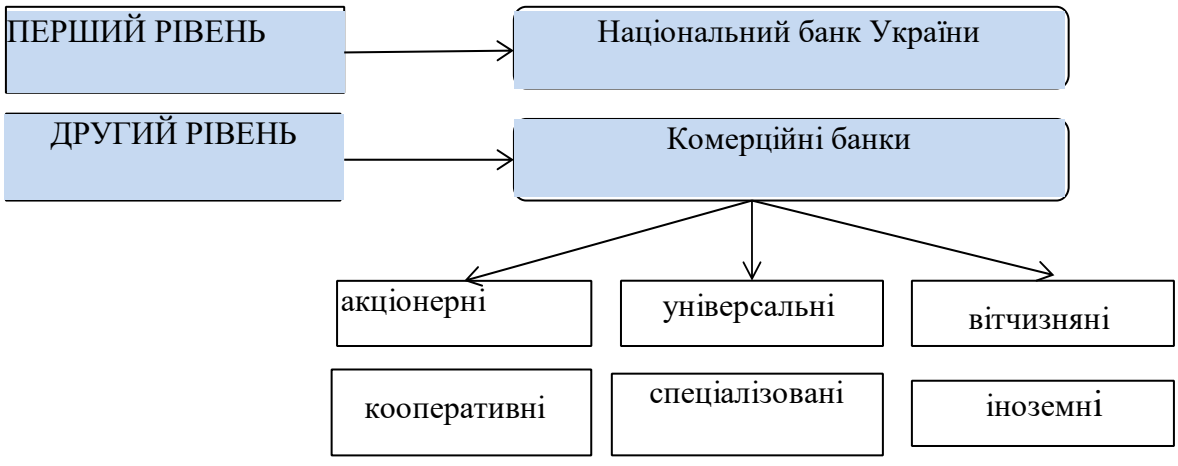

Рисунок 1.1. – Структура банківської системи України.

Дворівнева система характеризується взаємовідносинами між банками по вертикалі (відносини між керуючим банком (центральним) та керованими

банками та по горизонталі (відносини між рівноправними установами). Розподілення адміністративних функцій і операцій, що пов'язані з обслуговуванням центральним банком грошового обігу, дає можливість враховувати інтереси двох категорій клієнтів – банків і урядових структур, причому перевага віддається функціям «банк банків» та управлінню діяльністю банківських установ з метою регулювання та контролю за функціонуванням ринку кредитно-фінансових послуг.

Законом банк визначається як юридична особа, яка на підставі банківської ліцензії має виключне право надавати банківські послуги:

– залучати вклади грошових коштів фізичних і юридичних осіб;

– розміщати зазначені кошти від свого імені, на власних умовах та на власний ризик;

– відкривати та обслуговувати банківські рахунки фізичних та юридичних осіб (ст. 2).

Саме ця діяльність визначає суть банківської справи та її характерні риси, розроблені теорією банківського права.

Досить часто у економічній літературі під банківською системою розуміють всю сукупність банків, функціонуючих у країні. Але таке трактування передбачає суто механічне об'єднання банків одну сукупність, яка має чітко певних цілей, специфічних функцій і самостійної участі на фінансовому ринку. а фактом, банківська система виникає не внаслідок «механічного» об'єднання банків, а формується на основі заздалегідь виробленої концепції, у межах якої приділяється особлива роль кожному виду банків (центральний (емісійний) банк країни та комерційні банки). Банківська система – це законодавчо затверджена, чітко структурована сукупність фінансових посередників ринку, котрі займаються банківською діяльністю[5].

Банківська система України в сучасних умовах є рушійною силою економічного розвитку. Ефективний розвиток банківської системи формується з риноком банківських продуктів, який сегментується на ринок активно-пасивних, перш за все кредитних операцій, яких так потребує бізнес, і ринок банківських

послуг. Ринок банківських послуг охоплює широкий спектр послуг від розрахунково-касових до зберігання та перевезення цінностей, які не передбачають відчуження ресурсів банку і не несуть ризиків, притаманних банківським операціям. Всі ці послуги банківська система України змогла надавати своїм клієнтам навіть під час війни.

1.2 Завдання та функції банківської системи

В сучасних умовах банківська система це та галузь яка пов'язана з усіма іншими сферами економіки та відображає всі позитивні і негативні явища і процеси в національній економіці. Це пов'язано з тим, що банки управляють системою платежів і розрахунків, як фіцичних так і юридичних осіб. Під банківською діяльністю розуміється набір посередницьких операцій на фінансовому ринку, здійснення яких законодавчому рівні дозволено спеціальним інститутам – банкам. Іншим фінансовим посередникам займатися цією діяльністю заборонено.

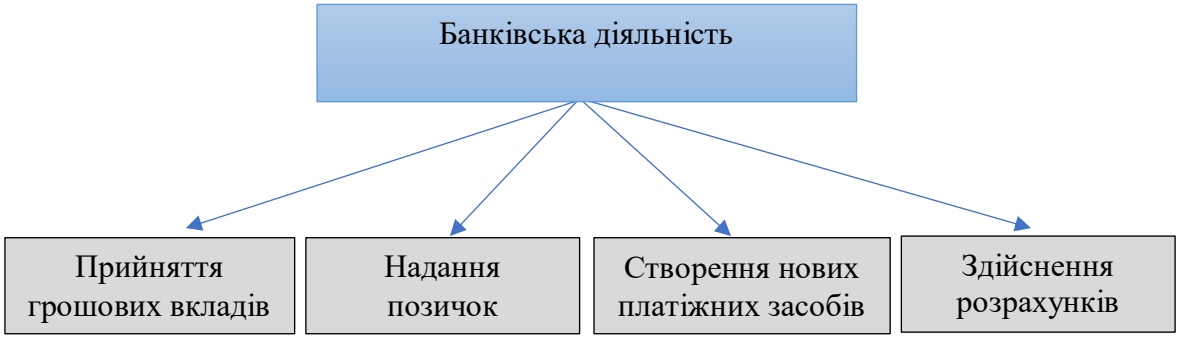

Рисунок 1.2. – Напрями банківської діяльності

Банківська діяльність перебуває під особливим наглядом із боку держави. Діяльність банківської системи визначена такими основними завданнями:

• забезпечення стабільної та надійної діяльності окремих банків, а також банківської системи загалом, щоб забезпечити необхідною кількістю грошей оборот ВВП;

• контроль за діяльністю банківської системи.

Умовами функціонування банківської системи є:

- достатня кількість у країні діючих банків і кредитних установ;
- наявність Центрального Банку;
- існування поряд з Центральним Банком найрізноманітніших комерційних банків, які охоплюють усі сфери національної економіки і зовнішньоекономічні зв'язки, здійснюють широкий діапазон банківських операцій та фінансових послуг;
- діяльність банків та кредитних установ, які не обмежуються акумуляцією і розподілом коштів підприємств, організацій, а сприяють накопиченню капіталу , активно втручаються в усі сфери економіки[6].

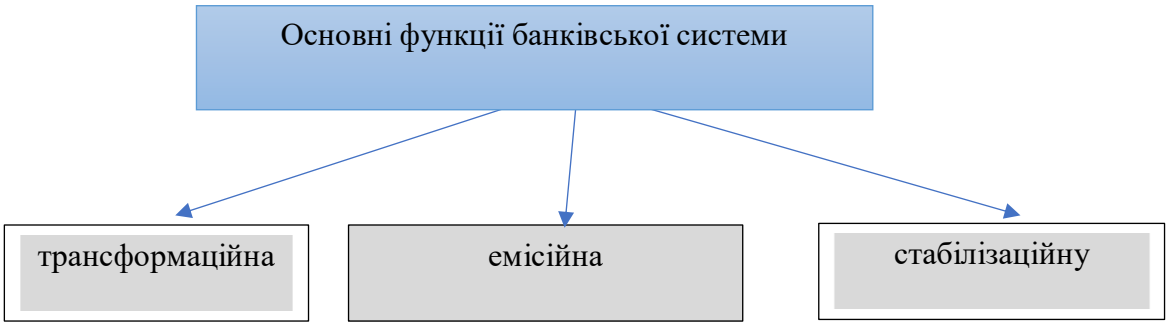

Рисунок1.3 – Функції банківської системи

З правової точки зору, банк – це фінансовий посередник, який виконує одну або кілька операцій, які віднесені законом до банківської діяльності. Але такий підхід не враховує економічних критеріїв віднесення тих чи інших посередницьких операцій на грошовому ринку до банківської діяльності.З економічної точки зору, банк – це фінансовий посередник на грошовому ринку, який виконує комплекс базових операцій.

Банківська система виконує ряд провідних функцій в економіці будьякої країни, неналежне виконання хоча б однієї з них може призвести до досить негативних наслідків. Розрізняють загальні і специфічні риси банківської системи, які характеризують її загальносистемні якості, а також відображають особливості банківської діяльності.

Банківська система, як важлива складова економічного життя кожної країни виконує три основні функції, зокрема трансформаційну, емісійну та стабілізаційну, що представлено на рис. 1.3.

Трансформаційна функція, полягає в тому, що банки, мобілізуючи вільні кошти одних суб'єктів господарювання і передаючи їх іншим, мають можливість змінювати (трансформувати) величину й строки грошових капіталів та фінансові ризики [7].

Функція створення грошей і регулювання грошової обігу, полягає в тому, що банки оперативно змінюють масу грошей в обігу, збільшуючи або зменшуючи її відповідно до зміни попиту на гроші [8].

Стабілізаційна функція характеризує сталість банківського та грошового ринку. Функція створення грошей та регулювання грошової маси означає, що банківська система швидко змінює масу грошей в обігу, збільшуючи або зменшуючи її відносно зміни попиту на гроші. Виконуючи цюфункцію, вирішальна роль належить Національному банку, визначеному основоположним щодо здійснення грошово-кредитної політики в країні [9].

Крім зазначених функцій, банківська система також виконує стабілізаційну функцію, тобто забезпечення сталості банківської діяльності та грошового ринку. Оскільки для банківської діяльності характерна висока ризикованість, і банки працюють в умовах постійної і підвищеної загрози втрати грошей та банкрутства, боротьба з ризиками є важливим завданням не лише окремих банків, а й усієї банківської системи [10]. У здійсненні цієї функції бере участь нетільки Національний банк, а й усі інші банки. Саме через банки відбувається великий обсяг грошових платежів та платежів підприємств, організацій та населення. Трансформаційна функція полягає в тому, що мобілізуючи тимчасово вільні кошти деяких учасників ринку та надаючи їх різними способами іншим суб’єктам, банки перетворюють їх на дійсно функціонуючий капітал. Банківські установи залучають вільні кошти підприємств та населення та вкладають їх на власний ризик у розвиток суб’єктів господарювання, впливаючи, таким чином, на кількість, якість, вартість та

терміни грошового капіталу. Оскільки банківські установи працюють переважно із залученими коштами суб'єктів господарювання, а банківська діяльність має значні ризики. Банківські організації постійно перебувають у стані можливої втратиг рошей, через що може статися їх банкрутство та втрата довіри до банківської системи.

Стабілізаційна функція покликана забезпечити стабільність банківського та грошового ринку. Її реалізація забезпечується прийняттям нормативних актів, що регламентують діяльність усіх елементів банківської системи та встановленням відповідного механізму нагляду за дотриманням чинного банківського законодавства.

Далі розглянемо ще деякі функції банківської системи:

Функція інтермедіації: банки виконують роль фінансових посередників між вкладниками і боржниками. Вони приймають вклади від фізичних та юридичних осіб та використовують ці кошти для надання позик іншим клієнтам. Ця інтермедіаційна функція сприяє оптимальному розподілу ресурсів в економіці.

Функція створення грошей: банки мають здатність створювати гроші через процес кредитування. Коли банк видає позику, ці кошти стають доступними для власника рахунку і можуть бути витрачені. Одночасно ці кошти залишаються на рахунку, що дозволяє їм циркулювати в економіці та генерувати додаткові доходи.

Функція ліквідності: банки забезпечують ліквідність, тобто можливість зняття коштів клієнтами в будь - який час. Це робиться завдяки тому, що банки зазвичай зберігають частину вкладів у вигляді легко доступних грошових резервів.

Функція фінансового порадництва: банки надають клієнтам фінансові поради та консультації щодо інвестицій, кредитів та управління фінансами. Вони допомагають клієнтам приймати обдумані фінансові рішення.

Функція забезпечення безпеки: Банки забезпечують безпеку фінансових операцій і зберігання коштів шляхом застосування сучасних технологій, шифру-

вання та інших заходів безпеки [11].

Функція розрахунків та кеш-обслуговування: Банки підтримують системи розрахунків, які дозволяють платникам та одержувачам проводити різні види операцій, включаючи перекази коштів, оплату рахунків та здійснення платежів через кредитні та дебетові картки.

Функція страхування депозитів: у багатьох країнах існує система страхування депозитів, яка гарантує вкладникам повернення їх коштів у випадку банкрутства банку. Ця функція допомагає зберегти довіру до банківської системи.

Функція розвитку капіталу та інвестицій: банки грають важливу роль у фінансуванні проектів, інвестиціях у підприємства та інфраструктуру. Це сприяє створенню нових робочих місць, розвитку індустрій та загальному економічному зростанню.

Функція валютного обміну: банки також здійснюють валютні операції, обмін валют та управління валютними ризиками для клієнтів, які здійснюють міжнародну торгівлю або мають потребу в обміні грошей на інші валюти.

Функція державного фінансування: у багатьох країнах банки допомагають у залученні коштів для державного бюджету через продаж облігацій та інших фінансових інструментів.

Функція монетарної політики: Центральний банк керує грошовою масою та відсотковими ставками, впливаючи на монетарну політику країни через регулювання діяльності комерційних банків [12].

Функція сприяння інноваціям: банки інвестують у фінтех та інші інноваційні сфери фінансів, що сприяє розвитку нових фінансових продуктів та послуг.

Функція соціальної відповідальності: багато банків активно включаються у різноманітні благодійні та соціальні ініціативи, сприяючи розвитку спільнот та розробці проектів з екологічною та соціальною відповідальністю.

Ці функції банківської системи демонструють її важливість для розвитку економіки та суспільства. Банки відіграють активну роль у забезпеченні

фінансової стабільності, сприяють інвестиційному процесу та стимулюють розвиток економіки. Таким чином, банківська система є необхідною для функціонування сучасного господарства [13].

В економіці, будь якої країни, банківська система виконує ряд провідних функцій, неналежне виконання хоча б однієї з них може призвести до досить негативних наслідків.

Особливості банківської діяльності, які характеризують її загальносистемні якості, відображають загальні та специфічні риси банківської системи. Серед загальних особливостей банківської системи виділяють :

- поєднання багатьох однотипних елементів. Такими елементами є банки, головною метою діяльності яких є отримання прибутку;
- динамічність, яка визначає банківську систему як систему, що повинна постійно змінюватись і вдосконалюватись відповідно до нових умов ринкової економіки;
- закритість пояснюється тим, що банківські установи концентрують свою увагу на специфічну діяльність, що пов'язана з грошовою сферою;
- саморегуляція, тобто, за умови, що один з банків збанкрутував, то інші банки просто займають його місце [14].

Крім загальних рис виділяють специфічні особливості банківської системи:

- дворівнева структура банківської системи;
- поєднання високого рівня централізації з повною незалежністю координації діяльності кожного з банків та відповідальності за кінцеві результати;
- регулювання діяльності банків та всієї банківської системи загалом центральним банком;
- наявність інфраструктури, яка забезпечує ефективне функціонування банків та їх взаємодію [15].

Отже, банківська система– це специфічна структура, що забезпечує своїми

методами та інструментами функціонування грошового ринку та економіки в цілому

На сучасному етапі розвитку економіки України, зважаючи на нові ризикі пов'язані з війною, коли умови навіть не зростання, а збереження досягнутого та виживання національної економіки важливе значення має стан банківської системи. Саме банківська система для більшості підприємств різних галузей є одним із головних джерел фінансування. Банки можна вважати головними інвесторами фінансових ресурсів в економіку країни, адже згідно з Законом головною функцією банків є забезпечення стабільності банківської системи, а головною функцією НБУ – забезпечення стабільності грошової одиниці.

1.3. Організаційно правові засади функціонування банківської системи України

Банківська система України є однією з важливих галузей національної економіки та її безпечне функціонування дуже важливе для економічної безпеки країни. Банківська діяльність потребує особливого контролю та регулювання. Правові засади функціонування банківської системи визначені банківським законодавством, що видано відповідними державними органами та є системою нормативних актів, що містить як загальні так спеціальні, присвячені регулюванню виключно банківської діяльності документи.

Отже, банківська діяльність регламентується наступними документами: Конституція України, Закони України, постанови Кабінету Міністів України, постанови, інструкції НБУ, Міністерства фінансів України, статути банків, тощо.

Ос новними законодавчими документами які регулюють банківську діяльність є:

Закон України «Про банки і банківську діяльність»[1] – цим законом визначена структура банківської системи, економічні, організаційні та правові засади створення, діяльності та ліквідації банків.

Закон «Про Національний банк України» [16] – цим законом визначено, що

НБУ в межах своїх повноважень сприяє стабільності банківської системи, встановлює для банків правила проведення банківських операцій, бухгалтерського обліку та звітності, захисту інформації, коштів та майна, здійсьнює банківське регулювання та нагляд, погоджує статути банків та зміни до них, ліцензування банківської діяльності, тобто усі функції щодо регулювання діяльності банків.

Закон України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» [17] – цей закон встановлює загальні правові засади у сфері надання фінансових послуг, визначає регулятивні та наглядові функції за цією діяльністю, створює правові основи захисту прав та інтересів клієнтів і надавачів послуг. Цим законом визначаються поняття «фінансова послуга», «ринок фінансових послуг», «учасники ринку фінансових послуг», «споживач фінансових послуг», «державне регулювання ринку фінансових послуг».

Закон України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» [18] – цей закон встановлює правові засади для захисту прав та інтересів вкладників банків, зміцнення довіри до банківської системи, стимулювання залучення коштів у банківську систему, забезпечення виконання процедури виведення неплатоспроможних банків з ринку та їх ліквідація.

Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення регулювання банківської діяльності» [19] – саме цей закон був підтриманий Міжнародним валютним фондом, він удосконалює процедуру ліквідації банків та механізми участі держави у виведені банків з ринку, підвищує ефективність виконання Національним банком функцій нагляду і регулювання.

Окрім цих законів аспекти діяльності банківської системи регулюють Закони України «Про платіжні системи та переказ коштів» [20], «Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні» [21], «Про запобігання та притидію легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» [22] та інші.

Розглядаючи організаційні та правові засади функціонування банківської системи зрозуміло, що регулювання діяльності має свої цілі. Для наочності вони представлені на рисунку 1.4.

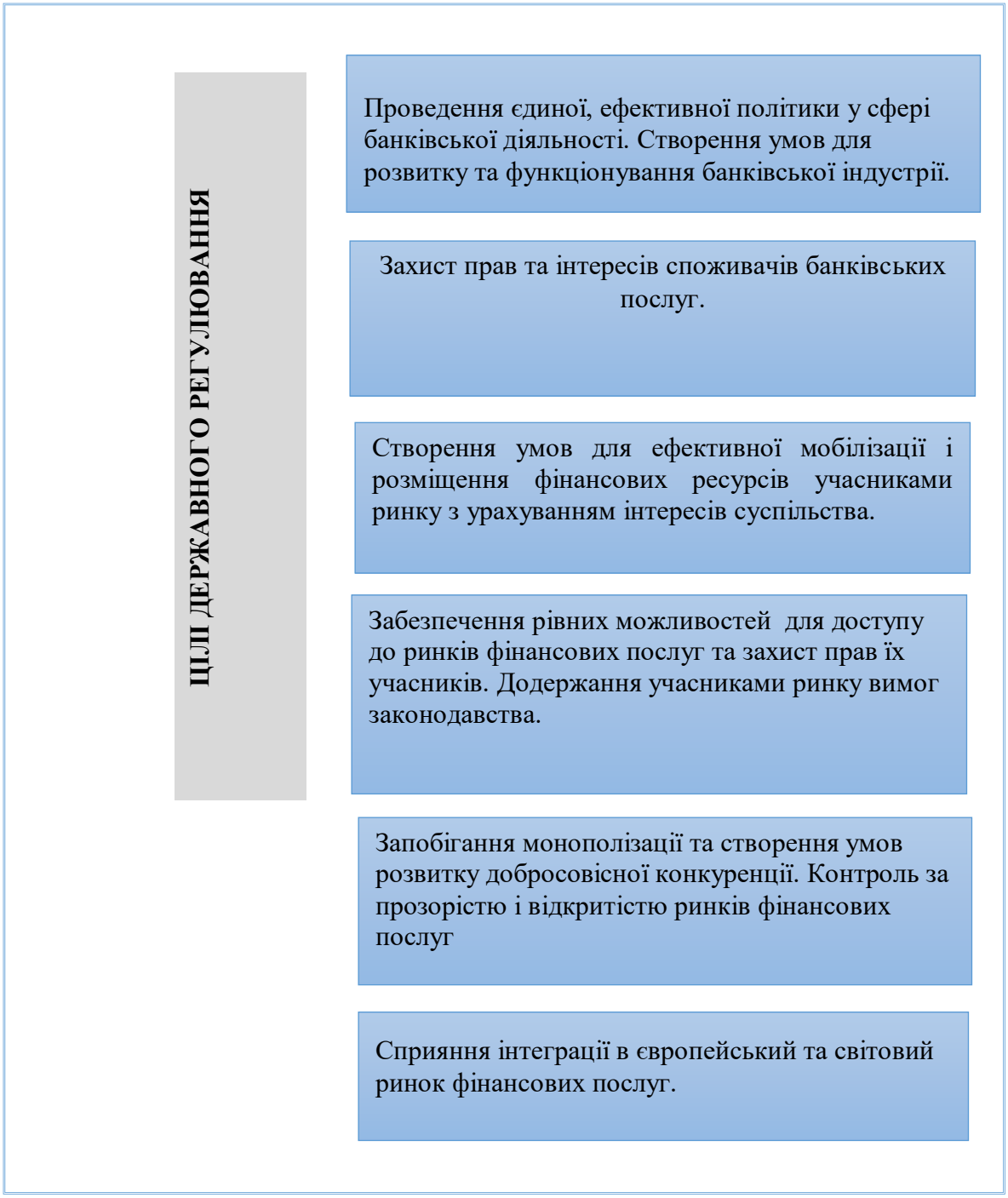

Рисунок1.4 – Цілі державного регулювання банківської системи

Законодавством встановлено, що державне регулювання діяльності банків здійснюється Національним банком України, а основні форми регулювання –

адмінісиративне та індикативне регулювання. Використання засобів організаційно- владного характеру покладені в основу адміністративного регулювання, за допомогою якого забезпечується функціонування банківської системи згідно з вимогами законодавства та нормативно-правових актів НБУ.

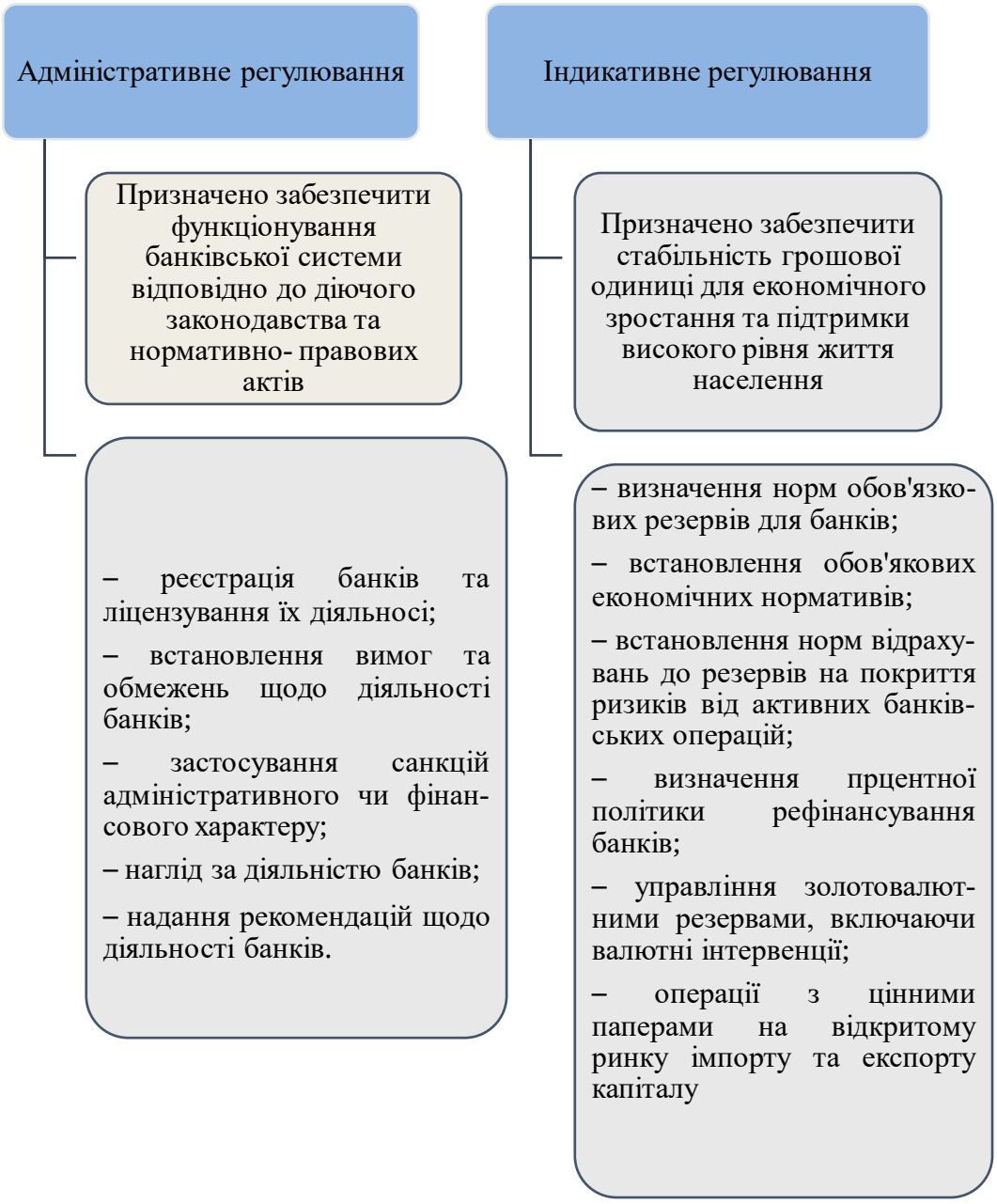

Рисунок1.5 – Форми державного регулювання діяльності банків

Ідентикативне регулювання включає встановлення для банків обов'язковихекономічних нормативів, за допомогою яких НБУ здійснює моніторинг діяльності комерційних банків, для захисту інтересів кредиторів та вкладників, а також з метою забезпечення фінансової надійності банків та банківської системи в цілому.

Дослідивши міжнародно- правове регулювання банківської діяльності, яка полягає в поширенні міжнародно-правових стандартів, які можна визначити як норми міжнародного права, що закріплюють зобов'язання держав забезпечити визначений мінімальний рівень регулювання та нагляду за діяльністю банків шляхом іиплементації відповідних вимог в національне законодавство [23].

Сучасні міжнародно - правові стандарти банківської діяльності на універсальному рівні вироблені в рамках Базельського комітету з банківського нагляду, МВФ, Комітету з глобальної фінансової системи, Ради з фінансової стабільності, Комітету з платежів та інфраструктури ринку, Міжнародної асоціації страховиків депозитів, Групи з розробки фінансових заходів боротьби з відмивання коштів, Організації економічного співробітництва та розвитку, за участю інших організацій.

Висновок до розділу 1

Банківська система є однією із найважливіших складових економіки, особливо відчувається це в умовах війни, бо необхідною умовою для успішного функціонування економіки в любий період, для ефективного функціонування суб'єктів господарювання, для забезпечення життєдіяльності населення потрібна необхідна маса грошей в обігу, яка відповідає попиту в конкретний період життя суспільства, при належному виконанні трансформаційної та стабілізаційної функцій банківською системою. Саме банківська система призвана забезпечити як фізичних так і юридичних клієнтів дієвим механізм забезпечення ефективного формування платіжних засобів, надання кредитів, віднаходження додаткових джерел грошових коштів. Саме тому необхідний комплексний підхід до

вирішення наявних проблем та якісне виконання взятих зобов'язань перед населенням, підприємцями, підприємствами й організаціями, державними та місцевими органами влади. Завдяки цьому підвищуватиметься ефективність використання коштів, що є цілеспрямованим шляхом до стабілізації соціально-економічної ситуації державі.

В сучасних умовах банківська система це та галузь яка пов'язана з усіма іншими сферами економіки та відображає всі позитивні і негативні явища і процеси в національній економіці. Нами з'ясовані основні завдання якими визначена діяльність банківської системи: забезпечення стабільної та надійної діяльності окремих банків, а також банківської системи загалом, щоб забезпечити необхідною кількістю грошей оборот ВВП; контроль за діяльністю банківської системи. Також в ході дослідження ми з'ясували умови функціонування банківської системи – достатня кількість у країні діючих банків і кредитних установ; наявність Центрального Банку; існування поряд з Центральним Банком найрізноманітніших комерційних банків, які охоплюють усі сфери національної економіки і зовнішньоекономічні зв'язки, здійснюють широкий діапазон банківських операцій та фінансових послуг; діяльність банків та кредитних установ, які не обмежуються акумуляцією і розподілом коштів підприємств, організацій, а сприяють накопиченню капіталу , активно втручаються в усі сфери економіки.

Нами досліджено, що банківська система виконує ряд провідних функцій в економіці будьякої країни, неналежне виконання хоча б однієї з них може призвести до досить негативних наслідків. Розрізняють загальні і специфічні риси банківської системи, які характеризують її загальносистемні якості, а також відображають особливості банківської діяльності.

Також у першому розділі дослідження ми розглянули правові засади функціонування банківської системи, які визначені банківським законодавством, що видано відповідними державними органами та є системою нормативних актів, що містить як загальні так спеціальні, присвячені регулюванню виключно банківської діяльності документи. З'ясували що , банківська діяльність

регламентується наступними документами: Конституція України, Закони України, постанови Кабінету Міністрів України, постанови, інструкції НБУ, Міністерства фінансів України, статути банків, тощо. Нами досліджено міжнародно - правове регулювання банківської діяльності, що полягає в поширенні міжнародно-правових стандартів, які можна визначити як норми міжнародного права, що закріплюють зобов'язання держав забезпечити визначений мінімальний рівень регулювання та нагляду за діяльністю банків шляхом імплементації відповідних вимог в національне законодавство. Отже, нами досліджені цілі, шляхи та форми державно-правового регулювання банківської системи. Визначено, що функціонування банківської системи, а отже діяльність банків є сферою особливого контролю та регулювання з боку держави. Також встановлено, що в Україні організаційно-правові засади державного регулювання грунтуються на актуальній законодавчій базі та адаптовані до міжнародних стандартів.

2 СУЧАСНИЙ СТАН ФУНКЦІОНУВАННЯ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

2.1 Банківський нагляд та його вплив на банківську систему України

Формування надійної банківської системи набуває все більшої актуальності, зважаючи на постійні негаразди на світових фінансових ринках, для нашої країни, враховуючи останні події пов'язані з військовим вторгненням р.ф., ефективне функціонування банківської системи є пріоритетним. Концептуальність стратегії розвитку банківського сектору полягає в фінансовій стабільності, прибутковості, з оптимальним перерозподілом капіталу в інтенсивному розвитку. Саме, банківська система стає ефективним інструментом для досягнення макроекономічних пріоритетів держави. Роль банківського сектору є більш відчутною коли економіка країни ослаблена. Саме банківська система може знівілювати негативний вплив військових ризиків, надавши можливість підприємствам реального сектору економіки зберегти та розширити сфери своєї діяльності як виробничої так і інвестиційної.

Рисунок 2.1– Основні цілі банківської системи[24]

Концептуальність стратегії розвитку банківської системи полягає в фінансовій стабільності, прибутковості, з оптимальним перерозподілом капіталу в інтенсивному розвитку. Саме, банківська система стає ефективним інструментом для досягнення макроекономічних пріоритетів держави(Рис.2.2).

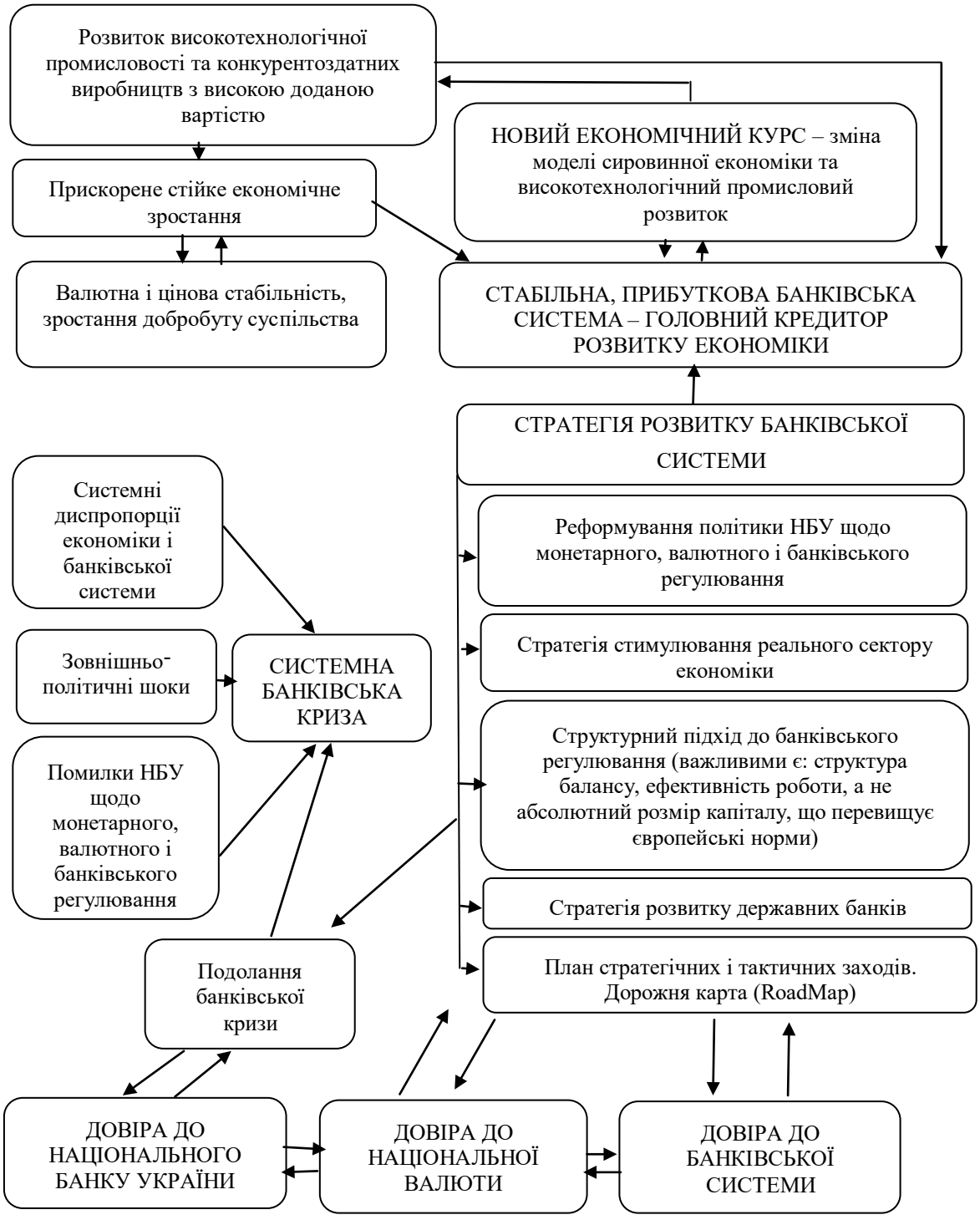

Рисунок 2.2 – Концептуальна основа Стратегії розвитку банківської систем

Перспективи розвитку економічних процесів у господарстві будь-якої країни зумовлюються стабільністю і станом банківської системи країни. Саме тому банківська сфера держави вимагає пильної уваги з боку її регулюючих органів, які покликані, насамперед, наглядати за станом і стабільністю банківських установ, що утворюють банківську систему країни, а також регулювати у разі необхідності різноманітні аспекти банківської діяльності, що мають реальний вплив на функціонування банківської системи країни в цілому [25]. В першому розділі нашого дослідження ми з'ясували, що банківське регулювання банківське регулювання покладено на Національний банк України, який розробляє нормативну базу та регулює діяльність комерційних банків, виконуючи одну з своїх функцій. Національний банк України здійснює наглядову діяльність законодавства України і встановлених нормативів, з метою забезпечення стабільності банківської системи та захисту інтересів вкладників та кредиторів банку, а банківське регулювання визначає як одну з ролей Національного банку, яка поникає у створенні порядки норм, що регулюють діяльність банків, визначають загальні принципи банківської діяльності, порядок здійснення банківського нагляду, відповідальність за порушення банківського законодавства [11]. Банківський нагляд досягається завдяки різним прийомам, способам та методам банківського нагляду. Методи банківського нагляду – це сукупність прийомів і способів щодо виконання функцій банківського нагляду. У літературі виділяють різні методи банківського нагляду, зокрема виїзне інспектування, безвиїзний нагляд, усне застереження, адміністративний, індикативний, нормативний нагляд, нагляд за допомогою інструкцій, CAMELS. Розглядаючи індикативний нагляд слід розділити його складові за двома ознаками. До першої групи треба віднести засоби впливу, пов'язані з формулюванням кількісних параметрів банківської діяльності, зокрема: встановлення неодмінних економічних нормативів; формулювання норм неодмінних резервів для банків; встановлення норм відрахувань до резервів на покриття ризиків від активних банківських операцій.

У цих свідченнях індикативний нагляд поєднується з адміністративним,

оскільки, наприклад, встановлення кількісних значень незмінних економічних нормативів (індикативний нагляд) є одночасно вимогою щодо діяльності банків (адміністративний нагляд).

Сьогодні можна відстежити значну кількісну зміну комерційних банків, які діяли на території України у період з 01.01.2019– 01.01.2023 рр. (таблиця 2.1). За цей період спостерігається зменшення кількості діючих банків на 10 од., з яких 7 мали частку іноземного капіталу.

Таблиця 2.1 – Кількість діючих банків України за період з 1.01.2019 по 1.01.2023рр.[26]

	На 1.01.2019	На 1.01.2020	На 1.01.2021	На 1.01.2022	На 1.01.2023
Кількість діючих банків	77	75	74	71	67
з них з іноземним капіталом	37	35	33	33	30
у т.с. зі 100% іноземн. капіталом	23	23	23	23	22

Як видно з даних таблиці, майже кожного року банківські установи втрачають свої ліцензії зрізних причин. Так наприклад під час війни втратили ліценції банки що належали до російського бізнесу.

В таблиці 2.2 ми можемо проаналізувати виконання банками в цілому по системі нормативів стосовно капіталу. Незважаючи на важкі часи, пандемію COVID 19, що призвела до інфляційних процесів, спаду економіки у всьому світі, потім українську економіку підкосила військова агресія рф, що призвело до руйнівного стану, але в цілому банківській системі вдалося зберегти довіру своїх клієнтів, зберегти депозитний портфель на безпечному для функціонування системи рівні навіть у військовий 2022рік.

Таблиця 2.2 – Регулятивний капітал (Н1), та нормативи достатності капіталу (Н2, Н3) по банківській системі в цілому за період 01.01.2018-01.01.2023 рр.[26].

Норматив	На 1.01.2018	На 1.01.2019	На 1.01.2020	На 1.01.2021	На 1.01.2022	На 1.01.2023
Н1Регулятивний капітал (млн грн)	122918	123439	154359	187474	211742	211091
Н2 адекватності регулятивного капіталу (не <10 %)	17,06	16,21	19,7	23,02	18,01	19,68
Н3 достатності основного капіталу (не < 7%)	-	-	-	-	11,99	13,12

Національний банк України встановлює економічні нормативи діяльності банків показники, що є обов'язковими до виконання всіма банками: такі як нормативи капіталу: мінімального розміру регулятивного капіталу – Н1 (500 млн грн); достатності (адекватності) регулятивного капіталу – Н2 (не менше 10%). В таблиці 2.2 згруповано дані щодо стану виконання нормативу Н1, Н2, Н3 по банківській системі України за період 01.01.2018–01.01.2023 рр. Як видно з даних таблиці, за період 2018–2023 рр. регулятивний капітал банків збільшився на 88173 млн грн., щодо виконання нормативу адекватності регулятивного капіталу (Н2) в цілому по банківській системі за період 01.01.2018–01.01.2023 рр., нормативне значення якого, згідно вимог НБУ, не повинно бути нижчим 10% – норматив витримується в цілому по банківській системі усі досліджені роки.

Стовно нормативів ліквідності–встановлені наступні нормативні показники: миттєва ліквідність – Н4 (не менше 20%); поточна ліквідність –Н5 (не менше 40%); короткострокова ліквідність – Н6 (не менше 60%

Таблиця 2.3 –Стан виконання нрмативу короткострокової ліквідності (Н6) по банківській системі за період 01.01.2018- 01.01.2023 рр. [26].

Норматив ліквідності	На 1.01.2018	На 1.01.2019	На 1.01.2020	На 1.01.2021	На 1.01.2022	На 1.01.2023
Н6 коротк остр ок.. ліквідності (не < 60 %)	93,02	92,29	91,04	89,05	89,19	

Нормативи ліквідності встановлені НБУ для обов’язкового виконання, з метою контролю мождивостей своєчасного виконання всіх взятих на себе зобов'язань комерційними банками, з урахуванням їх обсягів, строковості й валюти платежів, забезпечувати потрібне співвідношення між власними та залученими коштами. Ризик недостатності надходжень грошових коштів для покриття їх відпливу, може призвести до того, що банк не зможе розрахуватися в строк за власними зобов'язаннями у зв'язку з неможливістю за певних умов швидкої конверсії фінансових активів у платіжні засоби без суттєвих втрат. Тому для виконання нормативів ліквідності банки повинні постійно підтримувати її на достатньому рівні, для можливості своєчасного виконання всіх взятих на себе зобов'язань. З аналізу даних стосовно виконання нормативів ліквідності в цілому по банківській системя можна зробити висновок, що норматив короткострокової ліквідності в цілому по банківській системи не опускався нижче 89% при нормативі 60%. Усі нормативи ліквідності по банківській системі України за аналізований період значно перевищують мінімально допустимі значення, встановлені Нацбанком України, а, отже, спостерігається надлишкова ліквідність по банківській системі, це говорить про те що банки можуть допомогти реальному сектору економіки в кредитуванні.

Також Національним банком встановлені нормативи кредитного ризику, а саме норматив максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента (Н7), норматив великих кредитних ризиків (Н8) та норматив

максимальногорозміру кредитного ризику за операціями з пов'язаними з банком особами (Н9), недотримання даних нормативів може призвести до фінансових труднощів у діяльності банку.

Таблиця 2.4 – Стан виконання нормативу короткострокової ліквідності (Н6) по банківській системі за період 01.01.2018- 01.01.2023 рр.[26].

Норматив	На 1.01.2018	На 1.01.2019	На 1.01.2020	На 1.01.2021	На 1.01.2022	На 1.01.2023
Н 7 максимал. розмір кредитного ризику на 1контр. (не > 25 %)	20,01	18,65	19,17	18,95	18,6	17,8
Н8великих кредит. ризиків (не > 8-кратного розміру регулятив. капіталу	173,12	172,21	106,49	83,82	72,35	86,33
Н9максим. розмір кредитного ризику за операціями з пов’язан. особами (не > 25 %)	14,52	9,53	6,00	4,18	3,71	2,81

У побудованій нами таблиці видно про норматив максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента (Н7) за період 01.01.2018-01.051.2023 рр. не заходив за межі 19% що не перевищує норму у 25%. Згідно даних таблиці, норматив максимального розміру кредитного ризику за операціями з пов'язаними з банком особами (Н9) по банківській системі України, допустимий максимум згідно вимог НБУ якого складає 25%.

З метою зменшення банківських ризиків Національний банк установлює нормативи кредитного ризику, а саме норматив максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента (Н7), норматив великих кредитних

ризиків (Н8) та норматив максимального розміру кредитного ризику за операціями з пов'язаними з банком особами (Н9), недотримання яких може призвести до фінансових труднощів у діяльності банку.В таблиці 2.5 представлена інформація щодо стану виконання нормативів кредитного ризику банками України з01.01 2018 по 01.01.2023 Рр.

Таблиця 2.5 – Стан виконання нрмативу кредитного ризику (Н7, Н8, Н9) по банківській системі за період 01.01.2018- 01.01.2023 рр.[26].

Норматив	На 1.01.2018	На 1.01.2019	На 1.01.2020	На 1.01.2021	На 1.01.2022	На 1.01.2023
Н 7 максимал. розмір кредитного ризику на 1контр. (не > 25 %)	20,01	18,65	19,17	18,95	18,6	17,8
Н8великих кредит. ризиків (не > 8-кратного розміру регулятив. капіталу	173,12	172,21	106,49	83,82	72,35	86,33
Н9максим. розмір кредитного ризику за операціями з пов’язан. особами (не > 25 %)	14,52	9,53	6,00	4,18	3,71	2,81

Дані з таблиці 2.5 свідчать про виконання нормативу максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента (Н7) за період 01.01.2018–01.05.2021 рр. в межах 20,1% – 17,8%, що не перевищує норму у 25%. Кредитний ризик, який прийняв банк на одного контрагента або групу пов'язаних контрагентів, вважають великим, якщо сума всіх вимог банку до цього контрагента (групи пов'язаних контрагентів) і всіх позабалансових зобов'язань, наданих банком щодо цього контрагента або групи пов'язаних контрагентів,

становить 10% і більше регулятивного капіталу банку. Згідно даних таблиці 2. 5, норматив максимального розміру кредитного ризику за операціями з пов'язаними з банком особами (Н9) виконувався по банківській системі України протягом аналізуємого періоду, допустимий максимум згідно вимог НБУ якого складає 25%.

Розглянувши виконання банками України нормативів інвестування, а саме нормативу інвестування в цінні папери окремо за кожною установою (не більше 15 %) та нормативу загальної суми інвестування (не більше 60 %) можна зробити висновок, що банківська система в цілому дотримувалася в аналізуємий період даних поках. В таблиці2.6 подано дані щодо стану виконання вимог НБУ банками України стосовно зазначених нормативів.

Таблиця 2.6 – Стан виконання нормативів інвестування банків за період з 1.01.2018- 1.01.2023 рр. [26].

Норматив	На 1.01.2018	На 1.01.2019	На 1.01.2020	На 1.01.2021	На 1.01.2022	На 1.01.2023
Н 11інвестування в цінні папери окремо за кожною установ. не > 15 %	0,0001	0,0005	0,0002	0.0002	0,0005	0,000
Н 12 загальної суми інвестуван не > 60 %	0,16	0,15	0,13	0,09	0,17	0,02

Порівняння стану виконання нормативів інвестування банками України з граничними, встановленими НБУ, дозволяє зробити висновок про дуже низьку інвестиційну активність по всій банківській системі України. Банки не зацікавлені в здійсненні прямих інвестицій в компанії України, а зосередилися більше на портфельних інвестиціях, які купують їх з метою подальшого продажу й отримання торговельного прибутку від різниці між ціною продажу і купівлі. Даний факт пов'язаний також з рядом причин об'єктивного та суб'єктивного

характеру, які стосуються як загального рівня розвитку національної економіки в різних її сферах, так і незацікавленістю банків у фінансуванні інвестиційних проектів у зв'язку зі значними ризиками та невідповідністю термінів ресурсної бази строкам реалізації інвестицій.

Отже, за останні роки в Україні виконано важливий крок щодо вдосконалення системи банківського нагляду і регулювання та наближення її до міжнародних стандартів і практик. Саме завдяки нагляду НБУ, який провів у 2021 довоєнному році оцінку якості активів у 30 фінустановах, на які загалом припадає 93% активів банківської системи. За підсумками оцінки стійкості Національний банк установив вищий за мінімальний необхідний рівень достатності капіталу для низки банків. Цей цільовий рівень розраховано в такий спосіб, щоб навіть за умови реалізації стресових подій капіталу банку було достатньо для покриття можливих збитків. Отже, можемо вважати, що завдяки пильної уваги Національного банку до виконання банками нормативних показників, завдяки своєчасно та ефективно проведеного стрес-тестування, завдяки вдалому регулюванню НБУ різних аспектів банківської діяльності була забезпечена фінансова стабільність кожного окремого банку та банківської системи в цілому.

За умов воєнного стану банківська система не допустила колапсів у роботі, насамперед це пояснюється тим, що комерційні банки були добре капіталізовані, що говорить про позитивний вплив банківського нагляду на банківську систему України. Національний банк провів дуже ефективну роботу по докапіталізації банків, також слід відмітити вдалі результати по проведеному стрес-тестуванню – все це дозволило банківській системі вистояти в перші місяці війни, та ефектиіно працювати майже два роки під час війни. В останні роки в Україні проведена велика робота, щодо вдесконалення банківського нагляду та наближення його до міжнародного, але є ще над чим працювати.

2.2 Основні показники діяльності банків України

Щоб проаналізувати сучасний стан банківської системи необхідно розпочати з аналізу банків як основної складової системи. Банківська система України почала своє формування із побудови незалежної суверенної-держави і прийняття Декларації про державний суверенітет України (16 липня 1990р.) та Закону України «Про економічну самостійність України» (3 серпня 1990 р.), у яких було зазначено, що Україна на своїй території самостійно організовує банківську справу і грошовий обіг та створює банківську систему. З початку створення банківської системи України кількість банків з кожним роком зростала, але в внаслідок кризи 2008-2009 років, вона почала скорочуватись, з'явилася тенденція із виведення «слабких» банків з ринку України.

Банківська система переживала різні часи та попри різні негаразди, банківська система України вибудовувалася як стійка, завдяки зниженню внутрішньої вразливості до ризиків у результаті 8 років реформування і своєчасним антикризовим заходам НБУ, яка змогла вдало пережити шок пов'язаний з економічною кризою під час пандемії COVID 19, та вистояти під час російського вторгнення. Розглянемо статистичні дані НБУ [26] та проаналізуємо активи банківської системи за останні декілька років (табл.2.7)

Таблиця 2.7. – Стан активів по банківській системіУкраїни в цілому за 2021-2023 роки, млн. грн

Назва показника	01.01.2021	01.01.2022	01.01.2023	01.09.2023	Приріст 2022 о 2021,%	Приріст 2023 до 2022,%	Приріст 01.09.2023 до 01.01. 2023,%
1	2	3	4	6	7	8	9
Активи, в т.ч.	1 822 841	2 053 232	2 351 678	2 621 025	113	115	111
Активи в іноземній валюті	585 493	583 133	731 006	776 692	100	125	106
Готівкові кошти	73 174	75 375	74 760	72 688	103	99	97

Банківські метали	572	384	156	190	67	41	122
Продовження таблиці 2.7							
1	2	3	4	5	6	7	8
Кошти в Національному банку України	37 615	34 973	82 485	197 287	93	236	239
Кореспондентські рахунки, що відкриті в інших банках	176 041	172 868	315 085	338 811	98	182	108
Строкові вклади в інших банках та кредити, надані іншим банкам	50 376	60 096	51 010	62 697	119	85	123
Кредити надані клієнтам, в т.ч.	960 597	1 065 347	1 036 213	997 379	111	97	96
Вкладення в цінні папери та довгострокові інвестиції	791 373	829 887	1 022 658	1 206 226	105	123	118
Резерви за активними операціями банків	388 477	308 349	369 936	366 821	79	120	99

На основі з таблиці 2.7. активи по банківській системі в цілому мають тенденцію до збільшення. У складі активів кредити займають – 43,5% на 01.01.2023 року складали кредити. Майже третину займають активи в іноземній валюті. Найбільша динаміка зростання спостерігається в 2022 році по статтях «Кошти в Національному банку України» та «Кореспондентські рахунки, що відкриті в інших банках», на третьому місці «Вкладення в цінні папери та довгострокові інвестиції», але причиною зростання банківських активів за даними статтями є вимушена емісія гривні з боку НБУ особливо в перші місяці війни, для можливості забезпечення бюджетних потреб на воєнні та соціальні видатки, зростання курсу долару та велика фінансова допомога наших партнерів.

Аналіз пасивів банківської системи України в цілому (табл.2.8). показав, що в структурі капіталу (в більшості банків переважають збитки), об’єм статутного капіталу дещо зменшився, але за результатами на 01.09.2023 року спостерігається стабілізація показника, частка в пасивах – 15,4%. Зобов’язання

банків на останню звітну дату склали 88,7% пасиву, найбільшу часину вони займали на 01.01.2023 року – 90,8%. Зобов’язання переважно складаються з залучених коштів клієнтів банків на останню звітну дату 01.09.2023 року 42,4% - це кошти суб'єктів господарювання, а 37,5% - це кошти фізичних осіб (з ощадними (депозитними) сертифікатами). Структуру залучених коштів показано на рисунку 2.3.

Таблиця 2.8 – Стан пасивів по банківській системі України в цілому за 2021-2023 роки, млн. грн

Назва показника	01.01.2021	01.01.2022	01.01.2023	01.09.2023	Приріст 2022 о 2021,%	Приріст 2023 до 2022,%	Приріст 01.09.2023 до 01.01. 2023,%
1	2	3	4	6	7	8	9
Пасиви	1 822 841	2 053 232	2 351 678	2 621 025	113	115	111
Капітал	209 460	255 514	215 840	297 007	122	84	138
з нього: статутний капітал	479 932	481 535	407 021	404 920	100	85	99
Зобов'язання банків	1 613 381	1 797 718	2 135 838	2 324 018	111	119	109
Зобов'язання банків в іноземній валюті	648 020	613 334	799 056	821 002	95	130	103
Строкові вклади (депозити) інших банків та кредити, що отримані від інших банків	24 235	24 948	6 457	6 691	103	26	104
Кошти суб'єктів господарювання	646 491	758 434	889 526	1 112 592	117	117	125
Кошти фізичних осіб (з ощадними (депозитними) сертифікатами)	681 892	726 898	933 240	982 167	107	128	105

Кошти небанківських фінансових установ	34 704	41 410	53 188	52 018	119	128	98

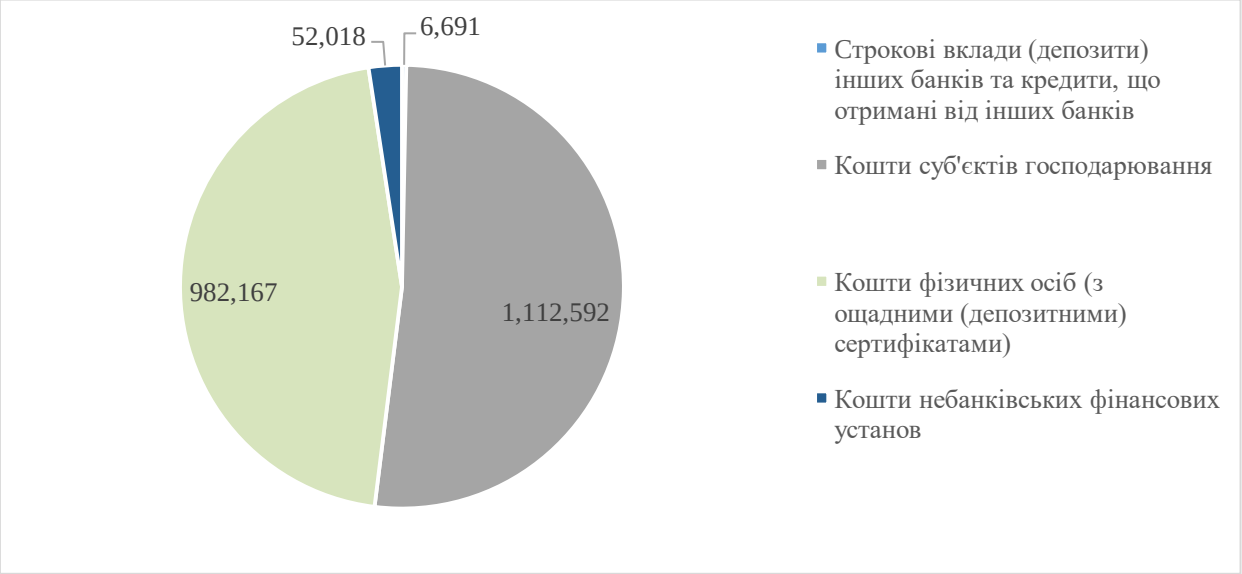

Рисунок 2.3 – Структуру залучених коштів

Проаналізуємо доходи і витрати банків України, а також показники рентабельності банків (табл.2.9).

В структурі доходів банків найбільшу частку 60% становлять процентні доходи і цей показник в минулому році виріс на 29%. Комісійні доходи складають близько 24% і їх динаміка нерівномірна – найбільша частка 34% спостерігалась за результатами роботи 2021 року.

Аналіз витрат показав, що в минулому році було сформовано значну суму резервів під активні операції – яка склала 36% структури пасивів і була в 35 разів вища показника попереднього року. Також зросли суми процентних та інших витрат, що також пов’язано з наслідками війни, погіршення кредитного портфелю, відновлення чи втрату відділень банками тощо.

Тем не менш банківська система України за результатами минулого року в сукупності отримала позитивний результат, хоч і майже втричі менше показника 2021 року. Але станом на 01.09.2023 року показник чистого прибутку перевищив річний показник 2021 року. Звісно, що не можна поки ще говорити за весь рік,

оскільки наближається осінньо-зимовий період, який за попередженнями керівництва країни, може бути фізично та економічно не кращим 2022 року.

Доходи і витрати банків України, а також показники рентабельності банків представлені в таблиці2.9.

Таблиця 2.9 – Стан доходів і витрат по банківській системі України в цілому за 2021-2023 роки, млн. грн

Назва показника	01.01.2021	01.01.2022	01.01.2023	01.09.2023	Приріст 2022 о 2021,%	Приріст 2023 до 2022,%	Приріст 01.09.2023 до 01.01. 2023,%
Доходи	250 171	273 863	357 549	289 289	109	131	81
процентні	147 743	168 746	217 053	195 413	114	129	90
комісійні	70 640	93 162	85 622	63 403	132	92	74
результат від переоцінки та від операцій купівлі-продажу	21 507	3 175	2 413	1 342	117	76	56
інші доходи повернення списаних активів	763	1 370	853	1 233	180	62	145
Витрати	210 445	196 488	335 628	194 219	93	171	58
процентні	62 895	51 097	65 358	66 161	81	128	101
комісійні	24 132	35 186	35 449	30 039	146	101	85
Інші операційні	16 405	18 244	17 875	11 917	111	98	67
адміністратив.	69 437	78 293	82 434	57 432	113	105	70
інші витрати	2 728	3 855	5 951	5 143	141	154	86
відрахування в резерви	31 037	3 448	121 204	6 524	11	3515	5
податок на прибуток	3 811	6 364	7 356	17 004	167	116	231
Чистий прибуток (збиток)	39 727	77 376	21 921	95 070	195	28	434

2.3 Функціонування банківської системи України під час військових дій

За майже два роки воєнного стану банківська система не допустила ніяких зривів у роботі та паніки серед населення та клієнтів юридичних осіб, банківська системи вистояла та довела свою конкурентоспроможність. На нашу думку все

так відбулося завдяки роботі, що провів Національний банк України стосовно докапіталізації комерційних банків. Результат оцінки стійкості банків, яка передбачає й оцінку якості активів (asset quality review – AQR), а для найбільших банків ще й стрес-тестування, або оцінка достатності та потреби в капіталі, яку проводить Національний банк України. Так у довоєнному 2021 році оцінку якості активів проходили 30 фінустанов, на які загалом припадало 93% активів банківської системи. Національним банком за підсумками оцінки стійкості був встановлений вищий за мінімальний необхідний рівень достатності капіталу для переліку банків. Національним банком цільовий рівень розраховано в такий спосіб, щоб навіть за умови реалізації стресових подій капіталу банку було достатньо для покриття можливих збитків.

Для дев'яти банків (за базовим макроекономічним сценарієм тестування) був встановлений підвищений рівень нормативів достатності капіталу. Підвищений необхідний рівень нормативів достатності капіталу (за несприятливим сценарієм) був встановлений для 20 банків.

У 2022 році успішно пройшли стрес-тестування дев'ять банків. Більшість із них – з іноземним капіталом, а також державний ПриватБанк, ще цього року за результатами стрес-тестів не потребували капіталізації ПУМБ та А-Банк [27].

Отже, у 2021 році платоспроможні банки отримали історично рекордні 77,5 млрд. грн. чистого прибутку, що майже вдвічі більше, ніж у 2020 році (39,7 млрд. грн.) та на 33% більше, ніж у докризовому 2019 році (58,4 млрд. грн.). Рентабельність капіталу сектору зросла до 35,15% порівняно із 19,97% у 2020 році, а це найвищий рівень за останні десять років, що видно із даних табл. 1. Станом на 01 січня 2022 року із 71 діючого платоспроможного банку 66 були прибутковими та отримали чистий прибуток 77,9 млрд грн, що перекрило збитки п'яти банків на загальну суму 0,4 млрд грн. Прибуток найприбутковіших банків:

– Приватбанк – 35,05 млрд грн,

– Райффайзен Банк – 4,86 млрд грн,

– ПУМБ – 4,19 млрд грн,

– Сбербанк/МР Банк – 3,9 млрд грн,

– Укргазбанк – 3,82 млрд грн

Саме в цих банках було сформовано майже 67% усього прибутку [28].

Таблиця 2.10 – Кількість комерційних банків в Україні та основні показники рентабельності

	На 1.01.2019	На 1.01.2020	На 1.01.2021	На 1.01.2022
Кількість діючих банків	77	75	74	71
з них з іноземним капіталом	37	35	33	33
у т.с. зі 100% іноземн. капіталом	23	23	23	23
Рентабельність активів %	1,65	4,35	2,54	4,09
Рентабельність капіталу%	10,73	34.18	19,97	35,15

Отже, у 2021 році платоспроможні банки отримали історично рекордні 77,5 млрд. грн. чистого прибутку, що майже вдвічі більше, ніж у 2020 році (39,7 млрд. грн.) та на 33% більше, ніж у докризовому 2019 році (58,4 млрд. грн.). Рентабельність капіталу сектору зросла до 35,15% порівняно із 19,97% у 2020 році, а це найвищий рівень за останні десять років, що видно із даних табл. 1. Станом на 01 січня 2022 року із 71 діючого платоспроможного банку 66 були прибутковими та отримали чистий прибуток 77,9 млрд грн, що перекрило збитки п’яти банків на загальну суму 0,4 млрд грн. Прибуток сектору концентрований: п’ять найприбутковіших банків Приватбанк (35,05 млрд грн), Райффайзен Банк (4,86 млрд грн), ПУМБ (4,19 млрд грн), Сбербанк/МР Банк (3,9 млрд грн) і Укргазбанк (3,82 млрд грн) сформували 67% усього прибутку [28].

На початку війни банківська система намагалася максимально зробити все для підтримки клієнтів, це в свою чергу сприяло стабільній роботі самої системи

З перших днів війни було пролонговано абсолютну більшість наданих раніше тимчасових пільг та безкоштовних сервісів, дуже швидко була відновлена робота усіх відділень, навіть подекуди були відкриті нові точки надання банківських послуг. Під час війни були запроваджені пільги для клієнтів:

– кредитні канікули – для населення та бізнесу, що не мали прострочених кредитних зобов'язань, для власників кредитних карток;

– обслуговування карткових рахунків за всіма тарифними пакетами та перекази коштів з рахунків – без комісій, як правило;

– картки, термін дії яких закінчився в період воєнного стану, автоматично залишаються активними.

Вся діяльність банківської системи на початку війни була націлена на збереження довіри клієнтів, тому для фізичних осіб була розширена номенклатура депозитних продуктів та поступово було поновлене роздрібне кредитування. Також були дії спрямовані на відновлення доступності банківських послуг для малого і середнього бізнесу. Тобто, під час війни банківська система показала себе як один з ефективних секторів економіки, проте війна затягується і важко зрозуміти якими будуть остаточні результати діяльності усіх секторів української економіки.

Слід зазначити, шо майже за два роки війни. Разом з тим, всього два банки пішли з ринку з економічних причин та ще два банки припинили своє функціонування через належність російським власникам. За період війни ринок покинули всього 6 банків, три з яких належали російським акціонерам: державні МР Банк (Сбербанк), Промінвестбанк, приватний Банк Форвард, а також 3 вітчизняні: Мегабанк та Банк Січ та Ibox Bank. 65 банків планомірно продовжує давній тренд на зменшення територіальної мережі. За 2022 рік кількість підрозділів знизилась на 20% з 6685 до 5336. При цьому, внаслідок окупації південно-східних територій країни, закриття цих 1349 відділень значно перевищує показник 2021 року, коли скоротили 449 підрозділів.

Розуміємо, що в період воєнного стану, для підтримки економіки та оборони країни, для забезпечення функціонування національного бізнесу, для безпечного існування громадян виникла необхідність додаткових витрат державного бюджету. Так за 2022 рік ВВП країни впав на третину, показник інфляції розміняв третій десяток, було перервано логістичні ланцюжки, впали реальні доходи населення. З початку повномасштабного російського вторгнення, за даними міністерства фінансів, партнери надали Україні $60,17 млрд безповоротної допомоги та позик. Зокрема уже в цьому році від міжнародної спільноти надійшли $28,07 млрд. Найбільше надав Європейський Союз – $11,4 млрд. Від США ми отримали $8,5 млрд, від МВФ – $3,59 млрд. Далі в переліку Канада ($1,76 млрд) і Японія ($1,5 млрд). $579 млн – внесок Світового банку, $499 млн надала Великобританія. Також фінансово підтримували нашу країну цьогоріч Іспанія, Німеччина, Фінляндія, Ірландія, Швейцарія, Бельгія, Ісландія та Естонія.[29]. В Мінфіні оцінювали цьогорічні потреби України у додатковому фінансуванні від міжнародних партнерів щонайменше у $38 млрд. Левова частка фінансового ресурсу надається партнерами України на безповоротній основі. Проте є й частина коштів, які ми отримуємо як позики – приміром, у межах співпраці з МВФ. Також країна змушена вдаватися до активних запозичень на зовнішніх та на внутрішньому ринках комерційних запозичень – передовсім, через розміщення військових облігацій. На 2023 рік заплановано здійснення державних запозичень на фінансування Державного бюджету України за допомогою широкого спектра боргових інструментів на загальну суму 1 млрд 703,6 млн гривень. За прогнозними розрахунками, найбільшу питому вагу матимуть довгострокові інструменти – 57% [30]. Розуміємо, що запозичень і в мирний час не обходиться практично жодна держава у світі, а деякі забоггували кредиторам у кілька разів більше, ніж їхній річний ВВП. Залучення позичкового ресурсу у мирний та у воєнний час полягають лише у зростанні фінансових потреб та у вартості запозичень. На початку війни Україна на деякий час фактично втратила доступ до міжнародних фінансових ринків, а тому їхній ресурс став для нас дорожчим, тому як у вартість

позик закладають воєнні ризики. За таких умов держава вирішила зробити ставку на внутрішні запозичення, започаткувавши аукціони з розміщення військових ОВДП. Національний банк, упродовж семи місяців 2023 року Уряд України залучив від розміщення ОВДП на аукціонах 227,4 млрд грн, $2,19 млрд та 640,9 млн євро. На погашення за внутрішніми борговими державними цінними паперами за цей період спрямовано 141,64 млрд грн, $2,08 млрд та 529,8 млн євро. Протягом січня-липня запозичення Міністерства фінансів на внутрішньому борговому ринку на 94,3 млрд грн (в еквіваленті) перевищили виплати за облігаціями внутрішньої державної позики. У липні максимальна дохідність ОВДП, що розміщувалися на аукціонах, становила 19,75% річних у гривні та 4,8% річних в американських доларах. Розміщення ОВДП, номінованих у євро, минулого місяця не було[31]. Найбільший обсяг цих цінних паперів, як і раніше, сконцентрований банками – первинними дилерами. Другим за обсягом є портфель військових облігацій у власності громадян та бізнесу України. Обсяг військових облігацій внутрішньої державної позики у власності нерезидентів станом на 1 серпня становив 13 873,2 млн грн, 24,1 млн дол. США та 0,1 млн євро, збільшившись з початку року більш ніж в 4,9 раза.

Отже, розуміємо що економіка потребує фінансової підтримки, для забезпечення функціонування бізнесу, для можливості зберегти підприємства і робочі місця, тим самим підтримавши населення. Окрім фінансової підтримки наших партнерів джерелом фінансування має бути банківська сиситема, а саме позики комерційних банків, однак частка таких позик незначна, і, передусім, через їх вартість. Тобто, банківська система не суттєво сприяла кредитній підтримці України, чим знизила кредитну підтримку реальної економіки. Процентні ставки банків за гривневими кредитами в період воєнного стану для бізнесу також зросли, що викликано зменшенням банківського ризику за рахунок позичальника. Це обмежує доступність кредитів для бізнесу, а також додатково збільшує витрати Уряду на підтримку кредитування за відповідними державними програмами [32].

Банківське кредитування сильно постраждало від війни. Багато фінустанов скорочували або навіть згортали свої програми з об'єктивних причин, насамперед, у зонах окупації та бойових дій. Частка неповернень з березня до грудня минулого року підскочила з 31,5% до 42,9% кредитного портфеля юросіб. Найсильніше кредитування скоротилося в роздробі – на 32,9% (до 134,3 млрд грн). Офіційна статистика Нацбанку за минулий рік показує, що найбільші прирости у кредитуванні українських корпорацій показали держбанки:

Укрексімбанк – на 13,7 млрд грн (на 20%) – до 82,9 млрд грн;

Ощадбанк– на 10,6 млрд грн (на 17%) – до 71,7 млрд грн;

Укргазбанк – на 10,59 млрд грн (на 21%) – до 61,4 млрд грн;

Приватбанк– на 9,7 млрд грн (на 52%) – до 28,2 млрд грн;

Також слід відмітити, що більшість нових кредитів було надано бізнесу в рамках держпрограм, найзатребуванішою серед яких була державна програма підтримки «Доступні кредити 5−7−9%». Завдяки цієї програми у бізнесу була можливість прорефінансувати старі дорогі кредити навіть під 0% річних. Хоча проблеми тут також були, але найнаполегливіші змогли отримати рефінансування. Через зростання дефіциту держбюджету після 24 лютого 2022 року державний Фонд розвитку підприємництва, який курує програму, сильно затримував компенсації відсоткових ставок, тому деякі банки навіть згортали роботу за програмою та пропонували бізнесу самостійно покривати виплати за відсотками та чекати на перерахування від держави. Протягом 2022 року затримки з платежів із боку держави та від Фонду розвитку підприємництва сягали 3−6 місяців. Цей чинник провокував згортання програми у багатьох банках. Наразі ситуація залишається нестабільною [33]. Для клієнтів малого та мікробізнесу найпоширенішим було кредитування без застави під державні гарантії (7,8 млрд грн із 12,3 млрд грн, або 64%) під ставку UIRD (3 місяці) + 7% річних із одноразовою комісією 1% від суми кредиту. За кредитами на купівлю основних засобів зараз допускається аванс від 20% суми купівлі, а за кредитами

із забезпеченням діє умова покриття «твердої застави» (нерухомість, автотранспорт або техніка) з коефіцієнтом 1,6. UIRD − український індекс ставок за депозитами, який розраховує агентство Thomson Reuters. Він щодня публікується Національним банком. Станом на 28 лютого 2023 3-місячна ставка UIRD становила 11,86% [33]. До урядової програми держгарантій підключалися не лише державні кредитори, але й банки з іноземним капіталом.

Отже, в більшості банки у 2022 році надавали фінансуванні у вигляді кредитування таким галузям як агросектор та харчова галузь, особливо навесні та восени − вони відносяться до критичної інфраструктури, яка забезпечує продовольчу безпеку, причому не лише України. У пріоритеті серед позичальників були агроекспортери, що мали стабільні валютні надходження які стали додатковою гарантією повернення позик. Якщо розглянути кредитування реального сектору економіки державним системним банком Приватбанк, то можна побаити таку структуру за виданими кредитами:

- агросектор − 48%;
- торгівля − 30%;
- промисловість та транспорт − 15%;
- медицина та HoReCa − 2%;
- решта − 5%.

Найбільші обсяги бізнес-фінансування на такі області:

- Дніпропетровська − 12,2%;
- Одеська − 9%;
- Львівська − 9%.

Майже 80% кредитів було згенеровано у 12 регіонах представлених на рисунку 2.1., на решту припало менше ніж 3% у кожному випадку

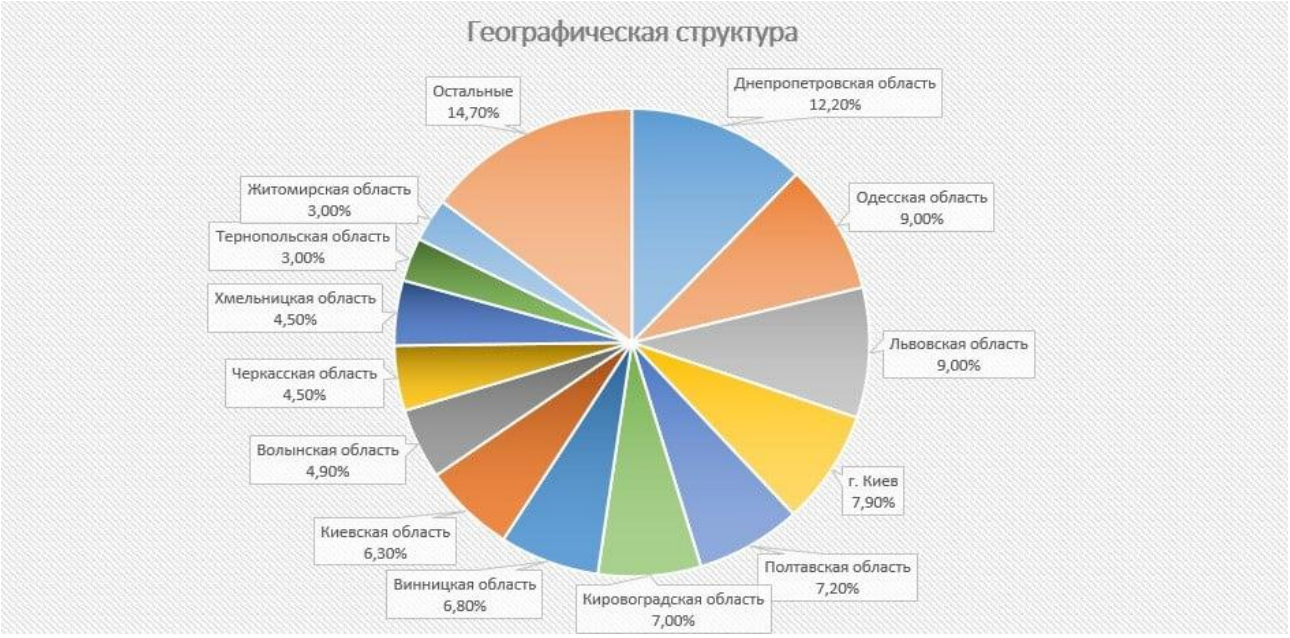

Рисунок 2.4− Видані кредити по областям України

Зовсім не кредитувалися тимчасово окуповані області, а також бізнес, розташований у 100-кілометровій зоні від активних бойових дій. Розташовані там застави не приймалися банками як забезпечення. Клієнти йшли на зміну структури забезпечення: заміна на майно, що розташоване у відносно безпечних регіонах, депонування відсотків за кредитом наперед − розміщення їх на спеціальних рахунках банку терміном на 6−12 місяців. Також застосовувалась доплата у вигляді підвищеної відсоткової ставки за ризиковість, використовувалися державні гарантії для посилення структури забезпечення та додаткові поруки пов'язаних компаній та фізосіб.

Основну частину кредитів у 2022 році було видано на поповнення оборотних коштів. Пожвавлення попиту на фінансування під інвестиційні цілі залежатиме від можливості бізнесу прогнозувати свою діяльність на довгостроковішу перспективу, що, зі свого боку, залежить від того, як скоро настане наша перемога.

Отже, посилення Нацбанком у червні 2022 року грошової політики вилилося в різке подорожчання кредитів для українських компаній. До війни

в рамках банківських програм вони коштували до 11−14% річних і були ще дешевшими в рамках однойменних пропозицій «5−7−9%». Зі зростанням облікової ставки Національного банку з 10% до 25% банки підвищили і свої відсоткові ставки, кредитуючи бізнес під 23−26%. Фактично, лише завдяки державній програмі «Доступні кредити 5−7−9%», позичальники могли й надалі отримувати доступніше фінансування. На час війни умов програми «Доступні кредити 5-7-9%» були змінені та розширені. Згідно даної державної програми, будь-який бізнес протягом дії війни та упродовж місяця після її завершення зможе отримати кредит під 0%, а після цього діятиме кредитна ставка у 5%. Також, максимальну суму кредиту збільшили до 60 мільйонів гривень. Ця програма передбачає кредитні гарантії, які надаються за кредитами мікро- та малих підприємств, які не володіють достатнім розміром майна для передачі його в забезпечення за кредитом або характеризуються підвищеними кредитними ризиками, наприклад, як новостворені підприємства. Завдяки кредитним гарантіям держава через Фонд розвитку підприємництва покриває частину кредитного ризику ММП, створюючи умови для залучення банківського кредиту. Державна підтримка у вигляді Кредитних гарантій надається виключно у поєднанні з підтримкою у вигляді Компенсації процентів за кредитами ММП, які відповідають вимогам програми. Державна підтримка надається через банки, що відповідають визначеним законом критеріям [33].

Найчастіше банки кредитували бізнес на 6−12 місяців. Більш довгострокове кредитування було, радше, винятком, ніж правилом. Банки назвали основних 5 причин для відмов у кредитуванні у 2022 році:

− Незадовільні, за оцінкою кредитора, фінансові показники позичальника. У тому числі, пов'язані з впливом воєнного стану: ускладнення логістики, зростання собівартості, втрата постачальників/покупців тощо.

− Внутрішні обмеження банку щодо кредитування певних галузей. Багато хто робив ставку лише на критично важливі напрями у військових умовах.

−Територіальне розміщення бізнесу компанії/виробничих потужностей у небезпечних регіонах.

− Високе боргове навантаження, в тому числі, через раніше видані валютні кредити, сума яких зросла в гривні через девальвацію нацвалюти.

− Погіршення фінансових показників через відключення електроенергії.

Таблиця 2.11− Дії банків та бізнесу під час війни при кредитування

Чому банки відмовляють в кредитуванні реальному сектору економіки	Що робить бізнес для отримання кредитування
1. Незадовільні, за оцінкою кредитора, фінансові показники позичальника. У тому числі, пов'язані з впливом воєнного стану: ускладнення логістики, зростання собівартості, втрата постачальників/покупців тощо.	1. Шукає нових контрагентів, партнерів
2. Внутрішні обмеження банку щодо кредитування певних галузей. Багато хто робив ставку лише на критично важливі напрями у військових умовах.	2. Проводить перереєстрацію та переміщення підприємств у безпечніші регіони України.
3. Територіальне розміщення бізнесу компанії/виробничих потужностей у небезпечних регіонах.	3. Вибудовує нові логістичні схеми з продажу продукції. Наприклад, деякі самостійно доставляли сільгосп-продукцію до Європи, у тому числі транспортними засобами, купленими на кредитні кошти.
4. Високе боргове навантаження, в тому числі, через раніше видані валютні кредити, сума яких зросла в гривні через девальвацію національної валюти.	4. Змінює при можливості структуру забезпечення: заміна на майно, що розташоване у відносно безпечних регіонах
5. Погіршення фінансових показників через відключення електроенергії	5. Погоджується депонування відсотків за кредитом наперед − розміщення їх на спеціальних рахунках банку терміном на 6−12 місяців

Найчастіше банки кредитували бізнес на 6−12 місяців. Більш

довгострокове кредитування було, радше, винятком, ніж правилом. Банки назвали основних 5 причин для відмов у кредитуванні у 2022 році:

− Незадовільні, за оцінкою кредитора, фінансові показники позичальника. У тому числі, пов'язані з впливом воєнного стану: ускладнення логістики, зростання собівартості, втрата постачальників/покупців тощо.

− Внутрішні обмеження банку щодо кредитування певних галузей. Багато хто робив ставку лише на критично важливі напрями у військових умовах.

−Територіальне розміщення бізнесу компанії/виробничих потужностей у небезпечних регіонах.

− Високе боргове навантаження, в тому числі, через раніше видані валютні кредити, сума яких зросла в гривні через девальвацію нацвалюти.

− Погіршення фінансових показників через відключення електроенергії.

Щоб отримати банківське фінансування, бізнес наважувався на різні зміни:

− Шукав нових контрагентів, партнерів.

− Проводив перереєстрацію та переміщення підприємств у безпечніші регіони України.

− Вибудовував нові логістичні схеми з продажу продукції. Наприклад, деякі самостійно доставляли сільгосппродукцію до Європи, у тому числі транспортними засобами, купленими на кредитні кошти.

Через збільшення витрат підприємств, під час війни сильно зросли потреби у кредитуванні майже всіх українських компаній різного калібру. За даними звітності державного Приватбанку, до грудня 2022 року(порівнюючи з груднем 2021 року) середній обсяг кредитування підвищився наступним чином:

- мікрокредит: у 2,2 рази — до 0,7 млн грн;
- для малого бізнесу: у 3,3 рази — до 3,4 млн грн;

- для середнього бізнесу: у 3,5 рази — до 11 млн грн;
- корпоративний кредит: у 2,1 рази — до 90 млн грн.

Слід зазначити, що 86% виданих Приватбанком кредитів у 2022 році було сконцентровано у мікро- та малому бізнесі і тільки 14% обсягу кредитів видано великим клієнтам та корпораціям.

Отже, в ході дослідження ми дійшли висновку, що під час війни банківська система, маючи ліквідність вищу нормативної неохоче кредитувала реальний сектор економіки. Кредитування відбувалося здебільшого в партнерстві з державою за програмою «Доступні кредити 5−7−9%». Банки з великою обережністю, побоюючись військових ризиків кредитували реальний сектор. До закінчення війни навряд чи можна говорити про відновлення довгого фінансування, що матиме ознаки інвестиційного кредитування. Драйверами кредитного ринку в бізнес-сегменті, протягом військового вторгнення, є торгівля у широкому розумінні, від споживчих товарів до палива та техніки, а також сільгоспвиробники. Найактивніше кредити надавалися під фінансування оборотних коштів компаній. При цьому в Приватбанку спрогнозували поступове зростання попиту на інвестиційні кредити у 2023−2024 роках у міру відновлення економіки.

З точки зору запобігання появи непрацюючих кредитів під час війни комерційним банкам необхідно вдосконалювати свою кредитну політику не тільки шляхом застосування жорстких умов для надання кредитів, а й з урахування реалій сьогодення, бо кредитування дуже важливе для відновлення і навіть збереження господарюючих суб'єктів, без яких функціонування банківської системи неможливе. Потрібно знаходити та впроваджувати нові інструменти отримання банками фінансування від НБУ, щоб мати можливість задовольняти попит бізнесу та продовжувати належним чином виконувати одну із основних своїх функцій – це інвестування та підтримка економіки. Це важливо сьогодні та особливо буде актуальним після завершення війни, коли потрібно

буде відновлювати національну економіку та повертати її до повноцінного функціонування.

Слід відмітити намагання банківської системи, в сучасних умовах, розширювати банківську мережу на неокупованій території та удосконалювати банківську інфраструктуру, що націлена на оптимальне доведення якісних банківських послуг до клієнтів. Одним з елементів банківської інфраструктури є об'єднана банківська мережа «Power Banking» – яка створена за ініціативи НБУ об'єднана мережа відділень банків України, які будуть працювати та надавати необхідні послуги клієнтам навіть під час блекауту. Мережа «Power Banking» налічує вже понад 1800 відділень, забезпечених альтернативними джерелами енергії та резервними каналами зв'язку, посиленою інкасацією готівки та додатковим персоналом. Наразі близько 70% всіх відділень мережі Мережа «Power Banking» припадає на системно важливі банки, третина – на відділення інших банків. На разі, системно важливими банками – учасники проєкту Мережа «Power Banking» є: ПриватБанк, Ощадбанк, Укрексімбанк, Райффайзен БАНК, Укргазбанк, Сенс Банк, ПУМБ, Укрсиббанк, ОТП Банк, Універсал Банк, Південний, Кредобанк, Таскомбанк, А-банк. У більшості відділень мережі «Power Banking» діє «банкоматний національний роумінг». Мета – надати українцям можливість у банкоматі будь-якого банку мережі зняти збільшену суму готівки, достатню для задоволення поточних потреб та формування певного запасу [34]. З точки зору банківського маркетингу та розвитку банківської інфраструктури, набуття конкурентних переваг, активізації інноваційної діяльності перспективним на сьогодні виглядає розвиток FinTech та необанкінгу. Фінансові послуги із використанням інноваційних технологій це FinTech. Діджеталізація економіки, всепоглинаюче проникнення Інтернету сприяє розвитку FinTech (мобільні фінансові послуги, швидкі грошові перекази, краудфандинг, P2P платформа, блокчейн та криптовалюти), та необанкінгу. У свою чергу термін «необанкінг» ототожнюють з такими термінами як: «мобільний банк», «віртуальний банк», «інтернет-банк», «цифровий банк», «челенджер-банкінг», що також пов'язано з використанням інноваційних

технологій та сучасних платформ, які покращують класичне обслуговування.

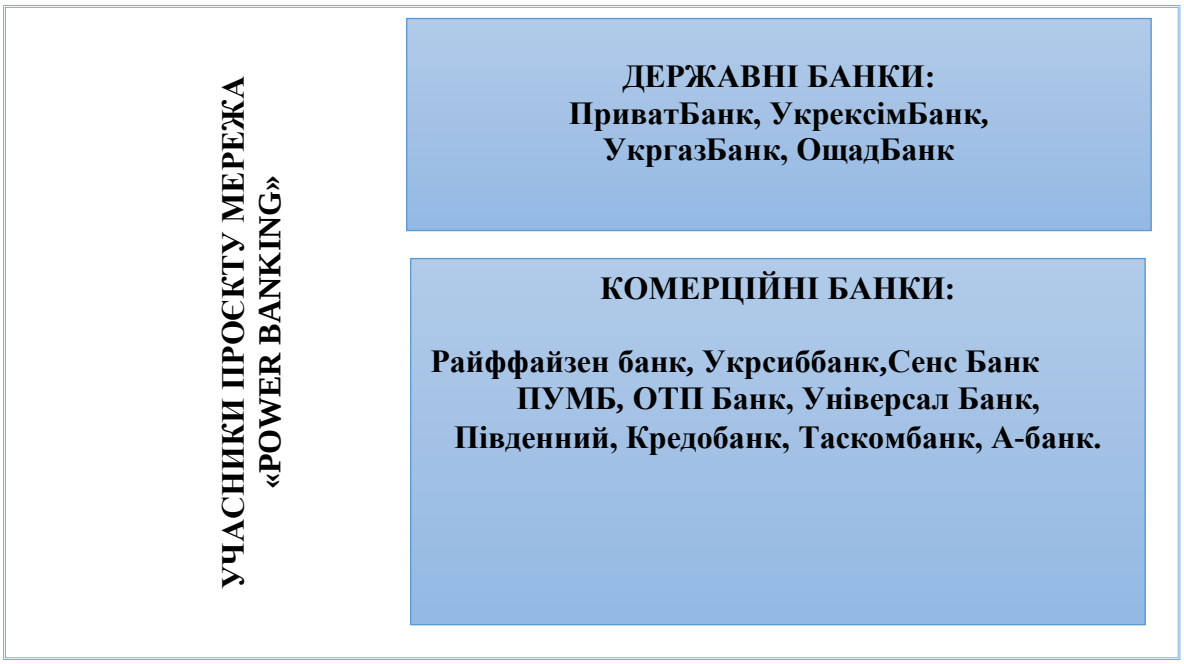

Рисунок 2.5 – учасники проєкту Мережа «Power Banking»

Але разом з тим, головною відмінністю необанкінгу від звичайного банку – є те, що це банк без відділень, який забезпечує надання практично усього банківського сервісу з вищим рівнем обслуговування. Необанкінг – це віддалене відкриття рахунків та випуск класичних або віртуальних платіжних карток у різних, як правило, валютах, мобільні депозити, онлайн платежі з використанням телефонних номерів, електронних листів або навіть ідентифікаторів у соціальних мережах, інструменти мобільного бюджетування, цифрові квитанції в реальному часі тощо. Разом з тим необанкінг в Україні самостійно не може отримати банківську ліцензію, а тому займається провадженням банківської діяльності на базі одного з діючих банків, купуючи оптом послуги у фінансової установи, яка надає ліцензію, та продаючи їх у роздріб своїм клієнтам. А челенджер-банкінг – це також банк без відділень, що також базується на використанні FinTech-розробок, однак – це повністю самостійний та ліцензований банк. Тобто, не

дивлячись на наявність необанків в Україні, з точки зору права, вони відсутні, це SOFT, тобто програми. В Україні необанків як суб'єктів надання фінансових послуг не існує, оскільки не існує такого окремого суб'єкта в чинному законодавстві. Необанк зараз – це комплекс технологічних продуктів, які надає звичайний класичний банк. Саме банк, має ліцензію, і саме він несе відповідальність за кошти клієнтів [35].

Висновки до розділу 2

У другому розділі ми з'ясували що концептуальність стратегії розвитку банківського сектору полягає в фінансовій стабільності, прибутковості, з оптимальним перерозподілом капіталу в інтенсивному розвитку. Банківська система є ефективним інструментом для досягнення макроекономічних пріоритетів держави. Роль банківського сектору є більш відчутною коли економіка країни ослаблена. Саме банківська система може знівілювати негативний вплив військових ризиків, надавши можливість підприємствам реального сектору економіки зберегти та розширити сфери своєї діяльності як виробничої так і інвестиційної.

За досліджуваний період з банківської системи пішло 6 банків та на 1.09. 2023 року в системі працює 64 банки. Активи банків продовжують поступово зростати. Найбільшу частку – 43,5% на 01.01.2023 року складали кредити, станом на 01.09.2023 – 38%. Третина активів в іноземній валюті. Дуже важливо відмітити те, що обсяг пільгових кредитів від держави сягнув третини від усіх залишків за корпоративними кредитами усіх банків у національній валюті. Під час війни банки кредитували реальний сектор економіки за рахунок «Державної програми 5-7-9%», незважаючи на те що показники ліквідності банків більше нормативних, тобто банки мають можливість кредитувати бізнес, але не хочуть ризикувати. Лідером надання кредитування виступає АТ «Приватбанк», а

переважною часткою позичальників є підприємства, які відносяться до галузі АПК.

На початку війни в більшості банків були збитки, об’єм статутного капіталу дещо зменшився, але за результатами на 01.09.2023 року спостерігається стабілізація показника, частка в пасивах – 15,4%. Зобов’язання банків на останню звітну дату склали 88,7% пасиву, найбільшу часину вони займали на 01.01.2023 року – 90,8%. Зобов’язання переважно складаються з залучених коштів клієнтів банків на останню звітну дату 01.09.2023 року 42,4% - це кошти суб'єктів господарювання, а 37,5% - це кошти фізичних осіб (з ощадними (депозитними) сертифікатами).

Процентні доходи (в структурі доходів банків) становлять 60% і цей показник в минулому році виріс на 29%. Комісійні доходи складають близько 24% і їх динаміка нерівномірна – найбільша частка 34% спостерігалась за результатами роботи 2021 року.

За результатами аналізу витрат можна зробити висновок, що в минулому році було сформовано значну суму резервів під активні операції – яка склала 36% структури пасивів і була в 35 разів вища показника попереднього року. Також зросли суми процентних та інших витрат, що також пов’язано з наслідками війни, погіршення кредитного портфелю, відновлення чи втрату відділень банками тощо.

Показники рентабельності різко упали станом на 01.01.2023 року – рентабельність активів на 3,05% тобто в 4 рази, а рентабельність капіталу на 25,4% - більше, ніж втричі. Та за результатами роботи на 01.01.2023 року рентабельність показала позитивну динаміку та майже вдвічі переросла показники довоєнного періоду станом на 01.01.2022 року. Таке зростання в умовах війни є суперечливим сигналом стійкості, оскільки на перший погляд, таке зростання ROE виглядає як позитив, але проаналізувавши деталі ми розуміємо, що джерелом прибутків були процентні доходи (насамперед держбанків) від вкладень в ОВДП та депозитні сертифікати НБУ.

Станом на 01.01.2023 року в банках України налічувалося близько 3 млн.клієнтів суб’єктів господарювання, в т.ч. 2 млн. – ФОП. Відкритих 6 млн. рахунків, серед яких 5,9 млн. – це поточні рахунки та 0,05 млн. це вкладні рахунки. Також в розрізі видів валют – це 4,4 млн. поточні рахунки в національній валюті та 1,5 млн. – поточні рахунки в іноземній, 0,04 млн – це вкладні рахунки в національній валюті та 0,004% - вкладні рахунки в іноземній валюті. Також 2,4 млн. клієнтів, що складає 77,9%, обслуговуються дистанційно. Національний банк України з 03.10.2023 року переходить до режиму керованої гнучкості обмінного курсу, продовжуючи реалізацію «Стратегії пом'якшення валютних обмежень, переходу до більшої гнучкості обмінного курсу та повернення до інфляційного таргетування».

3. МІСЦЕ ТА РОЛЬ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ В ЕКОНОМІЧНОМУ РОЗВИТКУ ДЕРЖАВИ

3.1. Значення банківського кредитування для розвитку реального сектору економіки

Діяльність сучасних підприємств в системі ринкової економіки неможлива без періодичного використання різноманітних форм залучення кредитів.

Кредит відображає реальні зв'язки і відносини економічного життя суспільства, кредит є однією з найважливіших категорій ринкової економіки. Кредит являє собою економічні відносини з приводу зворотного руху позиченої вартості, саме кредит є важелем стимулювання розвитку виробництва. Кредит забезпечує трансформацію грошового капіталу в позичковий і виражає стосунки між кредитором і позичальником. Тобто, кредит необхідний, як еластичний механізм переливання капіталу з одних галузей в інші та згладжування норми прибутку. Він дає змогу подолати обмеженість індивідуального капіталу. У той же час кредит є необхідним інструментом для підтримки неперервності кругообігу фондів діючих підприємств, обслуговування процесу реалізації товарів, що є особливо важливим в умовах становлення в Україні ринкових відносин.

Як економічна категорія кредит являє собою сукупність визначених економічних відносин. Їхнє відокремлення в окремий вид відбувається на основі особливостей суб'єктів і об'єктів цих відносин. З цих позицій кредит можна характеризувати як відносини між кредитором і позичальником із приводу зворотного руху вартості

В умовах рецесії, нестабільності розвитку світової економіки вагомого значення набувають питання активізації ролі банків у забезпеченні економічного

зростання, зокрема розвитку реального сектору економіки. Структурні дисбаланси економіки призводять до порушення економічного циклу відтворення та викликають диспропорції між реальним сектором економіки та фінансовим сектором, що в кінцевому підсумку порушує закономірність процесу економічного зростання. До основних чинників, що викликають дисбаланси в економіці України слід віднести:

– скорочення реального сектору економіки;

– прискорення інфляції призвело до зниження доходів населення та споживання в реальному вимірі;

– зростання частики відтоку коштів з економіки України на оборону;

З огляду на зазначене, доцільним є підвищення ролі банків, трансформація взаємовідносини між банками та реальним сектором економіки, що сприятиме збалансованості та узгодженості перспективних макроекономічних цілей. Питання уточнення монетарного трансмісійного механізму та його ролі у розвитку реального сектору економіки; удосконалення процентної політики та її впливу на реальний сектор України; формування нових бізнес моделей банків для підтримки динамічного розвитку реального сектору економіки потребують уваги як керівників банків та і урядовців.

Функціонування економіки України в поточному періоді, ускладнено новими гібридними ризиками та відбувається в умовах обмеженості фінансових ресурсів, політичної й економічної нестабільності та військових дій і дуже залежить від ефективності функціонування банківської системи, оскільки значні обсяги вільних ресурсів, які продовжують належати саме банківському сектору, здатні забезпечувати стабільний розвиток реального сектора економіки.

Як джерело фінансових ресурсів банківське кредитування відіграє важливу роль у забезпеченні відтворювальних процесів в економіці, сприяє створенню нових суб’єктів господарювання підприємства, збільшенню кількості робочих місць і зайнятості населення та забезпечує соціально-економічний розвиток та економічне зростання, а на даному етапі, враховуючи військові дії, для деяких підприємств є єдиною можливістю збереження бізнесу та робочих

місць. За таких обставин розвиток банківського кредитування має не тільки виконувати основну роль у процесі перерозподілу капіталу, а й бути ключовим елементом економічного розвитку національної економіки.

На цьому етапі функціонування банківської системи України одним із ключових завдань є використання її кредитного потенціалу для активізації банківського кредитування реального сектора економіки.

Банківське кредитування відіграє досить важливу роль як у власному капіталі, так і в економіці всієї держави. Сама сутність терміна трактується як форма кредиту, за якою банк надає кошти у тимчасове користування на підставах: строковості, платності, терміновості, повернення коштів та платоспроможності позичальника. Як зазначається у Законі України «Про банківську діяльність»: банківський кредит – це будь-яке зобов'язання банку надати певну суму грошових коштів, будь-яка гарантія, будь-яке зобов'язання придбати право вимоги боргу, будь-яке продовження строку погашення боргу, яке надано в обмін на зобов'язання позичальника щодо повернення заборгованої суми, а також на зобов'язання на сплату процентів та інших зборів з такої суми [1]. Стан банківської системи будь-якої незалежної держави має визначальне значення в умовах розвитку національної економіки. Саме банки є одним із головних джерел інвестування фінансових ресурсів в економіку країни. Тому забезпечення стабільності банківської системи – це першочергове й основне завдання. Банківська система України – це складова економічної системи держави, що включає в себе Національний банк України, інші банки, небанківські фінансові установи, Фонд гарантування вкладів фізичних осіб, банківську інфраструктуру, а також зв'язки та відносини між ними [36].

Для ефективного використання потенціалу кредиту й активізації кредитної діяльності банків в Україні, під час війни, на нашу думку потрібно розробити державну стратегію стимулювання економічного зростання, а саме зосередити увагу на розвитку кредитної діяльності економіки, та можливості кредитування пріоритетних для держави галузей економіки, розробити національні проєкти і програми кредитування.

Банківське кредитування реального сектору є потужним джерелом фінансування підприємницької діяльності, що покликане забезпечити процеси розширеного відтворення в суспільстві за рахунок активізації інвестиційно-інноваційної діяльності, тому активізація банківського кредитування реального сектора економіки є важливим завданням економічної політики, вирішення якого матиме суттєвий соціально-економічний ефект для розвитку України» [37].

Розвиток кредитної банківської діяльності є важливою складовою стабілізації національної економіки, і на основі оцінки інституціонального складу банківської системи України доводять необхідність створення передумов формування законодавчої бази щодо її розширення за рахунок нових видів банків регіонального значення [38].

На основі аналізу причинно-наслідкових зв'язків між розвитком банківської системи та зростанням економіки України з використанням тесту Грейнджера, науковці М. І. Звєряков та Л. В. Жердецька доводять, що напрям зв'язку залежить від стадії економічного циклу: у періоди нестабільності економічна динаміка визначає розвиток банківського сектора (гіпотеза слідування за попитом), у фазі пожвавлення – розвиток банківського сектора впливає на економічне зростання (гіпотеза переваги пропозиції) [39].

Дуже показовими результатами взаємозв'язку банківського кредитування та економічним зростанням вважаємо розраховані науковцями Кремень В. М., Кремень О. І., Гуляєва Л. П. параметри регресивних рівнянь, які вони представили у своїй роботі «Роль банківського кредитування у розвитку економіки України». Для статистичного оцінювання впливу кредитів, наданих банками нефінансовим корпораціям (нефінансові корпорації – це інституційні одиниці, основною діяльністю яких є виробництво ринкових товарів або надання нефінансових послуг [40], отже це підприємства реального сектору економіки), на економічне зростання і розвиток науковці скористалися кореляційнорегресивним методом, визначивши параметри лінійного та найбільш адекватного рівняння (табл.3.1). Було побудовано регресійні рівняння залежності, в яких: – факторна ознака – кредити, надані банками саме бізнесу;

– результативними ознаками були наступні показники: ВВП, млн грн; обсяг реалізованої промислової продукції (товарів, послуг), млн грн; експорт, млн дол. США; капітальні інвестиції, млн грн; зайняте населення, тис. осіб; середньомісячна заробітна плата, грн. Аналіз параметрів регресійних рівнянь показав, що нарощення обсягів кредитування банками нефінансових корпорацій призводить до зростання ВВП, обсягу реалізованої промислової продукції, експорту, капітальних інвестицій, чисельності працівників, задіяних у виконанні наукових досліджень і розробок, чисельності безробітного населення та середньомісячної заробітної плати. Нарощення обсягів кредитування банками нефінансових корпорацій при цьому призводить до зменшення обсягів зайнятого населення, що може бути свідченням інтенсифікації та автоматизації виробництва як результат використання кредитних коштів.

Таблиця 3.1– Кореляційно-регресійний аналіз взаємозв'язку між банківськими кредитами та соціально-економічними показниками України в 2005–2019 рр [40].

№ з/п	Факторна ознака	лінійне регресійне рівняння	Найбільш адекватне регресійне рівняння	Коефіцієнт кореляції
1	ввп, млн грн	y = 2E-05x + 2002,2 R^2 = 0,9081	y = 2E-11x^2 + 1E-06x + 2005,1 R^2 = 0,9413	0,812
2	обсяг реалізованої промислової продукції (товарів, послуг), млн грн	y = 2,8706x – 160427 R^2 = 0,7278	y = 357846e2E-06x R^2 = 0,9001	0,853
3	експорт, млн дол. США	y = 0,0067x + 46121 R^2 = 0,019	y = -2E-07x^2 + 0,1677x + 16038 R^2 = 0,5012	0,138
4	капітальні інвестиції, млн грн	y = 0,4222x + 49119 R^2 = 0,5006	y = 109392e2E-06x R^2 = 0,6474	0,740
5	Зайняте населення, тис. осіб	y = –0,0068x + 22687 R^2 = 0,7422	y = -1E-08x^2 + 0,0078x + 19957 R^2 = 0,8907	-0,862
6	Середньомісячна заробітна плата, грн	y = 0,009x – 1341,8 R^2 = 0,5943	y = 577,37e3E-06x R^2 = 0,88	0,771

Аналіз параметрів експоненційні рівнянь показав, що залежність між банківськими кредитами реальному сектору економіки, та обсягом реалізованої промислової продукції, капітальних інвестицій та середньомісячної заробітної плати, мають висхідний характер – це означає, що збільшення банківської активності щодо кредитування бізнесу призводить до збільшення обсягу реалізованої промислової продукції, капітальних інвестицій та середньомісячної заробітної плати.

В ході аналізу науковці встановили що для ВВП, обсягу експорту та чисельності зайнятого населення найбільш адекватним є поліноміальне рівняння, що має форму параболи, вітки якої опущені вниз, що є свідченням зменшення ВВП, обсягу експорту та чисельності зайнятого населення на фоні зростання кредитування банками нефінансових корпорацій у фінансово-економічних умовах, що склалися. Обчислені коефіцієнти кореляції свідчать, що спостерігається між обсягами кредитів банків нефінансовим корпораціям та: ВВП, обсягом реалізованої промислової продукції, капітальними інвестиціями, середньомісячною заробітною платою – прямий помітний зв'язок; експортом – прямий слабкий, майже непомітний, зв'язок; чисельністю зайнятого населення – обернений помітний зв'язок.

В цілому можна говорити про значну роль банківського кредитування для економіки країни, адже нарощення банківського кредитування призводить до зростання ВВП, обсягу реалізованої промислової продукції, капітальних інвестицій та середньомісячної заробітної плати.

Тож з позиції ролі банківського кредитування для економічного зростання і розвитку виключне значення мають кредити, надані банківськими установами реальному сектору економіки. Тому саме зараз коли реальний сектор економіки потребує фінансування, банківський сектор надавши кредити може стати локомотивом для нашої економіки, але побоюючись кредитних ризиків банки дуже обережні.

3.2. Підтримка банківською системою реального сектору економіки

Отже у попередній главі дослідження ми з’ясували, що кредит відображає реальні зв'язки і відносини економічного життя суспільства, кредит є однією з найважливіших категорій ринкової економіки, саме кредит є основним елементом взаємодії банківської системи з реальним сектором економіки, який має величзний вплив на розвиток економіки держави.

Функціонування підприємств різної форми власності та різних за обсягами виробництва і продажу продукції, на сучасному етапі розвитку неможливе без періодичного використання різноманітних форм залучення кредитів. Кредит є однією з найважливіших категорій ринкової економіки, що відображає реальні зв'язки і відносини економічного життя суспільства. Кредит є важливим важелем у стимулюванні розвитку виробництва і являє собою економічні відносини з приводу зворотного руху позиченої вартості. Кредит забезпечує трансформацію грошового капіталу в позичковий і виражає стосунки між кредитором і позичальником. За його допомогою вільні кошти підприємств, приватного сектора і держави акумулюються, перетворюючись у позичковий капітал, котрий передається за плату в тимчасове користування тим самим забезпечується неперервнсть кругообігу фондів діючих підприємств, обслуговування процесу реалізації товарів, що є особливо важливим в умовах військових дій в Україні. Зараз як ніколи кредит необхідний, передусім, як еластичний механізм переливання капіталу з одних галузей в інші та згладжування норми прибутку. Кредит дає змогу подолати обмеженість індивідуального капіталу.

Як економічна категорія кредит являє собою сукупність визначених економічних відносин. Їхнє відокремлення в окремий вид відбувається на основі особливостей суб'єктів і об'єктів цих відносин. З цих позицій кредит можна характеризувати як відносини між кредитором і позичальником із приводу зворотного руху вартості.

Статистичне забезпечення кредитної діяльності банків на макроекономічному рівні здійснює Національний банк України. Він надає дані

щодо обсягів кредитів, наданих резидентам, нерезидентам іншим фінансовим корпораціям, сектору загального державного управління, нефінансовим корпораціям, домашнім господарствам та іншим депозитним корпораціям. Деталізація обсягів банківського кредитування здійснюється за такими критеріями, як види валют, строки погашення, цільове спрямування, вид економічної діяльності. Ми розглянули стан кредитування реального сектору економіки за останні роки.

В таблиці 3.2 представлені кредити різних суб'єктів господарювання від мікро до великого підприємництва за період з 2017 по 2022 рік (в млн.грн., залишки на кінець періоду). З таблиці видно, що на 1.01.2020 року залишки кредитів усіх господарюючих суб'єктів знизилися майже у двічі з 10936 млн.грн.у 2017 році до 5 701 млн.грн. у 2020 році, дійсно на це були об'єктивні причини, пандемія COVID 19 це катастрофа, яка завдала величезної шкоди людству, порушуючи життя та засоби до існування. Масштаби та тяжкість COVID-19 були безпрецедентними для світової економіки. Різке зростання безробіття, зниження доходів, інфляційні очікування, втрата логістичних зв'яків і партнерів поставили під загрозу функціонування майже всі галузей у різних країнах світу, зважаючи на сучасну індустріалізацію та глобалізацію економіки.

Таблиця 3.2 – Кредити надані різним суб'єктам господарювання за період з 2017 по 2023рр. (залишки коштів на кінець періоду в млн.грн)

Період	Усього млн.грн.	Суб'єкти великого підприємництва	Суб'єкти середнього підприємництва	Суб'єкти малого підприємництва	Суб'єкти мікро підприємництва
2017	10936	1 387	955	2 468	1 766
2018	9 222	1 330	1 972	1 998	596
2019	9 577	2 382	1 314	1 759	339
2020	5 701	503	1 607	1 320	155
2021	9 644	737	2 921	1 522	305
2022	6 809	347	3 361	353	264

Отже, банки неохоче кредитували а бізнес неохоче звертався за фінансуванням, і ті і інші побоювалися невизначеності, та кредитних ризиків.

У 2021 році, економіка стала зростати, відроджуватися і кредитування майже повернулося до попереднього стану. Не всі підприємства однаково швидко зорієнтувалися , першими як завжди найбільш гнучкі та такі що швидше реагують на зовнішні та внутрішні зміни, які швидше приймають управлінські рішення – це підприємництво середнього звена у 2021 залишки по кредитам у таких підприємств майже подвоїлись у порівнянні з кризовим 2019 роком, в той самий час коли у великих підприємств залишки були в тричі менші в порівнянні з 2019 роком, малі підприємства також майже повернилося до рівня 2019 року.

Таблиця 3.3 – Процентні ставки за кредитами різним суб'єктам господарювання за розміром, за видами валют

Період	Обсяг Кредитування..	Середня ставка	Суб'єкти великого підприємництва нац.вал/ інозем.вал.	Суб'єкти середнього підприємництва нац.вал/ інозем.	Суб'єкти малого підприємництва нац.вал/ інозем.	Суб'єкти мікро підприємництва нац.вал/ інозем.
2018	16 225	19,9%	15,4% 17,3% нац.в. 4,5% ін.вал.	18,1% 18,9нац.в. 11,5ін.вал.	17,0% 18,7нац.в. 8,0ін.вал	19,9% 20,0нац.в. 8,2 ін.вал
2019	27 674	16,9%	14,5% 17,8нац.в. 4,8ін.вал.	19,3% 20,7нац.в. 11,6ін.вал.	17,3% 18,7нац.в. 8,4ін.вал	21,0% 21,3нац.в. 6,4ін.вал
2020	51 194	13,4%	10,3% 10,9нац.в. 4,0ін.вал	13,3% 14,4нац.в. 5,5ін.вал.	9,8% 10,1нац.в. 7,0ін.вал	58,8% 61,7нац.в. 6,5ін.вал
2021	44 641	10,2%	8,6% 8,6нац.в. 7,1ін.вал	10,8% 11,8нац.в. 3,9ін.вал.	9,4% 9,6нац.в. 6,3ін.вал	13,8% 14,8нац.в. 8,2 ін.вал
2022	25 379	12,9%	12,6% 12,6нац.в. 7,2ін.вал	14,8% 14,9нац.в. 3,7ін.вал.	15,6% 15,7нац.в. 5,35ін.вал	18,6% 18,7нац.в. 8,5ін.вал

Якщо порівнювати відсоткові ставки за кредитами (Таб.3.3), що надавалися різним господарюючим суб'єктам, то слід відмітити, що протягом

усього досліджуваного періоду загальні ставки до 2022 року постійно знижувалися,так якщо розглядати середні ставки з 2017 по 2022 рік, то вони знизилися на 9,7%, з
19,9% у 2017 році до 10,2% у 2021 році. Увесь аналізуємий період найменшими процентні ставки за кредитами були для великих підприємств 15,4 % у 2018 році та 8,6% у 2021 році. Для підприємств мікро, малого та середнього бізнесу ставки увесь період були вищими і знижувалися вони тільки за раунок державних програм, де банки були партнерами яким держава частково компенсувала відсотки.

Окремо ми розглянули 2022 рік, рік коли рф вторглася в Україну. Цей рік став найгіршим випробуванням для України з років незалежності. Повномасштабне російське вторгнення стало серйозним викликом для української економіки в цілому, для підприємств різних галузей та різних за розмірами – від мікро бізнесу до великого. На початку війни деякі підприємства припинили роботу тимчасово, бізнес в цей період зіткнувся з гібридними викликами: подорожчання сировини, матеріалів та енергоресурсів, падіння попиту, неплатоспроможність клієнтів, втрата логістичних зв’язків, мобілізація частини персоналу, брак капіталу, відсутність кредитних коштів. Перед бізнесом постала мета – виживання та збереження бізнесу. Проблемою була і остається окупація територій, підприємства не мають доступу до своїх промислових об’єктів та запасів, більшисть з яких російські загарбники просто вкрали та вивезли на територію росії. Банківська галузь знаходилася в такому самому положенні як і інші – невизначеність та невідомість. Банківське кредитування сильно постраждало від війни. Багато фінустанов скорочували/згортали свої програми з об'єктивних причин, насамперед, у зонах окупації та бойових дій. Частка неповернень з березня до грудня минулого року підскочила з 31,5% до 42,9% кредитного портфеля юросіб. Найсильніше кредитування скоротилося в роздробі – на 32,9% (до 134,3 млрд грн) [41]. Але оговтавшись, деякі підприємства змінити характер своєї діяльності, деякі були релоковані, деякі адаптувалися до військових реалій війни та працюють. Однією з перших

оговталась банківська система та почала працювати в нових реаліях. В таблиці 3.4 показані обсяги кредитування усіх суб'єктів господарювання під час війни у 2022 році та середні процентні ставки по кредитам за цей період.

Таблиця 3.4 – Обсяг кредитування та процентні ставки за кредитами різним суб'єктам господарювання за розміром, за видами валют у 2022р.

Період	Обсяг Кредитування..	Середня ставка	Суб'єкти великого підприємництва нац.вал/ інозем.вал.	Суб'єкти середнього підприємництва нац.вал/ інозем.	Суб'єкти малого підприємництва нац.вал/ інозем.	Суб'єкти мікро підприємництва нац.вал/ інозем.
2022	25 379	12,9%	12,6% 12,6нац.в. 7,2ін.вал	14,8% 14,9нац.в. 3,7ін.вал.	15,6% 15,7нац.в. 5,35ін.вал	18,6% 18,7нац.в. 8,5ін.вал
Квітень …..	1 275	13,7	13,3/ -	13,7/ -	16,2/ -	16,7/ -
Травень ….	844	12,4	16,0/ -	13,9/ -	14,7/ -	16,7/ -
червень	1 622	15,5	21,3/ -	14,4/ -	13,1/ -	19,5/ -
липень	1 379	14,9	21,5/ -	15,5/ -	19,3/ -	22,7/ -
серпень	1 323	14,4	18,1/ -	15,6/ -	24,1/ -	22,0/ -
Вересень …..	1 533	15,6	20.3/ -	16,4/ -	12,1/ -	24,5/ -
жовтень	1 375	15,1	21,2/ -	16,7/ -	24,1/ -	23,0/ -
литопад	1 015	15,2	21,1/-	16,1/ -	25,5/ -	14,4
грудень	1 973	14,2	16,4/-	18,3/ 5,5	19,9/ 4	24,7

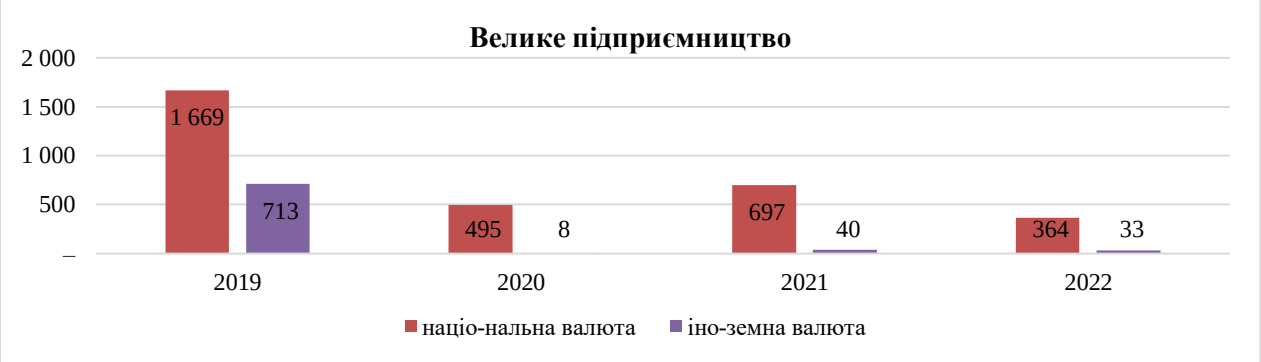

Рисунок 3.1– кредити надані великим підприємствам 2019-2022рр,

Для більш наочного бачення та розуміння як співпрацюю банківська система з іншими галузями ми зробили графіки по кредитам та процентним ставкам для різних підприємств, за аналізуємий період.

На 3.1 – 3.2. показані взаємовідносини з великими підприємствами за весь період, починаючи з 2019 року.

Рисунок 3.2– динаміка процентних ставок за новими кредитами, за видами валют для великих підприємств 2019-2022рр.

Якщо говорити про розміри кредитування, то весь аналізуємий період суми кредитування зменьшувалися, причини ми вже розглядали – це кономічна криза та фінансова кризи, що накрили весь світ під час пандемії COVID 19, та тільки почалося відродження та зростання економіки в країні розпочалася війна.

Що стосується процентних ставок, то для великого бізнесу вони завжди були кращими, весь період спостегігаємо зниження за гривневими кредитами, яких великий бізнес отримував більше в порівнянні з кредитами в іноземній валюті, так якщо у 2019 році середня процентна ставка була 17,8% то в довоєнному 2021 році 8,6 %.Окремо на рисунках 3.3 - 3.5 представлені дані по кредитуванню великого підприємництва у військовий 2022 рік, та порівняння з 2021 роком.

Рисунок 3.3– кредити надані великим підприємства, за видами валют ум2022рр

Рисунок 3.4– динаміка процентних ставок за новими кредитами, за видами валют для великих підприємств у 2022 році

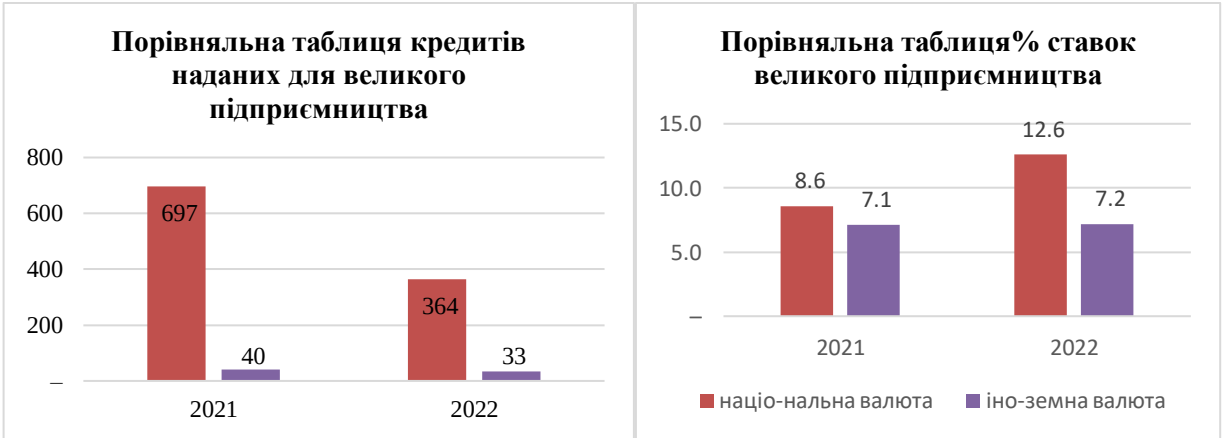

Рисунок 3.5– порівняння наданих кредитів, та процентних ставок за видами валют для великих підприємств у 2021- 2022 рр.

З наведених на рисунках даних ми бачимо, що суми кредитів у великих підприємствам зменьшилися майже в двоє з 697 млн.грн до 364 млн.грн, а відсотки зросли з 8,6% до 12,6%. Під час війни великий бізнес отримав найменьшу суму кредитних коштів за весь аналізуємий період.

Середній бізнес є більш гнучким, мобільним, швидше має змогу адаптуватися до нових реалій. В довоєнний 2021 рік кредити середньому бізнесу складали 41% від загальної суми кредитного портфеля банків.

На рисунку 3.6 наочно видно, як зростали залишки по кредитам та знижувалися процентні ставки за кредитами наданими саме середньому бізнесу, але не слід забувати, що найбільше кредитів були отримані за державною програмою «Доступні кредити 5−7−9%», завдяки якої бізнес мав можливість прорефінансувати старі дорогі кредити навіть під 0% річних.

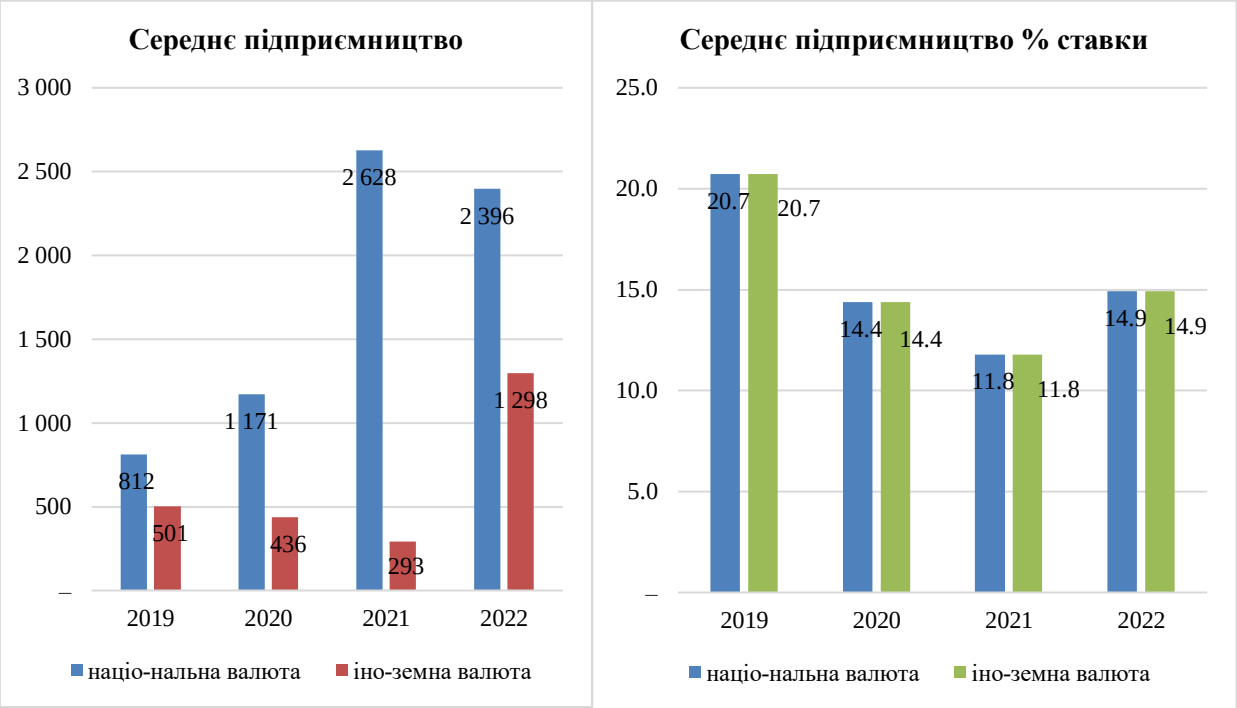

Рисунок 3.6– кредити та процентні ставки середніх підприємств, за видами валют 2019-2022рр

Також окремо ми розглянули 2022 рік, тому що цей рік був роком випробувань як для банківської системи так і для реального бізнесу. В 2022 ріці підприємства середнього бізнесу отримали кредитних ресурсів більше порівняно

роком при чому збільшилося кредитування як у національній так і іноземній валюті, до цього року кредити в іноземній валюті тільки з.меншувалися

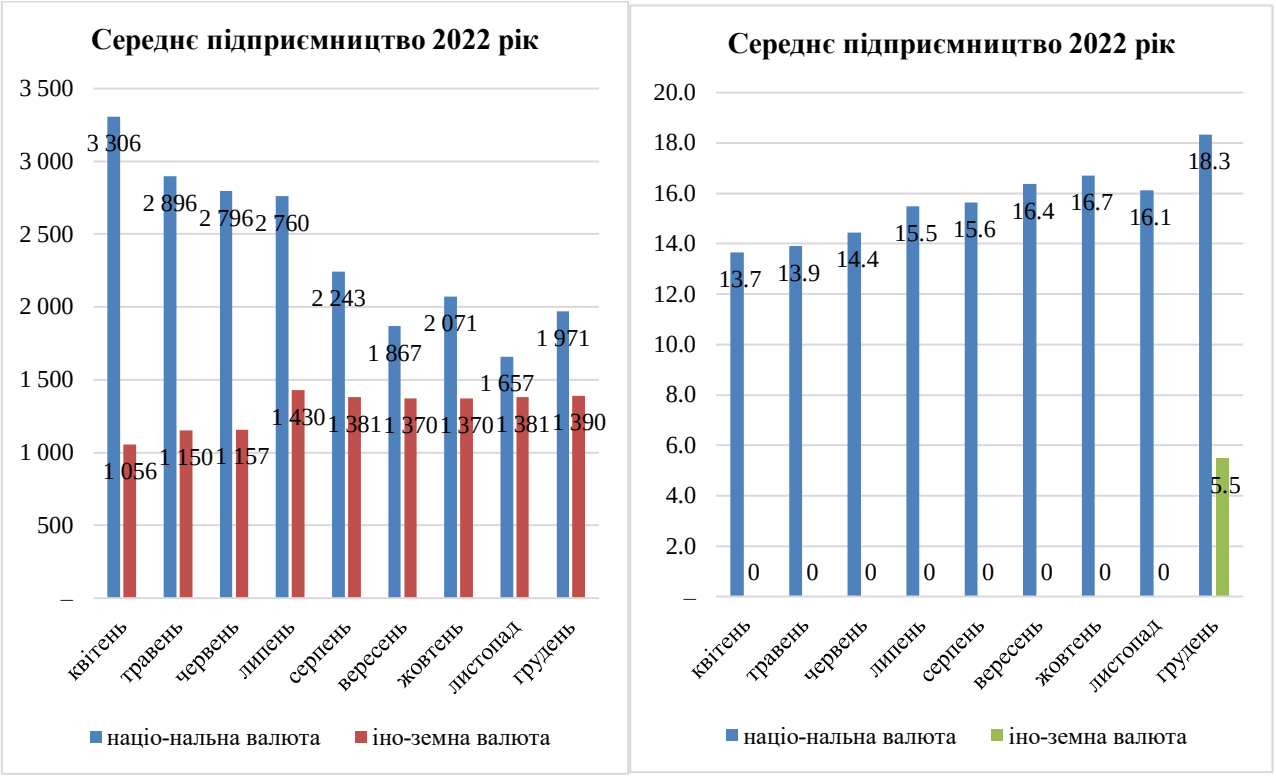

Рисунок 3.7 – кредити середніх підприємства, та відсоткові ставки за видами валют 2019-2022рр

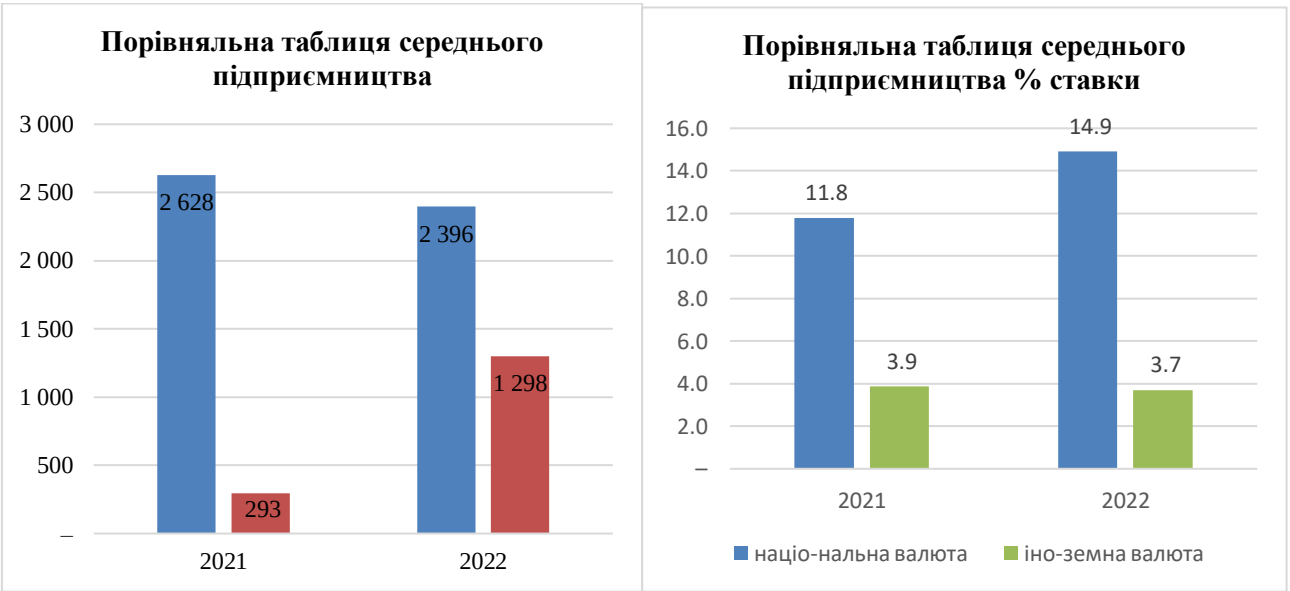

Рисунок 3.8– порівняння наданих кредитів, за видами валют для середніх підприємств у 2021- 2022 рр.

Кредити малих підприємств формували лише 15% портфеля банків у довоєнний 2021 рік, відомо що завжди існували проблеми кредитування малого бізнесу за рахунок недостатності застави, недосконалої звітності та відсутність спеціалістів по роботі з банками. Але незважаючи на існуючі проблеми, завдяки урядовим програмам малий бізнес поступово знаходив можливості для фінансування за рахунок банківського кредитування.

Рисунок 3.9– кредити надані малім підприємства, за видами валют 2019-2022рр

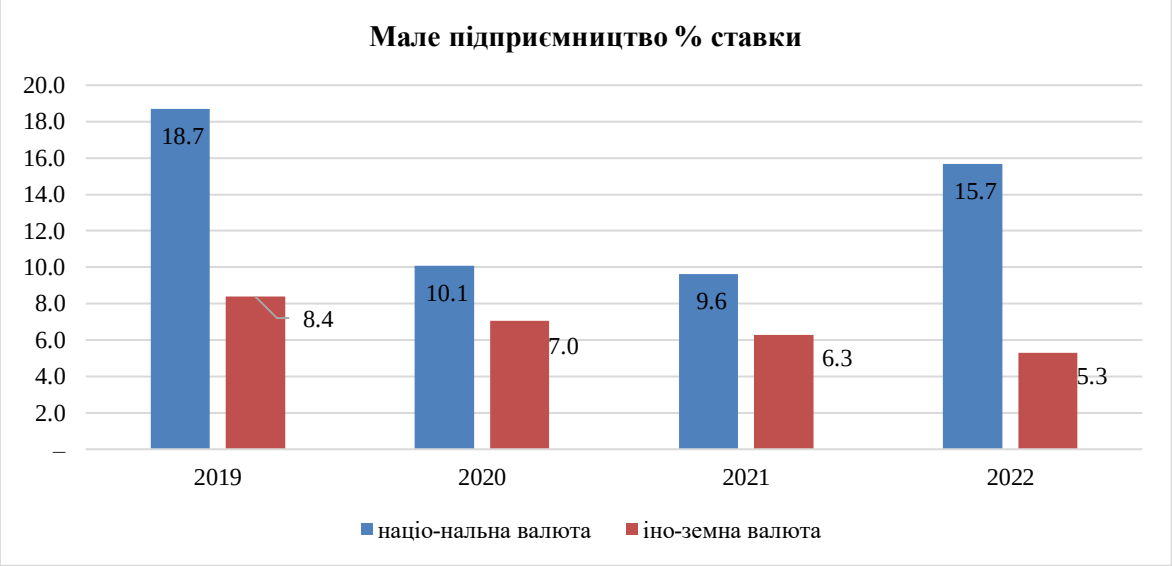

Рисунок 3.10– динаміка процентних ставок за новими кредитами, за видами валют для малих підприємств 2019-2022рр.

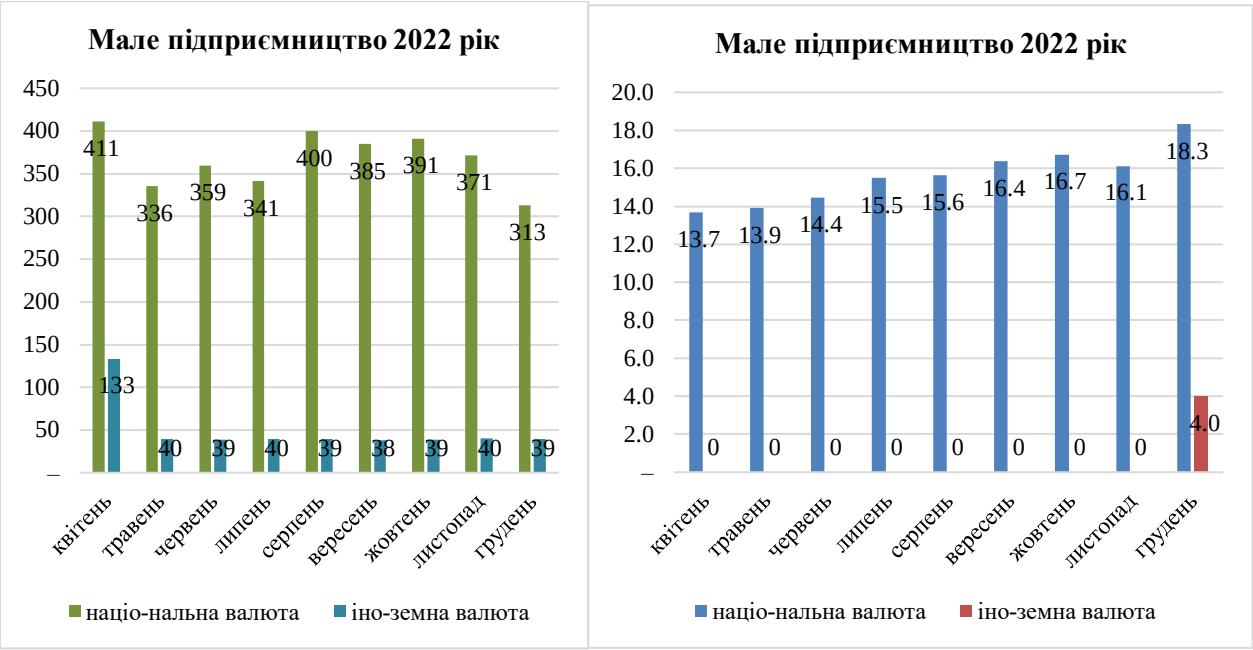

Рисунок 3.11– кредити надані малим підприємства, процентні ставки за новими кредитами за видами валют у 2022рр

Рисунок 3.12– порівняння наданих кредитів, за видами валют для малих підприємств та процентних ставок у 2021- 2022 рр.

Нажаль, невеличкі здвиги у кредитуванні малого бізнесу перекреслила війна, банки побоюючись кредитних ризиків підняли процентні ставки, неохоче кредитували та і то здебільшого в рамках співпраці з державними програмами та Фондом підприємництва.

Якщо проаналізувати динаміку об’ємів кредитування юридичних осіб банками в Україні починаючи з 2015 року, то можна відмітити, що незважаючи на важкі часи, які переживала держава, навіть незважаючи на війну, об’єми кредитування бізнесу утримуються на рівні, навіть під час військових дій об’єми кредитування не менше рівня в період пандемії COVID -19 (рис 3.13).

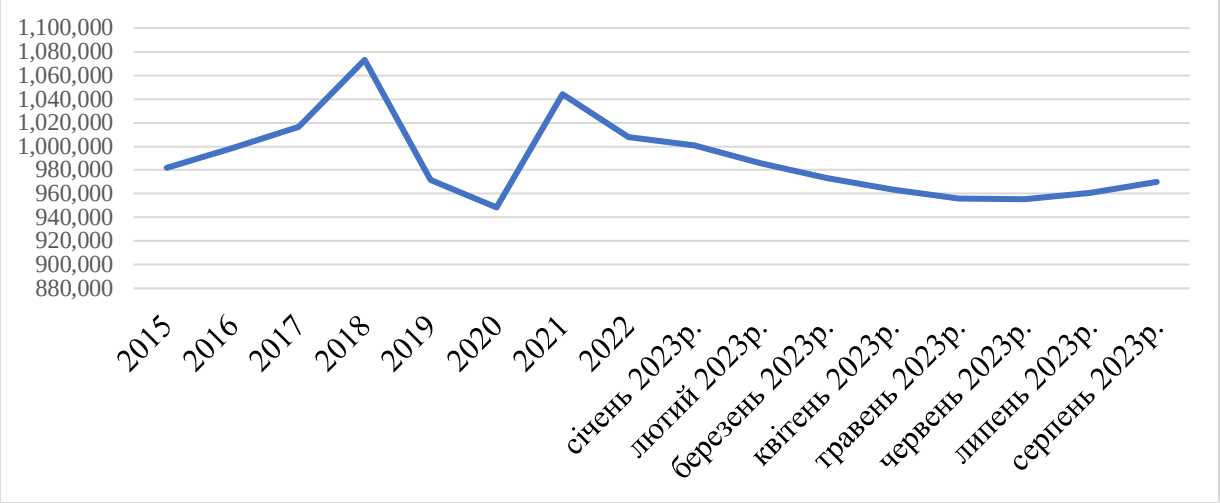

Рисунок 3.13– Динаміка банківського кредитування нефінансових організацій 2015-2023рр.

Однак, якщо розглянути портфель кредитів юридичних осіб за наростаючим підсумком, то виявиться не така радужна ситуація (рис.3.14).

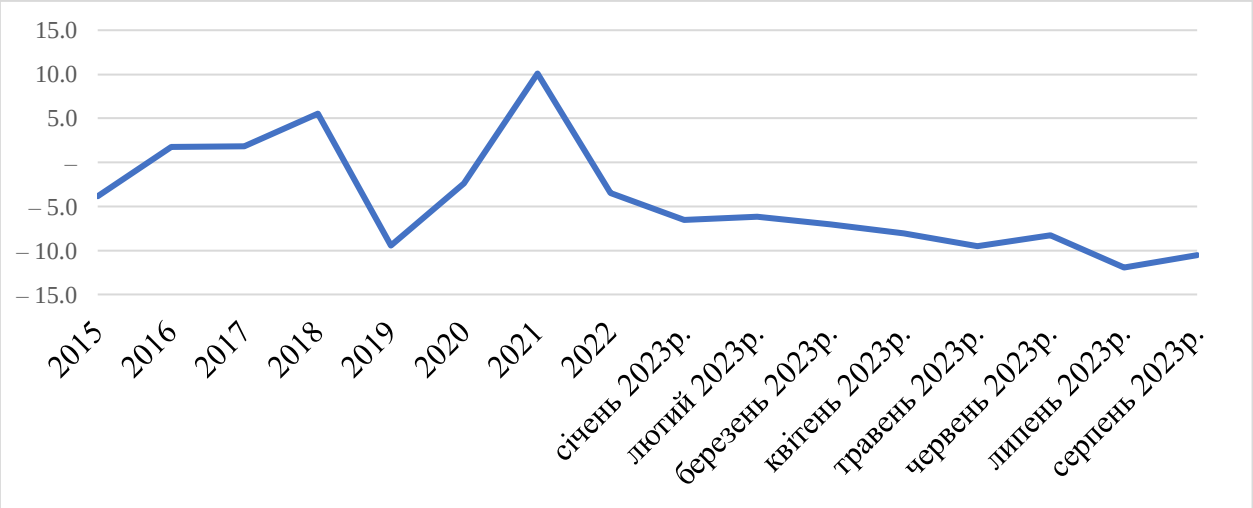

Рис.3.14 – Зміна об’єму банківського кредитного портфелю юридичних осіб у річному обчисленні, %

З наведених даних видно, що збільшення гривневого кредитного портфеля яке відбулося завдяки участі банків- партнерів в державній програмі «Доступні кредити 5-7-9%», здебільшого це були кредити для пріоритетної галузі АПК та торгівлі, далі ці суми були знівельовані більшими сумами погашення інших кредитів.

Отже, розглянувши кредитування окремо за розмірами підприємств та в цілому по кредитуванню юридичних осіб, ми робимо висновок, що банківська система недостатньо активно кредитує реальний бізнес, кредитування в межах програми «Доступні кредити 5-7-9%», формує близько третини працюючого валового портфеля гривневих кредитів бізнесу. Зрозуміло, що банківська система, а саме банки побоюються неповернення кредитів, збільшення непрацюючих кредитів, нові військові ризики роблять ситуацію все більш невизначеною як для бізнесу так і для банків.

3.3. Шляхи покращення співпраці банківської системи з суб'єктами господарювання реального сектору економіки

Як з'ясовано під час дослідження банківська система є одним з найважливіших чинників, за допомогою якого в економіці забезпечується розширене відтворення суспільного продукту, безперервний рух коштів для такого відтворення банківська система забезпечує за рахунок ефективного виконання своїх основних функцій, а саме залучення, розподіл та перерозподіл коштів у вигляді кредитування реального сектору економіки. Завданням банківської системи є забезпечення стабільності гривні, недопущення неконтрольованих стрибків інфляції, стабільне функціонування фінансового сектора країни, за рахунок ефективної монетарної політики, що дасть можливість економіці країни функціонувати та мати стратегічні плани на масштабування та зростання.

Під час військових дій, на поточному етапі, в умовах невизначеності та ризикованості щодо нових руйнувань та втрат виробничого потенціалу,

руйнувань критичної та виробничої інфраструктури втрати людського потенціалу економіка країни дуже потребує підтримки банківської системи, в частині кредитування реального сектору для можливості збереження та сприяння стабілізації функціонування відчизняних підприємств різних форм власності та різних за розмірами, для можливості поступового відродження, повернення до ловоєнних показників та економічного зростання економіки. Вважаємо що зараз роль банківської системи полягає в забезпеченні можливості виживання та функціонування, за рахунок розширення доступу до банківського кредитування підприємств.

В умовах війни першочерговими цілями монетарної політики Національного Банку України стало максимальне забезпечення потреб оборони України та надійного функціонування фінансових ринків, підтримання безперебійної роботи банківської та платіжної систем, контроль інфляційних процесів, стабільності курсу та забезпечення необхідного рівня міжнародних резервів[42].

Таблиця 3.5. Основні макроекономічні показники 2019-2022[42]

Рік	2019	2020	2021	2022
Реальний ВВП (% до попереднього року)	3.2	-3.8	3.4	-33
Інфляція (%, кінець року)	4.1	5.0	10	26.6
Курс (грн/$ середній за рік)	25.8	27	27.3	31.8
Дефіцит бюджету (% до ВВП)	-2.1	-5.9	-3.9	-20
Поточний рахунок (% до ВВП)	-2.7	3.3	-1.6	2.7
Міжнародні резерви (млрд $ на 31.12)	25.3	29.1	30.9	28.5

2 червня НБУ різко підвищив облікову ставку до 25% з одночасним розширенням процентного коридору з +/-1% до +/-2%. Метою такого різкого

підвищення ставки було намагання призупинити відплив депозитів із банківської системи та зменшити попит на іноземну валюту. З іншого боку, це призвело до подорожчання кредитів для суб’єктів господарювання, підвищило вартість обслуговування боргу, і зокрема, що важливо, для Уряду.Але стратегічне рішення щодо підвищення ставки було правильним і це показали подальші події, коли відплив депозитів, особливо строкових, призупинився, а після разової девальвації курс стабілізувався на новому рівні. Була забезпечена стабільність фінансової системи та дієвість платіжної системи в умовах війни. Всі банки продовжували надавати банківські послуги населенню та бізнесу в повному обсязі, а платіжна система працювала практично без збоїв та забезпечувала платежі у воюючій країні. [42].

Також важлива роль у банківської системи це надати можливість усім громадянам країни не втратити свої заощадження, та незнецінити їх а зберегти. Зважаючи на все вищесказане перед Національним банком стоїть задача здійснювати монетарну політику та банківське регулювання, з урахуванням поточної ситуації. Неохідно, можливо з урауванням досвіду інших держав які проходили через організацію роботи банківської системи в умовах військови дій, а також на основі здобутого власного досвіду- майже два роки Україна у стані війни з рф, чітко визначати методи та розробити програми за допомогою яких можлива не тільке стабільна робота банківської системи а і функціонування та розвиток реального сектору економіки.

На нашу думку, Національний банк в тісній співпраці з Урядом країни повинні впроваджувати стабілізаційну політику держави, ефективно використовуючи фінансовий механізм стабілізації банківської системи з урахуванням рівня невизначеності розвитку економіки в цілому.

Дуже важливо зараз дуже важливо усіма можливими способами забезпечити фінансову стабільність та забезпечити сприяння стабілізації функціонування суб'єктів господарювання реального сектору економіки, за рахунок покращення їх фінансування надати їм можливість набути фінансової стійкості. Забезпечення фінансової стабільності залежить від зовнішніх зв'язків

з іншими елементами системи, з фінансовою інфраструктурою та внутрішніми фінансовими відносинами, тобто процес забезпечення рівня фінансової стабільності відбувається макро та мікро рівні (Рис.3.15).

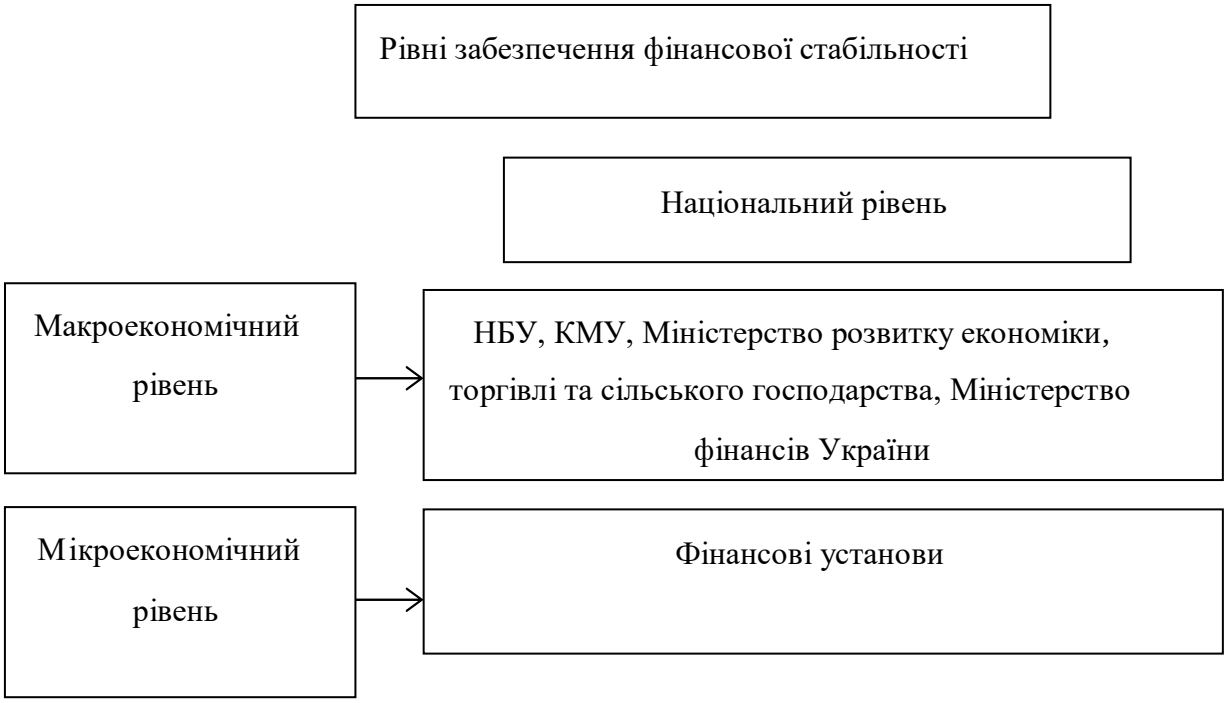

Рис.3.15 – Рівні забезпечення фінансової стабільності банківської системи [43]

Основою забезпечення фінансової стабільності у світовій практиці є мікропродуційна та макропродуційна політики, але слід відмітити що інструменти макропродуційної політики використовуються частіші, вони представлені у таблиці 3.6.

Національний банк України, шляхом використання індикаторів фінансової стійкості для забезпечення органів державного управління та банківського сектору інформацією, яка відображає основні результати діяльності банківських установ та вплив певних чинників, на стабільність банківської системи загалом, проводить моніторинг фінансової стабільності, Індикатори фінансової стійкості відображають поточний фінансовий стан і стійкість фінансових установ країни та їхніх контрагентів щодо достатності капіталу, якості активів, прибутку та рентабельності, ліквідності та чутливості до ринкового ризику.

Таблиця 3.6 – Макропруденційні інструменти, що застосовуються регуляторами країн світу [44]

Проблема	Інструменти
1	2
Макроекономічний ризик та ризик «фінансових пухирів»	1.Резервні вимоги. 2. Ліміти за обсягом кредитування. 3. Податки на споживче кредитування (податок на основну суму боргу).
Кредитний ризик та ринковий ризик	1.Нормативи співвідношення обсягу кредиту та вартості запоруки (loan-tovalue ratio, LTV ratio). 2.Нормативи співвідношення суми заборгованості та доходу (debt-to-income ratio, DTI ratio). 3.Створення контрциклічних/динамічних резервів (countercyclical/dynamic provisioning), формування резервів на можливі втрати за позиками. 4. Обмеження на «короткі продажі». 5. Обмеження на операції із CDS.
Валютний ризик та ризик потоків капіталу	1.Податки на операції з капіталом. 2.Обмеження на відкриті валютні позиції банків. 3.Обмеження на вкладення в активи з номіналом в іноземній валюті. 4.Обмеження на запозичення в іноземній валюті. 5. Спеціальні вимоги щодо ліцензування. 6) Адміністративні заходи.
Заходи щодо реалізації Базельських реформ: 1.Дослідження Інституту фінансової стабільності під егідою БМР. 2.Дослідження Базельського комітету з банківського нагляду та Європейського банківського управління.	

Національний банк України, шляхом використання індикаторів фінансової стійкості для забезпечення органів державного управління та банківського сектору інформацією, яка відображає основні результати діяльності банківських установ та вплив певних чинників, на стабільність банківської системи загалом, проводить моніторинг фінансової стабільності, Індикатори фінансової стійкості відображають поточний фінансовий стан і стійкість фінансових установ країни а

їхніх контрагентів щодо достатності капіталу, якості активів, прибутку та рентабельності, ліквідності та чутливості до ринкового ризику.

На нашу думку, до підвищення стійкості банківської системи та можливість вистояти у перші дні війни і працювати протягом майже двох років війни без збоїв дозволило саме виконання вимог НБУ:

– щодо капіталізації банківських установ, щодо внутрішніх резервів банківської системи;

– нарощування обсягу прибутку банківських установ;

– зниження рівня витрат банків; емісії фінансових інструментів банків;

– збільшення обсягу капіталу державних банків;

– створення відповідної ресурсної бази, необхідної для нарощування інвестицій у банківський сектор.

Навіть в умовах війни (за результатами роботи на 01.01.2023 року) рентабельність майже вдвічі переросла показники довоєнного періоду станом на 01.01.2022 року, таке зростання ROE виглядає позитиво, але джерелом прибутків були процентні доходи (насамперед держбанків) від вкладень в ОВДП та депозитні сертифікати НБУ, тобто як з’ясовано протягом дослідження взаємодія та співпраця банківської системи і реального сектору економіки не можна назвать ефективною. В поточному періоді кредитування суб’єктів господарювання відбувається завдяки програмам Уряду в яких банки є партнерами. Отже, зрозуміло, що для збереження економічного потенціалу країни необхідні зміни - трансформація відносин банківської системи та реального сектору економіки, для можливостей зростання економічних показників та найшвидшої відбудови країни.

Зрозуміло, що під час війни банківська система як і всі інші галузі зазнала шоку, стикнулася з новими гібридними ризиками, але необідно і зараз і на перспективу в співпраці з урядом Національному банку розробити зміни до грошово- кредитної політики, з урахуванням іноземного досвіду країн, що пережили складнощі війни та відбудували економіку своїх країн і вивели на

рівень вищий ніж довоєнний, не втративши стійкості та злагодженої роботи банківської системи.

В процесі дослідження нами запропоновані напрями, які сприятимуть збереженню та відбудові економічного потенціалу країни, завдяки з підвищенням можливостей співпраці з банківською системою. На нашу думку співпраця на взаємовигідних умовах дасть можливість підвищити свою конкурентоспроможність як підприємствам реального сектору економіки так і банкам, які є складовою банківської системи. Свої пропозиції, щодо вдосконалення співпраці банківської системи та реального сектору ми представили на рисунку 3.16.

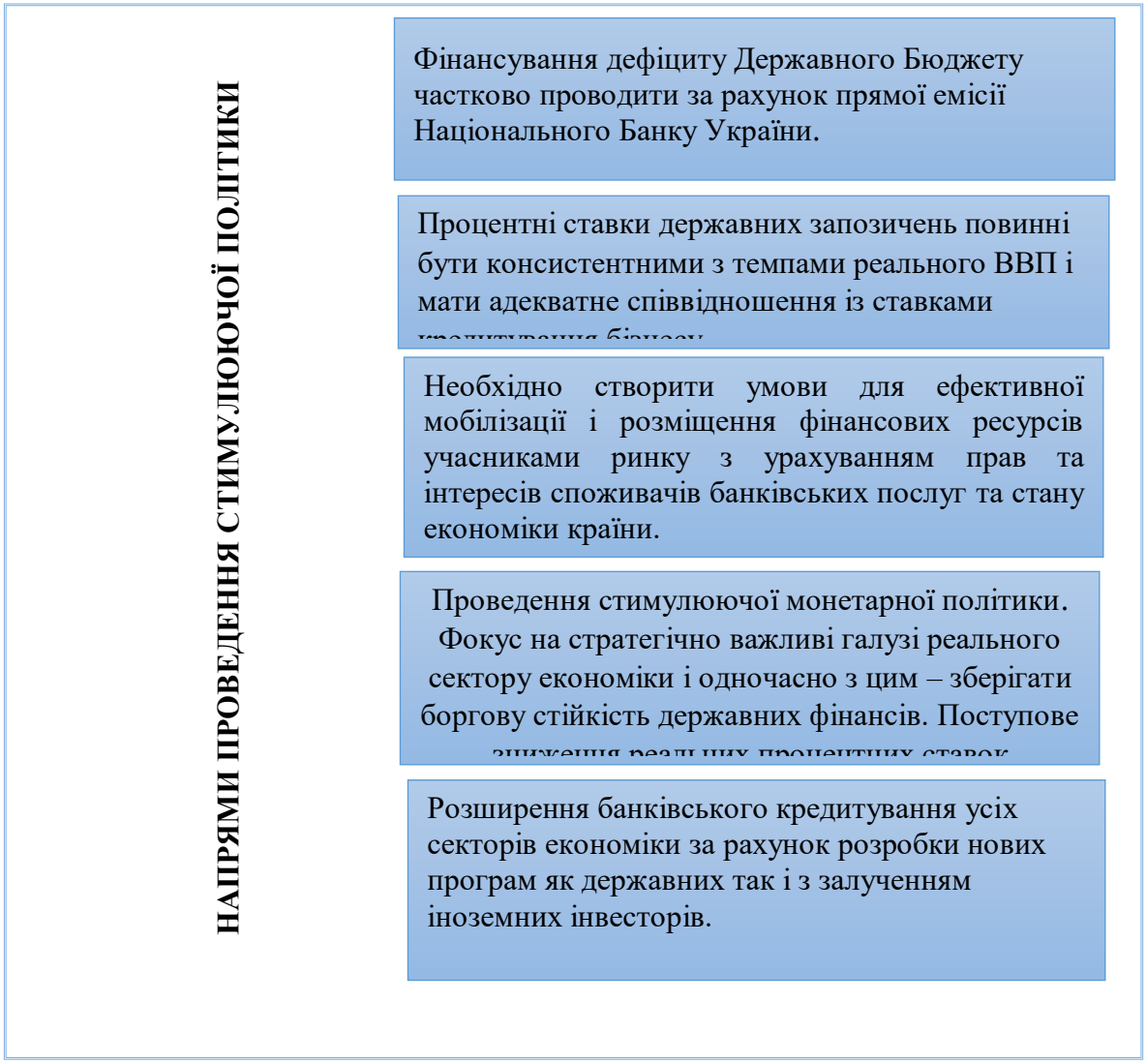

Рис.3.16 – Напрямки покращення співпраці банківської системи та інших секторів економіки

На нашу думку саме впровадження таких принципів дозволить ефективно працювати банківській системі, яка включає в себе основні елементи (рис. 3.21), що, поєднуючись, забезпечують основу для досягнення поставленою перед системою цілі.

Висновки до розділу 3

У третьому розділі ми з'ясували, що на сучасному етапі функціонування банківської системи України одним із ключових завдань є використання її кредитного потенціалу для активізації банківського кредитування реального сектора економіки.

Банківське кредитування відіграє важливу роль у забезпеченні відтворювальних процесів в економіці країни. Розвиток банківського кредитування дуже важливий та має не тільки виконувати основну роль у процесі перерозподілу капіталу, а й бути ключовим елементом економічного розвитку національної економіки. Розвиток кредитної банківської діяльності є важливою складовою стабілізації національної економіки.

Завдяки, аналіз параметрів регресійних рівнянь ми з'ясували, що нарощення обсягів кредитування банками реального сектору економіки призводить до зростання ВВП, обсягу реалізованої промислової продукції, експорту, капітальних інвестицій, чисельності працівників, задіяних у виконанні наукових досліджень і розробок, чисельності безробітного населення та середньомісячної заробітної плати. Нарощення обсягів кредитування банками нефінансових корпорацій при цьому призводить до зменшення обсягів зайнятого населення, що може бути свідченням інтенсифікації та автоматизації виробництва як результат використання кредитних коштів.

В цілому можна говорити про значну роль банківського кредитування для економіки країни, адже нарощення банківського кредитування призводить до зростання ВВП, обсягу реалізованої промислової продукції, капітальних

інвестицій та середньомісячної заробітної плати. Тому саме зараз коли реальний сектор економіки потребує фінансування, банківський сектор надавши кредити може стати локомотивом для нашої економіки, але побоюючись кредитних ризиків банки дуже обережні. Банківська галузь знаходилася в такому самому положенні як і інші – невизначеність та невідомість. Багато фінустанов згортали свої програми з об'єктивних причин, насамперед, у зонах окупації та бойових дій. Частка неповернень з березня до грудня минулого року підскочила з 31,5% до 42,9% кредитного портфеля юросіб. Найсильніше кредитування скоротилося в роздробі — на 32,9% (до 134,3 млрд грн).

Проаналізувавши динаміку об’ємів кредитування юридичних осіб банками в Україні починаючи з 2015 року, то можна відмітити, що незважаючи на важкі часи, які переживала держава, навіть незважаючи на війну, об’єми кредитування бізнесу утримуються на рівні, навіть під час військових дій об’єми кредитування не менше рівня в період пандемії COVID -19. Однак, якщо розглянути портфель кредитів юридичних осіб за наростаючим підсумком, то виявиться не така радужна ситуація.

Збільшення гривневого кредитного портфеля яке відбулося завдяки участі банків- партнерів в державній програмі «Доступні кредити 5-7-9%», здебільшого це були кредити для пріоритетної галузі АПК та торгівлі, далі ці суми були знівельовані більшими сумами погашення інших кредитів.

Отже, розглянувши кредитування окремо за розмірами підприємств та в цілому по кредитуванню юридичних осіб, ми робимо висновок, що банківська система недостатньо активно кредитує реальний бізнес, кредитування в межах програми «Доступні кредити 5-7-9%», формує близько третини працюючого валового портфеля гривневих кредитів бізнесу. Зрозуміло, що банківська система, а саме банки побоюються неповернення кредитів, збільшення непрацюючих кредитів, нові військові ризики роблять ситуацію все більш невизначеною як для бізнесу так і для банків.

ВИСНОВКИ

В першому розділі дослідження нами з’ясовано, що банківська система це та галузь яка пов’язана з усіма іншими сферами економіки, має на них суттєвий вплив, та відображає всі позитивні і негативні явища і процеси в національній економіці. Також нами з’ясовані основні завдання якими визначена діяльність банківської системи: забезпечення стабільної та надійної діяльності окремих банків, а також банківської системи загалом, щоб забезпечити необхідною кількістю грошей оборот ВВП; контроль за діяльністю банківської системи. Протягом дослідження ми з’ясували умови функціонування банківської системи – достатня кількість у країні діючих банків і кредитних установ; наявність Центрального Банку; існування поряд з Центральним Банком найрізноманітніших комерційних банків, які охоплюють усі сфери національної економіки і зовнішньоекономічні зв’язки, здійснюють широкий діапазон банківських операцій та фінансових послуг; діяльність банків та кредитних установ, які не обмежуються акумуляцією і розподілом коштів підприємств, організацій, а сприяють накопиченню капіталу , активно втручаються в усі сфери економіки.

Нами досліджено, що банківська система виконує ряд провідних функцій в економіці будьякої країни, неналежне виконання хоча б однієї з них може призвести до досить негативних наслідків. Розрізняють загальні і специфічні риси банківської системи, які характеризують її загальносистемні якості, а також відображають особливості банківської діяльності.

Також у першому розділі дослідження ми розглянули правові засади функціонування банківської системи, які визначені банківським законодавством, що видано відповідними державними органами та є системою нормативних актів, що містить як загальні так спеціальні, присвячені регулюванню виключно банківської діяльності документи. З’ясували що , банківська діяльність регламентується наступними документами: Конституція України, Закони

України, постанови Кабінету Міністрів України, постанови, інструкції НБУ, Міністерства фінансів України, статути банків, тощо. Нами досліджено міжнародно - правове регулювання банківської діяльності, що полягає в поширенні міжнародно-правових стандартів, які можна визначити як норми міжнародного права, що закріплюють зобов'язання держав забезпечити визначений мінімальний рівень регулювання та нагляду за діяльністю банків шляхом імплементації відповідних вимог в національне законодавство. Отже, нами досліджені цілі, шляхи та форми державно-правового регулювання банківської системи. Визначено, що функціонування банківської системи, а отже діяльність банків є сферою особливого контролю та регулювання з боку держави.

У другому розділі ми проаналізували стан банківської системи в останні роки 2019-2022рр. За досліджуваний період з банківської системи пішло 6 банків та на 1.09. 2023 року в системі працює 64 банки. Станом на 01.01.2023 року в банках України налічувалося близько 3 млн. клієнтів суб'єктів господарювання, в т.ч. 2 млн. – ФОП. Відкритих 6 млн. рахунків, серед яких 5,9 млн. – це поточні рахунки та 0,05 млн. це вкладні рахунки. Також в розрізі видів валют – це 4,4 млн. поточні рахунки в національній валюті та 1,5 млн. – поточні рахунки в іноземній, 0,04 млн – це вкладні рахунки в національній валюті та 0,004% - вкладні рахунки в іноземній валюті. Також 2,4 млн. клієнтів, що складає 77,9%, обслуговуються дистанційно.

Активи банків продовжують поступово зростати. Найбільшу частку – 43,5% на 01.01.2023 року складали кредити, станом на 01.09.2023 – 38%. Третина активів в іноземній валюті. Дуже важливо відмітити те, що обсяг пільгових кредитів від держави сягнув третини від усіх залишків за корпоративними кредитами усіх банків у національній валюті. Під час війни банки кредитували реальний сектор економіки за рахунок «Державної програми 5-7-9%», незважаючи на те що показники ліквідності банків більше нормативних, тобто банки мають можливість кредитувати бізнес, але не хочуть ризикувати. Лідером надання кредитування виступає АТ «Приватбанк», а переважною часткою

позичальників є підприємства, які відносяться до галузі АПК.

На початку війни в більшості банків були збитки, об’єм статутного капіталу дещо зменшився, але за результатами на 01.09.2023 року спостерігається стабілізація показника, частка в пасивах – 15,4%. Зобов’язання банків на останню звітну дату склали 88,7% пасиву, найбільшу часину вони займали на 01.01.2023 року – 90,8%. Зобов’язання переважно складаються з залучених коштів клієнтів банків на останню звітну дату 01.09.2023 року 42,4% - це кошти суб'єктів господарювання, а 37,5% - це кошти фізичних осіб.

Процентні доходи (в структурі доходів банків) становлять 60% і цей показник в минулому році виріс на 29%. Комісійні доходи складають близько 24% і їх динаміка нерівномірна – найбільша частка 34% спостерігалась за результатами роботи 2021 року.

За результатами аналізу витрат можна зробити висновок, що в минулому році було сформовано значну суму резервів під активні операції – яка склала 36% структури пасивів і була в 35 разів вища показника попереднього року. Також зросли суми процентних та інших витрат, що також пов’язано з наслідками війни, погіршення кредитного портфелю, відновлення чи втрату відділень банками тощо.

Показники рентабельності різко упали станом на 01.01.2022 року – рентабельність активів на 3,05% тобто в 4 рази, а рентабельність капіталу на 25,4% - більше, ніж втричі. Та за результатами роботи на 01.01.2023 року рентабельність показала позитивну динаміку та майже вдвічі переросла показники довоєнного періоду станом на 01.01.2022 року. Таке зростання в умовах війни є суперечливим сигналом стійкості, оскільки на перший погляд, таке зростання ROE виглядає як позитив, але проаналізувавши деталі ми розуміємо, що джерелом прибутків були процентні доходи (насамперед держбанків) від вкладень в ОВДП та депозитні сертифікати НБУ.

У третьому розділі ми з’ясували, що на сучасному етапі функціонування банківської системи України одним із ключових завдань є використання її кредитного потенціалу для активізації банківського кредитування реального

сектора економіки. Розвиток кредитної банківської діяльності є важливою складовою стабілізації національної економіки. В цілому можна говорити про значну роль банківського кредитування для економіки країни, адже нарощення банківського кредитування призводить до зростання ВВП, обсягу реалізованої промислової продукції, капітальних інвестицій та середньомісячної заробітної плати. Тому саме зараз коли реальний сектор економіки потребує фінансування, банківський сектор надавши кредити може стати локомотивом для нашої економіки, але побоюючись кредитних ризиків банки дуже обережні. Банківська галузь знаходилася в такому самому положенні як і інші – невизначеність та невідомість. Багато фінустанов згортали свої програми з об'єктивних причин, насамперед, у зонах окупації та бойових дій. Частка неповернень з березня до грудня минулого року підскочила з 31,5% до 42,9% кредитного портфеля юросіб. Найсильніше кредитування скоротилося в роздробі – на 32,9% (до 134,3 млрд грн).

Проаналізувавши динаміку об’ємів кредитування юридичних осіб банками в Україні починаючи з 2015 року, то можна відмітити, що незважаючи на важкі часи, які переживала держава, навіть незважаючи на війну, об’єми кредитування бізнесу утримуються на рівні, навіть під час військових дій об’єми кредитування не менше рівня в період пандемії COVID -19. Однак, якщо розглянути портфель кредитів юридичних осіб за наростаючим підсумком, то виявиться не така радужна ситуація, збільшення гривневого кредитного портфеля яке відбулося завдяки участі банків- партнерів в державній програмі «Доступні кредити 5-7-9%», здебільшого це були кредити для пріоритетної галузі АПК та торгівлі, далі ці суми були знівельовані більшими сумами погашення інших кредитів.

Отже, розглянувши кредитування окремо за розмірами підприємств та в цілому по кредитуванню юридичних осіб, ми робимо висновок, що банківська система недостатньо активно кредитує реальний бізнес, кредитування в межах програми «Доступні кредити 5-7-9%», формує близько третини працюючого валового портфеля гривневих кредитів бізнесу. Зрозуміло, що банківська система, а саме банки побоюються неповернення кредитів, збільшення

непрацюючих кредитів, нові військові ризики роблять ситуацію все більш невизначеною як для бізнесу так і для банків. Але враховуючи важливість кредитування для реального сектору економіки та його безпосереднього впливу на основні економічні показники, для ефективного використання потенціалу кредиту й активізації кредитної діяльності банків в Україні, під час війни, на нашу думку потрібно розробити державну стратегію стимулювання економічного зростання, а саме зосередити увагу на розвитку кредитної діяльності економіки, та можливості кредитування пріоритетних для держави секторів економіки, розробити національні проєкти і програми кредитування.

Дуже важливо зараз дуже важливо усіма можливими способами забезпечити фінансову стабільність та забезпечити сприяння стабілізації функціонування суб'єктів господарювання реального сектору економіки, за рахунок покращення їх фінансування надати їм можливість набути фінансової стійкості. Забезпечення фінансової стабільності залежить від зовнішніх зв'язків з іншими елементами системи, з фінансовою інфраструктурою та внутрішніми фінансовими відносинами, тобто процес забезпечення рівня фінансової стабільності відбувається макро та мікро рівні.

На нашу думку, Національний банк в тісній співпраці з Урядом країни повинні впроваджувати стабілізаційну політику держави, ефективно використовуючи фінансовий механізм стабілізації банківської системи з урахуванням рівня невизначеності розвитку економіки в цілому.

Нами запропоновані напрями, які сприятимуть збереженню та відбудові економічного потенціалу країни, завдяки з підвищенням можливостей співпраці з банківською системою:

– фінансування дефіциту Державного Бюджету частково проводити за рахунок прямої емісії Національного Банку України;

– процентні ставки державних запозичень повинні бути консистентними з темпами реального ВВП і мати адекватне співвідношення із ставками кредитування бізнесу;

– створення умов для ефективної мобілізації і розміщення фінансових ресурсів учасниками ринку з урахуванням прав та інтересів споживачів банківських послуг та стану економіки країни;

– проведення стимулюючої монетарної політики. Фокус на стратегічно важливі галузі реального сектору економіки і одночасно з цим – зберігати боргову стійкість державних фінансів. Поступове зниження реальних процентних ставок;

– розширення банківського кредитування усіх секторів економіки за рахунок розробки нових програм як державних так і з залученням іноземних інвесторів.

На нашу думку така співпраця банківської системи з реальним сектором економіки, на взаємовигідних умовах, дасть можливість підвищити свою конкурентоспроможність як суб’єктам підприємництва так і банкам, які є складовою банківської системи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1.Закон України «Про банки і банківську діяльність». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14#Text

2. Андрєєва О.В. Банківська система: навчально-методичний посібник. Київ: ДЕТУТ.2015. – 183с. СТР.13

3. Дятлова Ю.В. Розвиток банківського сектору України в умовах конкурентної інтерналізації: методичний підхід до оцінювання. Актуальні проблеми розвитку економіки регіону. 2019. Вип.16. Т.1. С.67-74. СТР14

4. Колісник М.Б. Сутність та структурна побудова банківської системи України. *Науковий вісник НЛТУ України.* 2010. Вип. 20.1.С.108-119

5. Банківська система, сутність, структура. URL: https://livingfo.com/bankivska-systema-sutnist-struktura-funktsii/x

6. Кириченко О., Геленко І., Ятченко А. Банківський менеджмент.Київ.: Основи, 2000. с.27.

7. Гарбар Ж.В. Актуальні проблеми становлення та розвитку банківської системи України. *Банківська система в умовах трансформації фінансового ринку: Матеріали всеукраїнської науковопрактичної конференції. Київський національний торговельно-економічний університет*. 2013 .С. 149 .

8. Банківська система України в європейському контексті: генезис, структура, конкурентний потенціал: монографія, за ред. Р. Ф. Пустовійта. - К.: УБС НБУ, 2009. - 399 с.

9. Андрійко О. Ф. Державний контроль усфері виконавчої влади. Київ, 1999. 45 с.

10. Іващук О. В. Антикризові механізми відновлення стійкості банківської системи в умовах глобальної нестабільності. *Соціальноекономічні проблеми сучасного періоду України.* 2018. Випуск 5 (133). С. 141-146.

11. Корнєєв В.В. Особливості і нові можливості роз' витку банківської системи України: причини і шляхи виходу. К.: УБС НБУ. 2015. С. 65—67.

12. Кочетигова Т. В. Сутність та класифікація банківського ризику Глобальні та національні проблеми економіки. – 2017. №16.

13. Про затвердження Інструкції про порядок регулювання діяльності банків в Україні. Постанова Правління Національного банку України від 28.08.2001 р. № 368. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0841-01.

14. Крупка М.І, М.Андрущак Є.М., ТайтраН.Г., Банківська система: підручник – Львів: ЛНУ імені Івана Франка. 2013. с.17.

15. Андрєєва О.В. Банківська система: навчально-методичний посібник. Київ: ДЕТУТ.2015.183 с.

16. Закон «Про Національний банк України» URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/679-14/page#Text

17. Закон України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2664-14#Text

18. Закон України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4452-17#Text

19. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення регулювання банківської діяльності» URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/590-20#Text

20. Закон України «Про платіжні системи та переказ коштів». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2346-14#Text

21. Закон України «Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні». URL: https://www.nssmc.gov.ua/documents/zakon-ukrani-pro-derzhavne-regulyuvannya-rinku-tsnnih-paperv-v-ukran-2/

22. Закон України «Про запобігання та притидію легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансу-ванню розповсюдження зброї масового знищення». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1702-18#Text

23. Савчук С.С. Міжнародно-правові стандарти банківської діяльності: поняття та предмет регулювання. Наукові записки інституту законодавства ВРУ.2017.№2.С.104-111.

24. Міщенко В.І., Яценюк А.П., КоваленкоВ.В., Коренєва О.Г. Цілі банківської системи.Банківський нагляд: навчальний посібник. К.: Знання, 2004. 406 с.

25. О.Л.Руда Банківський нагляд та його вплив на банківську систему України. Агросвіт №5-6,2022.С.15-23

26. Офіційний сайт НБУ. URL: https://bank.gov.ua/ua/news/all/Method_15122017_803-rsh_economic_ratios

27. Національний банк оприлюднив результати оцінки стійкості в розрізі банків. URL: https://bank.gov.ua/ua/news/all/natsionalniy-bank-oprilyudniv-rezultati-otsinki-stiykosti-vrozrizi-bankiv

28. Найбільш прибуткові та збиткові банки за 2021 рік. URL: https://finbalance.com.ua/news/reytinh-naybilsh-pributkovikh-i-zbitkovikh-bankiv-za-2021- rik/amp

29. Сприяння стійкості економіки підчас війни. URL: https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3751995-so-spriae-ekonomicnij-stijkosti-ukraini-pid-cas-vijni-za-nezaleznist.htm

30. Офіційний сайт міністерства фінансів України. URL: https://www.mof.gov.ua/uk

31.З початку 2923 року Уряд залучів від продажу облігацій на аукціоні.URL: https://bank.gov.ua/ua/news/all/z-pochatku-2023-roku-uryad-zaluchiv-vid-prodaju-ovdp-na-auktsionah

32. Данилишин Б. Де взяти фінансові ресурси для підтримки воєнної економіки і оборони. URL: https://www.epravda.com.ua/columns/2022/05/16/687087/

33. Державна програма «Доступні кредити 5-7-9» URL: https://5-7-9.gov.ua/#prog

34. За ініціативи Національного банку створена спільна банківська мережа POWER BANKING, яка працюватиме навіть в умовах блекауту. URL: https://bank.gov.ua/ua/news/all/zainitsiativi-natsionalnogo-banku-stvorena-spilna-bankivska-mereja-power-banking-yakapratsyuvatime-navit-v-umovah-blekautu.

35. Конференція «Банківський сектор: нові виклики» завершилася сесією, на якій обговорили FinTech та необанкінг – новітні тенденції банківського майбутнього. URL: https://pravo.ua/fintech-ta-neobankinh-novitni-tendentsii-bankivskoho-maibutnoho/

36. Мороз А. П., Підвищення ролі банківської системи в економічному зростанні: види, функції та роль кредиту. Київ : УФМТ, 2016. 23 с.3РОЗДІЛ

37. Сегеда Л. М. Відновлення банківського кредитування реального сектору засобами грошово-кредитної політики як ключовий фактор розвитку національної економіки. Економічний вісник Запорізької державної інженерної академії. 2017. Вип. № 10 (671). С. 135–141

38. Гасій О. В., Клименко В. І. Стан та перспективні вектори розвитку банківської кредитної діяльності в Україні. Ефективна економіка. 2020. № 1. URL: http://www.economy.nayka.com. ua/?op=1&z=7617

39. Звєряков М. І. Жердецька Л. В. Банківський та реальний сектори економіки України: оцінка взаємозв’язків і детермінант розвитку. Економіка

України. 2017. № 10 (671). URL: http://nbuv. gov.ua/UJRN/EkUk_2017_10_4].

40. Кремень В. М., Кремень О. І., Гуляєва Л. П. Роль банківського кредитування у розвитку економіки України. *Проблеми економіки № 3 (45*), 2020.С176-182

41. Як банки кредитують великий та малий бізнес URL: https://minfin.com.ua/ua/credits/articles/27-godovyh-i-vyshe-kak-banki-budut-kreditovat-bolshoy-i-malyy-biznes-v-2023-godu/

42. Оцінка монетарної політики 2022 року URL: https://voxukraine.org/otsinka-monetarnoyi-polityky-nbu-u-2022-rotsi

43. Коваленко В. В. Моніторинг фінансової стабільності банківської системи України. Східна Європа: економіка, бізнес та управління. 2019. Випуск 2 (19). С.321-330.]

44. Івасів В.С. Гроші та кредит. Підручник. Київ. ККЕУ, 1999. 404с.

45. Офіційний сайт державної служби статистики. URL: https://www.ukrstat.gov.ua

46. Погореленко Н.П. Кредитування малого та середнього бізнесу: Аналіз діючих умов та підходи до підвищення ефективності його державної підтримки. Науковий вісник Одеського національного університету імені Мечникова Ринкова економіка: сучасна теорія і практика управління. 2020. № 4 (47). С.218-229.

47. Лупенко Ю.О., Андрос С.В. Банківське кредитування аграрного сектору економіки. Економічний вісник НТУУ «Київський політехнічний інститут» № 16. 2019. С.196-206.

48. Офіційний сайт АТ КБ «Приватбанк». URL: https://privatbank.ua/

49.Звіт НБУ про фінансову стабільність. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/FSR_2022-H2.pdf?v=4

50.Фінансова політика кредитування. URL: https://minagro.gov.ua/napryamki/finansova-politika/kredituvannya/stan-kredituvannya-pidpriyemstv-apk/stan-kredituvannya-pidpriyemstv-apk-u-2022-roc

51.Світовий досвід. URL: https://business.diia.gov.ua/svitovij-dosvid

52. Малахова, О. Л. Напрями активізації банківського кредитування суб'єктів підприємництва в Україні. Економічний аналіз: *Тернопільський національний економічний університет.* Тернопіль. 2016. № 2. С. 22-30.

53.Бержанір І. А. Банківське кредитування: сучасний стан та перспективи розвитку. Modern Economics. 2020. № 20(2020). С. 26-30.

54.Голич Н.В., Панухник О.В. Особливості використання адаптивного моделювання стратегій розвитку підприємств малого бізнесу в умовах децентралізації. Часопис економічних реформ. Науково-виробничий журнал. 2020. Харків, № 3(39). С. 17-29.

55. Думанська І.Ю. Банківське кредитування в системі фінансового забезпечення інноваційного процесу АПК. Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики. 2018. № 2. С. 17-26.

56. Костирко Л.А., Середа О.О. Фінансовий потенціал як об'єкт фінансового регулювання розвитку суб'єктів господарювання. Вісник соціально економічних досліджень. 2019. № 1(69). С. 149–157.

57.Соколовська І.П. Стагнація корпоративного кредитування та шляхи її подолання. Інвестиції: практика та досвід. 2019. № 23. С. 47–51.

58. Піхняк Т.А. Проблеми кредитування малих підприємств в Україні та напрями їх вирішення: зб. наук. пр. Науковий вісник НЛТУ України. Львів. 2018.

59.Чайковський Я. Розвиток банківського кредитування корпоративних клієнтів в Україні в умовах циклічності економіки. Вісник Тернопільського національного економічного університету. 2017. № 4. С. 72-87.

60.Через війну компанії зіткнулись з падінням бізнесу URL: https://www.unian.ua/economics/finance/cherez-viynu-80-kompaniy-zitknulisya-z-padinnyam-biznesu-opituvannya-12127062.html .

61.Швець Ю.О. Сучасний стан банківського кредитування в Україні: проблеми та перспективи. Економіка і суспільство. 2019. №15. С. 10.

62. Юнін О.С., Круглова О.О. Фінансово-економічний словник. Словник-довідник / за ред. Білої К.О. Дніпро, 2018. 164 с.

63. Юхта О.І. Банківське кредитування експортерів суб’єктів малого та середнього бізнесу. Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». Серія: «Економічні науки». 2018. № 5 (13). С. 12.

64.Яременко В. А. Кредит як потрібний економічний інструмент. Науковий вісник НЛТУ України. Серія економічна. 2019. № 27(2). С. 90-93.

65. Стрілець В.Ю. Зарубіжний досвід кредитування малого та середнього бізнесу. Бізнес-Інформ. 2019. № 3. С. 44-50.

66.Кредитування в США. URL: https://prikhodko.com.ua/poslugy/migracziya-do-yevropy/ssha/kredyt-dlya-biznesu-v-ssha/

67.Проблеми дешевих кредитів. URL: https://www.radiosvoboda.org/a/problemy-deshevyx-kredytiv/30803915.html

68.Business Administration of USA. URL: http://www.sba.gov/category/navigation-structure/about-sba (дата звернення: 04.11.2023).

69.Kreditanefalt fur Wiederaubrau. URL: https://www.kfw.de/inlandsfoerderung/Unternehmen/Gr%C3%BCndenErweitern/ (дата звернення: 04.11.2023).

70.Investissement en fonds propres. URL: http://www.bpifrance.fr/votre_projet/trouver_un_investisseur (дата звернення: 04.11.2023).

71. Mala úverová garance. URL: https://www.businessinfo.cz/clanky/slovinsko-mala-zeme-skyta-velke-obchody/

ДОДАТОК А

Кредити, надані депозитними корпораціями (крім Національного банку України) іншим фінансовим корпораціям, за розміром суб'єкта господарювання та видами валют

Період	Усього	у тому числі за валютами		у тому числі за розміром суб'єкта господарювання								
				суб'єкти великого підприємництва			суб'єкти середнього підприємництва			суб'єкти малого підприємництва (крім мікропідприємництва)		
				усього	у тому числі		усього	у тому числі		усього	у тому числі	
		національна валюта	іноземна валюта		національна валюта	іноземна валюта		національна валюта	іноземна валюта		національна валюта	іноземна валюта
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
2017	10 936	7 640	3 296	1 387	1 324	62	955	495	460	2 468	1 121	1 346
2018	9 222	6 892	2 330	1 330	1 330	0	1 972	1 289	684	1 998	888	1 110
2019	9 577	7 242	2 335	2 382	1 669	713	1 314	812	501	1 759	1 059	700
2020	5 701	4 467	1 234	503	495	8	1 607	1 171	436	1 320	895	425
2021	9 644	8 051	1 593	737	697	40	2 921	2 628	293	1 522	657	865
2022												
січень	10 520	8 453	2 067	519	479	39	4 108	3 028	1 080	585	454	132
лютий	11 132	8 916	2 216	718	679	39	4 464	3 396	1 067	705	555	150
березень	11 578	8 264	3 313	1 641	561	1 080	4 446	3 384	1 062	665	523	141
квітень	10 145	7 776	2 369	601	569	32	4 361	3 306	1 056	545	411	133
травень	9 812	7 227	2 585	518	497	21	4 046	2 896	1 150	375	336	40
червень	9 514	6 876	2 638	484	470	14	3 953	2 796	1 157	398	359	39
липень	9 830	6 613	3 217	474	457	17	4 189	2 760	1 430	381	341	40
серпень	9 014	5 678	3 336	343	288	55	3 623	2 243	1 381	439	400	39
вересень	7 145	5 025	2 120	274	228	46	3 238	1 867	1 370	423	385	38
жовтень	7 120	5 024	2 096	263	222	41	3 442	2 071	1 370	430	391	39
листопад	6 656	4 548	2 108	270	231	39	3 038	1 657	1 381	412	371	40
грудень	6 809	4 717	2 093	347	312	35	3 361	1 971	1 390	353	313	39

Продовження ДОДАТКУ А

2023							**3 695**	**2 396**	**1 298**	**417**	**368**	**50**
січень	6 143	4 053	2 090	328	297	31	2 858	1 457	1 401	285	240	45
лютий	6 092	4 026	2 065	308	280	28	2 752	1 358	1 394	295	252	44
березень	5 651	3 630	2 022	162	162	–	2 876	1 453	1 422	284	239	45
квітень	4 917	2 891	2 025	174	174	–	2 500	1 234	1 265	415	211	204

ДОДАТОК Б

Кредити, надані депозитними корпораціями (крім Національного банку України) іншим фінансовим корпораціям, за розміром суб'єкта господарювання та строками погашення

Період	Усьо-го	у тому числі за строками			у тому числі за розміром суб'єкта господарювання										
					суб'єкти великого підприємництва				суб'єкти середнього підприємництва				суб'єкти малого підприємництва (крім мікропідприємництва)		
					усього	у тому числі			усього	у тому числі			усього	у тому числі		
		до 1 року	від 1 року до 5 років	більше 5 років		до 1 року	від 1 року до 5 років	більше 5 років		до 1 року	від 1 року до 5 років	більше 5 років		до 1 року	від 1 року до 5 років	більше 5 років
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17
2017	10 936	4 805	4 086	2 046	1 387	1 345	42	0	955	496	459	0	2 468	927	1 061	480
2018	9 222	4 940	3 402	880	1 330	1 167	163	0	1 972	1 117	855	0	1 998	843	739	416
2019	9 577	5 554	3 248	774	2 382	2 317	65	–	1 314	238	1 076	–	1 759	1 018	398	343
2020	5 701	3 057	2 277	367	503	359	145	–	1 607	1 030	515	62	1 320	617	696	6
2021	9 644	6 095	2 451	1 098	737	637	100	–	2 921	2 380	457	85	1 522	565	218	739
2022																
2023																
січень	6 143	2 369	2 509	1 264	328	183	145	–	2 858	1 440	407	1 011	285	156	129	–
лютий	6 092	2 418	2 412	1 262	308	174	134	–	2 752	1 348	394	1 010	295	167	128	–
березень	5 651	1 974	2 411	1 266	162	22	140	–	2 876	1 323	542	1 010	284	171	113	–
квітень	4 917	1 841	1 809	1 266	174	29	145	–	2 500	1 102	388	1 010	415	149	266	–

ДОДАТОК В

Кредити, надані депозитними корпораціями (крім Національного банку України) іншим фінансовим корпораціям, за розміром суб'єкта господарювання та ознакою пов'язаності[1]

Період	Усьо-го	у тому числі за строками			у тому числі за розміром суб'єкта господарювання											
					суб'єкти великого підприємництва				суб'єкти середнього підприємництва				суб'єкти малого підприємництва (крім мікропідприємництва)			
					усього	у тому числі			усього	у тому числі			усього	у тому числі		
		до 1 року	від 1 року до 5 років	більше 5 років		до 1 року	від 1 року до 5 років	більше 5 років		до 1 року	від 1 року до 5 років	більше 5 років		до 1 року	від 1 року до 5 років	більше 5 років
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17
2017	10 936	4 805	4 086	2 046	1 387	1 345	42	0	955	496	459	0	2 468	927	1 061	480
2018	9 222	4 940	3 402	880	1 330	1 167	163	0	1 972	1 117	855	0	1 998	843	739	416
2019	9 577	5 554	3 248	774	2 382	2 317	65	–	1 314	238	1 076	–	1 759	1 018	398	343
2020	5 701	3 057	2 277	367	503	359	145	–	1 607	1 030	515	62	1 320	617	696	6
2021	9 644	6 095	2 451	1 098	737	637	100	–	2 921	2 380	457	85	1 522	565	218	739
2022																
2023																
січень	6 143	2 369	2 509	1 264	328	183	145	–	2 858	1 440	407	1 011	285	156	129	–
лютий	6 092	2 418	2 412	1 262	308	174	134	–	2 752	1 348	394	1 010	295	167	128	–
березень	5 651	1 974	2 411	1 266	162	22	140	–	2 876	1 323	542	1 010	284	171	113	–
квітень	4 917	1 841	1 809	1 266	174	29	145	–	2 500	1 102	388	1 010	415	149	266	–

ДОДАТОК Г

Процентні ставки депозитних корпорацій (крім Національного банку України) за новими кредитами іншим фінансовим корпораціям, за розміром суб'єкта господарювання та видами валют

Період	Обсяги кредитів, усього, млн грн	У тому числі										
		у тому числі за валютами		у тому числі за розміром суб'єкта господарювання								
				суб'єкти великого підприємництва			суб'єкти середнього підприємництва			суб'єкти малого підприємництва (крім мікропідприємництва)		
				усього	у тому числі		усього	у тому числі		усього	у тому числі	
		національна валюта	іноземна валюта		національна валюта	іноземна валюта		національна валюта	іноземна валюта		національна валюта	іноземна валюта
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
2017												
2018	16 225	14 562	1 662	4 978	4 223	755	2 782	2 503	279	2 716	2 289	428
2019	27 674	24 728	2 946	6 529	4 888	1 641	1 773	1 487	286	4 690	4 062	628
2020	51 194	48 118	3 076	14 294	12 980	1 314	3 062	2 701	360	7 662	7 502	270
2021	44 641	42 625	2 016	12 137	12 094	44	8 929	7 766	1 163	3 277	3 051	226
2022	25 379	25 156	222	3 016	3 009	7	5 199	5 159	39	801	798	3
2023												
січень	974	967	7	51	51	–	187	187	–	45	41	5
лютий	1 100	1 100	1	141	141	–	162	162	–	53	53	–
березень	1 367	1 208	159	64	64	–	368	211	157	52	52	–
квітень	1 117	1 113	5	121	121	–	272	272	–	19	16	3

ДОДАТОК Д

Процентні ставки депозитних корпорацій (крім Національного банку України) за новими кредитами іншим фінансовим корпораціям у національній валюті, за розміром суб'єкта господарювання та ознакою пов'язаності[1]

Період	Обсяги кредитів, усього, млн грн	У тому числі										
		у тому числі за валютами		у тому числі за розміром суб'єкта господарювання								
				суб'єкти великого підприємництва			суб'єкти середнього підприємництва			суб'єкти малого підприємництва (крім мікропідприємництва)		
				усього	у тому числі		усього	у тому числі		усього	у тому числі	
		національна валюта	іноземна валюта		національна валюта	іноземна валюта		національна валюта	іноземна валюта		національна валюта	іноземна валюта
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
2017												
2018	16 225	14 562	1 662	4 978	4 223	755	2 782	2 503	279	2 716	2 289	428
2019	27 674	24 728	2 946	6 529	4 888	1 641	1 773	1 487	286	4 690	4 062	628
2020	51 194	48 118	3 076	14 294	12 980	1 314	3 062	2 701	360	7 662	7 502	270
2021	44 641	42 625	2 016	12 137	12 094	44	8 929	7 766	1 163	3 277	3 051	226
2022	25 379	25 156	222	3 016	3 009	7	5 199	5 159	39	801	798	3
2023												
січень	974	967	7	51	51	–	187	187	–	45	41	5
лютий	1 100	1 100	1	141	141	–	162	162	–	53	53	–
березень	1 367	1 208	159	64	64	–	368	211	157	52	52	–
квітень	1 117	1 113	5	121	121	–	272	272	–	19	16	3

ДОДАТОК Е

Процентні ставки депозитних корпорацій (крім Національного банку України) за новими кредитами іншим фінансовим корпораціям у іноземній валюті, за розміром суб'єкта господарювання та ознакою пов'язаності[1]

Період	Обсяги кредитів, усього, млн грн	У тому числі										
		у тому числі		у тому числі за розміром суб'єкта господарювання								
				суб'єкти великого підприємництва			суб'єкти середнього підприємництва			суб'єкти малого підприємництва (крім мікропідприємництва)		
				усього	у тому числі		усього	у тому числі		усього	у тому числі	
		пов'язані	непов'язані		пов'язані	непов'язані		пов'язані	непов'язані		пов'язані	непов'язані
1	2	2,1	2,2	2,3	2,4	2,5	2,6	2,7	2,8	2,9	2,10	2,11
2019												
2020	3 076	2 126	950	1 314	1 146	168	360	262	98	270	233	37
2021	2 016	1 761	255	44	7	36	1 163	1 088	75	226	200	26
2022	222	144	78	7	–	7	39	32	8	3	–	3
2023												
січень	7	2	5	–	–	–	–	–	–	5	–	5
лютий	1	1	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
березень	159	159	–	–	–	–	157	157	–	–	–	–
квітень	5	2	3	–	–	–	–	–	–	3	–	3

Декларація академічної доброчесності
здобувача вищої освіти ЗНУ

Я, Усеїнова Каріна Денисівна , студентка 2 курсу, заочної форми навчання, економічного факультету, спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування», освітньої програми «Фінанси і кредит», адреса електронної пошти: ukarina22@ukr.net

– підтверджую, що написана мною кваліфікаційна робота на тему «Місце та роль банківської системи в економічному розвитку держави» відповідає вимогам академічної доброчесності та не містить порушень, що визначені у ст. 42 Закону України «Про освіту», зі змістом яких ознайомлений/ознайомлена;

– заявляю, що надана мною для перевірки електронна версія роботи є ідентичною її друкованій версії;

– згодна на перевірку моєї роботи на відповідність критеріям академічної доброчесності у будь-який спосіб, у тому числі за допомогою Інтернет-системи, а також на архівування роботи в базі даних цієї системи.

Дата_____ Підпис_____ Усеїнова К.Д.
ПІБ (студента)

Дата_____ Підпис_____ Батракова Т.І.
ПІБ (наукового керівника)